

Universitetet
i Stavanger

HANDELSHØGSKOLEN VED UIS

MASTEROPPGAVE

STUDIEPROGRAM:

Master i regnskap og revisjon

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL? Nei
(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9.

ENGELSK TITTEL:

Users' understanding of the expected loss model according to IFRS 9.

FORFATTER(E)

Kandidatnummer:

225433

.....

238394

.....

Navn:

Renate Fuglestad

.....

Caroline Øie

.....

VEILEDER:

Terje Heskestad

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på vårt masterstudium i regnskap og revisjon ved Universitet i Stavanger. Gjennom våre regnskapsfag ble vi introdusert for IFRS 9 finansielle instrumenter som fanget vår interesse på grunn av sin aktualitet da den ble implementert 1.1.2018. I tillegg synes vi den nye tapsmodellen etter IFRS 9 var spesielt interessant da det er knyttet store forventninger til effekten av denne.

Arbeidet med denne oppgaven var krevende, men samtidig svært lærerik. Vi har gått detaljert inn på den nye standarden for finansielle instrumenter og det konseptuelle rammeverket, og håper og tror dette vil hjelpe oss når vi kommer ut i arbeidslivet.

Med dette ønsker vi å rette en stor takk til vår veileder, Terje Heskestad, for gode råd og konstruktive tilbakemeldinger underveis i arbeidet med oppgaven. Til slutt vil vi takke representantene fra bankene, samt analytikerne, som har tatt seg tid til å bidra.

Stavanger, våren 2018

Caroline Øie og Renate Fuglestad

Sammendrag

Denne masteroppgaven ser på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket til International Accounting Standards Board (IASB). IFRS 9 ble laget som et svar på kritikken mot IAS 39, som blant annet gikk ut på at brukerne følte de ikke fikk tilstrekkelig beslutningsnyttig informasjon, samt at standarden fikk kritikk for at tapene ble tatt for sent. Den nye standarden for finansielle instrumenter ble implementert 1.1.2018 og en av de største endringene var at tapsavsetningene nå ser på forventet tap i stedet for objektive tapshendelser. Denne endringen forventes å ha betydelig effekt på bankbransjen som har en stor andel utlån i balansen sin. På bakgrunn av dette valgte vi å avgrense oppgaven vår mot den nye tapsmodellen for å se på hvilke effekter den vil ha på regnskapene til norske banker. På grunn av viktigheten av brukernes forståelse av regnskapet i det konseptuelle rammeverket valgte vi å inkludere analytikerens forventninger til den nye tapsmodellen.

Oppgaven vår er strukturert slik at den først vil gi en innføring i teori knyttet til IFRS 9, det konseptuelle rammeverket og bankbransjen. Deretter presenteres metoden som er brukt for å finne svar på problemstillingen. Her har vi benyttet oss av både en spørreundersøkelse rettet mot bankene og intervju av analytikere, samt brukt en internasjonal studie utført av Deloitte som sekundærdata. Sammen med teorien har svarene vi fikk fra spørreundersøkelsen og intervjuene bidratt til å finne svar på forskningsspørsmålene og til å komme med en konklusjon på problemstillingen vår.

Oppgaven vår konkluderte med at den nye tapsmodellen ikke fører til at brukernes forståelse av regnskapet øker, heller tvert imot. Vi stiller oss kritiske til at den nye tapsmodellen har blitt drastisk endret i forhold til den gamle modellen etter IAS 39, men at det likevel ikke ser ut til å bli de store endringene etter overgangen. Spesielt interessant var det at verken flertallet av de norske bankene eller analytikerne foreløpig ser de store effektene på tapsavsetningene etter overgangen til ny standard.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Sammendrag.....	ii
Figuroversikt	vi
Tabelloversikt.....	vii
1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven	1
1.2 Problemstilling og avgrensninger.....	2
1.3 Disposisjon for oppgaven	3
2. IFRS 9 Finansielle instrumenter.....	5
2.1 Bakgrunn for standarden.....	5
2.2 Sentrale begreper i IFRS 9	6
2.2.1 Finansielle instrumenter, eiendeler og forpliktelser	6
2.2.2 Amortisert kost	7
2.2.3 Virkelig verdi.....	9
2.3 Klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring	10
2.4 Nedskrivning	13
2.4.1 Bakgrunn.....	13
2.4.2 Den generelle metoden.....	14
2.4.3 Forenklet metode.....	18
2.4.4 Amortisert kost	19
2.4.5 Måling av forventet kredittap	20
2.4.6 Noteopplysninger	22
2.5 Prinsippbasert vs. regelbasert tilnærming.....	26
2.6 Avslutning	27
3. Det konseptuelle rammeverket.....	28
3.1 Det konseptuelle hierarkiet	28
3.2 Regnskapsbrukerne.....	29
3.3 Beslutnings- og kontrollformål	30
3.4 Kvalitetskrav.....	31
3.4.1 Relevans.....	32
3.4.2 Validitet	33
3.4.3 Sammenlignbarhet.....	34
3.4.4 Verifiserbarhet	34
3.4.5 Tidsriktig.....	35

3.4.6 Forståelig	35
3.4.7 Begrensninger i kvalitetskravene	35
3.5 Definisjoner	36
3.6 Regnskapsføring.....	37
3.7 Måling	37
3.8 Avslutning	38
4. Det finansielle systemet og bankbransjen	39
4.1 Det finansielle systemet.....	39
4.2 Bankbransjen	40
4.2.1 Sparebanker og forretningsbanker	40
4.2.2 Regulering av bankbransjen	41
4.2.3 Kapitaldekning.....	41
4.3 Lån med og uten sikkerhet	44
4.4 Avslutning	45
5. Metode	46
5.1 Innledning	46
5.2 Kvantitativ metode	46
5.3 Kvalitativ metode	48
5.4 Primærdata og sekundærdata.....	51
5.5 Valg av metode	51
5.5.1 Kvantitativ metode	51
5.5.2 Kvalitativ metode	53
5.6 Reliabilitet og validitet	55
5.7 Avslutning	56
6. Resultater og analyse.....	58
6.1 Introduksjon og frafall.....	58
6.2 Regnskapets relevans for brukerne.....	60
6.3 Økt bruk av skjønn	65
6.4 Noteopplysningskrav etter IFRS 9	69
6.5 IFRS 9 og det konseptuelle rammeverket	72
6.5.1 Regnskapsbrukerne og beslutningsformålet	72
6.5.2 Kvalitetskrav	73
6.5.3 Regnskapsføring og måling	75
6.5.4 Prinsippbasert tilnærming	76
6.5.5 Oppsummering.....	77

6.6 Avslutning	77
7. Avslutning	78
7.1 Oppsummering og konklusjon.....	78
7.1.1 Vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?	78
7.1.2 Vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?	79
7.1.3 Hvordan vil de økte noteopplysningskravene påvirke brukernes forståelse av regnskapene?	81
7.1.4 Samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?	81
7.1.5 Konklusjon	83
7.2 Svakheter ved oppgaven.....	83
7.3 Forslag til videre forskning	84
Litteraturliste	85
Vedlegg	88
Vedlegg 1 Spørreskjema	88
Vedlegg 2 Distribusjonsmelding	92
Vedlegg 3 Påminnelsesmelding	93
Vedlegg 4 Intervju	94

Figuroversikt

Figur 1 Trestegsmodellen (Madsen 2015b, s. 40-46)	14
Figur 2 Det konseptuelle hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008).....	28
Figur 3 Brukerne av regnskapet (Kristoffersen, 2008).	29
Figur 4 Kvalitetskravene (EY, 2012).....	32
Figur 5 Utlånsfordeling i banker og kredittforetak i Norge per 31. desember 2016 (Norges Bank, 2017).....	44
Figur 6 Samlet kreditt i Norge som andel av brutto nasjonalprodukt (Norges Bank, 2017).....	45
Figur 7 Utvalg til spørreundersøkelse	59
Figur 8 Tapsavsetning på utlån på kort sikt	61
Figur 9 Tapsavsetning på utlån på lang sikt.....	62
Figur 10 Andel forbrukslån i bankenes balanse.....	63
Figur 11 Regnskapets relevans for regnskapsbrukere.....	64
Figur 12 Nedskrivningskravene i praksis.....	66
Figur 13 Sammenlignbarheten av årsregnskapene.....	68
Figur 14 Informasjon utover minstekravene til noteopplysninger.....	70
Figur 15 Tror dere de økte noteopplysningskravene vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene?	71

Tabelloversikt

Tabell 1 Lånets kontantstrøm.....	8
Tabell 2 Lånets amortisert kost.....	9
Tabell 3 Klassifisering og måling	11
Tabell 4 Noteopplysninger knyttet til tapsavsetninger (EY, 2017)	25
Tabell 5 Kapitalkrav i Norge (Finanstilsynet, 2017b).	43

1. Innledning

I dette kapitlet skal vi først ta for oss bakgrunnen for oppgaven, før vi presenterer problemstillingen og forskningsspørsmålene til oppgaven. Til slutt ser vi på disposisjonen til selve oppgaven.

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Helt siden implementering av International Accounting Standard (IAS) 39 i 2001 har standarden blitt sterkt kritisert av ulike brukergrupper. Bakgrunnen for kritikken av IAS 39 er at den i praksis er vanskelig å anvende, samt at brukerne, med de løsningene som standarden oppstiller, ikke opplever å få tilstrekkelig beslutningsnyttig informasjon. Madsen (2015a) påpeker også at IASB etter finanskrisen fikk kritikk for at tapsavsetningene både var for små og kom for sent. Med utgangspunkt i dette publiserte International Accounting Standards Board (IASB) i 2008 et diskusjonsnotat for å belyse problemene knyttet til IAS 39. IASB mottok 157 svar på diskusjonsnotatet, hvor det kom tydelig frem at det var nødvendig med endringer. På bakgrunn av finanskrisen og et ønske om likere regnskapsregler mellom United States Generally Accepted Accounting Principles (US GAAP) og International Financial Reporting Standard (IFRS) ble IASB på høsten 2008 satt under sterkt press for å gjøre endringer i IAS 39 (Pettersen, 2009). Etter hvert ble det klart at det ville bli for omfattende å gjøre endringer i IAS 39, og de annonserte derfor i 2009 at hele standarden skulle erstattes med IFRS 9 (IFRS 9 IN4). Arbeidet med å erstatte standarden startet samme år, og IFRS 9 ble ferdigstilt i juli 2014 og implementert 1. januar 2018 (IFRS 9).

IASB utarbeider standardene med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket, som blant annet har som formål å være et hjelpemiddel for IASB i utarbeidelsen av standardene. Det konseptuelle rammeverket tar utgangspunkt i informasjonsbehovet til brukerne, og utleder målsettinger og generelle prinsipper for regnskapsføring på bakgrunn av dette. IFRS 9 omhandler finansielle instrumenter og vil derfor ha større betydning for enkelte foretak, og deres interessenter, enn andre. På den andre siden er de fleste foretak omfattet av standarden da den for eksempel gjelder for kundefordringer, noe de fleste har i sin balanse. Banker regnes som en viktig brukergruppe av IFRS 9 fordi de har en stor mengde finansielle instrumenter.

IFRS 9 har også betydning for analytikere da disse benytter seg av blant annet bankenes regnskap når de skal avgjør om de skal investere eller ikke. På bakgrunn av dette har vi valgt å rette fokuset vårt mot disse brukergruppene i resten av oppgaven.

Da IFRS 9 ble ferdig implementert 1. januar 2018, og bankene dermed har tatt den nye modellen i bruk, anser vi ikke selve implementeringsprosessen som særlig aktuell. Vi vil derfor ikke fokusere i så stor grad på IAS 39 som tidligere oppgaver har gjort. Derimot ønsker vi å se på hvilke effekter IFRS 9 vil ha på regnskapet, spesielt med tanke på den nye tapsmodellen. For å finne ut av dette vil vi se på hvordan både regnskapsprodusentene og brukerne opplever disse effektene. Da brukerne av regnskapet er i fokus i det konseptuelle rammeverket, ønsker vi å drøfte brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

IFRS 9 er en omfattende standard som i hovedsak er delt opp i tre: klassifisering og måling, sikringsbøkerføring og nedskrivning. Mange er av den oppfatningen at implementeringen av den nye tapsmodellen vil føre til store effekter på regnskapet da de nå ser på forventet tap i stedet for objektive tapshendelser. Vi synes derfor det vil bli interessant å se hvilken påvirkning den nye tapsmodellen vil ha. På bakgrunn av dette valgte vi å fokusere på den nye tapsmodellen etter IFRS 9, og problemstillingen vår ble derfor:

Brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9.

Tapsmodellen er av stor betydning for bankene da store deler av deres balanse består av utlån, noe som igjen gir dem stort potensialet for tap. På grunn av de drastiske endringene ved beregning av tap ønsket vi å se på hvilke innvirkninger dette faktisk ville ha på regnskapene til bankene. Det er viktig å merke seg at tapsmodellen også er viktig for andre bransjer enn bankbransjen, men vi har i vår oppgave valgt å fokusere utelukkende på bankbransjen.

For å finne ut hvilken forventet betydning tapsmodellen har hatt for bankbransjen ønsker vi å ha en spørreundersøkelse hvor dette er en av faktorene vi skal undersøke. Som nevnt anser vi analytikere som viktige brukere av regnskapet til bankene. Til forskjell fra tidligere oppgaver

ønsker vi i tillegg til spørreundersøkelsen å ha intervjuer rettet mot analytikerne, for slik å kartlegge deres oppfatninger av effektene av den nye tapsmodellen. Vi vil til slutt sammenligne svarene fra begge gruppene for å se om disse samsvarer eller ikke. Ved å foreta denne sammenligningen vil vi se om brukerne av regnskapet, altså analytikere, oppfatter effektene av den nye tapsmodellen likt som regnskapsprodusentene, bankene. Oppgaven vår vil altså ta utgangspunkt i empiriske analyser for å få svar på problemstillingen vår. Årsaken til at vi velger å besvare problemstillingen hovedsakelig basert på empiri er at brukerne av regnskapet er viktig i det konseptuelle rammeverket, og vi ønsker derfor å basere oppgaven vår på deres erfaringer knyttet til den nye tapsmodellen. For å styrke analysen vår ønsker vi også å benytte oss av andre studier, da spesielt en internasjonal spørreundersøkelse utført av Deloitte, og se disse opp mot svarene vi har fått.

For å besvare problemstillingen vår har vi utledet noen forskningsspørsmål som skal bidra til å gi svar på denne:

- 1. Vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?*
- 2. Vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?*
- 3. Hvordan vil de økte noteopplysningskravene påvirke brukernes forståelse av regnskapene?*
- 4. Samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?*

Alle forskningsspørsmålene våre vil i hovedsak bli besvart ved hjelp av intervju og spørreundersøkelse, altså empiri. Det siste spørsmålet vil i tillegg bli drøftet gjennom hele oppgaven.

1.3 Disposisjon for oppgaven

Opgaven vi har skrevet består av syv kapitler. I kapittel 2 presenterer vi IFRS 9, da spesielt med vekt på den nye tapsmodellen. Videre i kapittel 3 ser vi på det konseptuelle rammeverket hvor det konseptuelle hierarkiet setter strukturen for kapitlet. Kapittel 4 tar for seg det finansielle systemet, herunder bankbransjen og hvordan den er regulert. Deretter ser vi på metode i kapittel 5. Her presenterer vi blant annet hvilken metode vi har brukt og hvorfor vi har valgt å benytte oss av både kvantitativ og kvalitativ metode. I kapittel 6 skal vi presentere

resultatene vi har fått fra spørreundersøkelsen og intervjuet, og analysere disse. Til slutt vil vi i kapittel 7 foreta en oppsummering av hele oppgaven, samt komme med en konklusjon knyttet til problemstillingen.

2. IFRS 9 Finansielle instrumenter

Hovedformålet til dette kapittelet er å se på den nye standarden for finansielle instrumenter, med hovedfokus på nedskrivninger. I kapittel 2.1 vil vi gi en kort bakgrunn for standarden, før vi i neste delkapittel presenterer formålet til standarden, samt sentrale begreper. Kapittel 2.3 tar for seg hovedkategoriene i IFRS 9, og i kapittel 2.4 fordyper vi oss inn på temaet nedskrivninger. Helt til sist i kapittelet om IFRS 9 vil vi se på forskjellene mellom den prinsippbaserte tilnærmingen og den regelbaserte tilnærmingen. Da formålet med oppgaven er å se på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen vil vi kun gi et kort innblikk i de to andre hovedkategoriene i IFRS 9 klassifisering og måling og sikringsbokføring. Vi vil med dette også gjøre oppmerksomme på at IFRS 9 på dette tidspunkt ikke er oversatt til norsk, forklaringene vil derfor være basert på vår oversettelse av det som står.

2.1 Bakgrunn for standarden

IFRS 9 Finansielle instrumenter er en erstatning til den tidligere standarden IAS 39 Finansielle instrumenter. Bakgrunnen for at IAS 39 erstattes med IFRS 9 er at mange av brukerne av standarden mener at kravene i IAS 39 var for vanskelige å forstå, anvende og tolke. Brukerne ønsket derfor en ny standard for finansielle instrumenter som var mer prinsippbasert og mindre kompleks (IFRS 9.IN2). Med utgangspunkt i dette begynte International Accounting Standards Board (IASB) og Financial Accounting Standards Board (FASB) et samarbeid for å forbedre og forenkle rapporteringen av finansielle instrumenter (IFRS 9.IN3). Målet for samarbeidet var internasjonal harmonisering av standarden mellom IFRS og US GAAP. Den endelige versjonen av IFRS 9 ble vedtatt og utgitt i juli 2014, med krav om implementering innen 1. januar 2018 (EY, 2017).

Mens IAS 39 blir erstattet av IFRS 9, videreføres IFRS 7 Finansielle instrumenter - opplysninger og IAS 32 Finansielle instrumenter - presentasjon. Formålet til IFRS 7 er at brukerne, gjennom noteopplysninger, skal være i stand til å vurdere betydningen av de finansielle instrumentene, samt arten og risikoen som følger av disse (IFRS 7.1). IAS 32 omhandler som nevnt presentasjon av de finansielle instrumentene, og etablerer prinsipper som skal følges i forbindelse med dette (IAS 32.2).

2.2 Sentrale begreper i IFRS 9

Formålet til IFRS 9 fremkommer i kapittel 1 i standarden, og er som følger: *“Formålet med denne standarden er å etablere prinsipper for finansiell rapportering av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser som vil presentere relevant og nyttig informasjon til brukere av regnskap for vurdering av beløp, tidspunkt og usikkerhet i et foretaks fremtidige kontantstrømmer.”* (IFRS 9.1.1). Videre i delkapittelet vil vi se nærmere på sentrale begreper i IFRS 9.

2.2.1 Finansielle instrumenter, eiendeler og forpliktelser

Definisjonene av finansielle instrumenter, finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser finner vi i IAS 32. Et finansielt instrument er etter IAS 32.11 definert som *“enhver kontrakt som fører til både en finansiell eiendel for ett foretak og en finansiell forpliktelse eller et egenkapitalinstrument for et annet foretak”*. Som vi ser av definisjonen deles et finansielt instrument i finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser.

Finansielle eiendeler deles opp i flere undergrupper som kontanter, egenkapitalinstrument i et annet foretak, en kontraktsregulert rett til å motta eller bytte finansielle eiendeler med andre foretak, eller en kontrakt som vil eller kan bli gjort opp i foretakets egenkapitalinstrumenter (IAS 32.11). Kristoffersen (2008) definerer en finansiell forpliktelse som *“enhver forpliktelse til å yte kontanter eller annen finansiell eiendel til et annet foretak”*. Både finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser kan begge bli gjort opp i egenkapitalinstrumenter. Egenkapitalinstrumenter defineres i IAS 32.11 som *“enhver kontrakt som uttrykker en residualinteresse i et foretaks eiendeler etter fradrag av alle foretakets forpliktelser”*. At kontrakten uttrykker en residualinteresse vil si at gjeld har prioritet foran egenkapitalen. Aksjer, eierandeler i et aksjeselskap eller et ansvarlig selskap er eksempler på et egenkapitalinstrument.

Det finnes flere ulike finansielle instrumenter. Blant annet har vi derivater, kundefordringer og aksjer. Et derivat kan være både en finansiell eiendel og en finansiell forpliktelse, og er en kontrakt mellom to eller flere parter. Verdien på derivatet styres av verdien på underliggende variabler, som for eksempel verdipapirkurs, råvarepris og rentesats (Bjørnstadjordet, Jensen, Kamp, Schwencke & Skisland, 2013).

Terminkontrakter, swap-avtaler og opsjoner er eksempler på derivater. En terminkontrakt er en avtale som regulerer kjøp eller salg av en eiendel eller gjeld til en fastsatt pris i fremtiden. En swap-avtale kjennetegnes ved at det inngås en avtale om at to fremtidige kontantstrømmer skal byttes. To kjente typer swap-avtaler er renteswaper, som er en avtale om bytte av fremtidige rentebetalinger (Bjørnstadjordet et al., 2013), og valutaswap, hvor norske kroner byttes mot utenlandske til dagens kurs og det samtidig inngås en terminkontrakt, altså at beløpet skal kjøpes tilbake på et fastsatt, fremtidig tidspunkt til avtalt kurs (Meinich, 2015). Et eksempel på en renteswap kan være at selskap A har flytende rente på sitt obligasjonslån, hvor de ønsker å minimere risikoen for svingninger i renten fremover. Selskapet kan da velge å inngå en renteswap med en annen part, der selskap A forplikter seg til å betale en fastrente, mens motparten forplikter seg til å betale en flytende rente som skal være lik den flytende renten på obligasjonslånet. Selskap A får slik et fastrentelån og sikrer seg mot rentesvingninger i fremtiden.

En opsjon er når en part i en kontrakt har en rett, men ikke plikt til å enten kjøpe eller selge en underliggende eiendel til en gitt kurs. Den underliggende eiendelen kan for eksempel være et verdipapir. Kundefordringer er et annet eksempel på finansielle instrumenter, som kjennetegnes av at det kan være en finansiell forpliktelse for den ene parten, altså kjøperen, og en finansiell eiendel for den andre parten, altså selgeren (Madsen, 2014). Dette viser at finansielle instrumenter har et vidt omfang og på den måten angår mange selskaper.

2.2.2 Amortisert kost

I neste delkapittel kommer vi nærmere inn på begrepet amortisert kost, og vi vil derfor nå forklare hva som ligger i begrepet. I IAS 39.9 defineres amortisert kost som *“det beløp som den finansielle eiendelen eller den finansielle forpliktelsen måles til ved førstegangsinnregning, minus tilbakebetalinger på hovedstolen, pluss eller minus kumulativ amortisering ved en effektiv rente-metode, av enhver differanse mellom dette førstegangsbeløpet og forfallsbeløpet, og minus en eventuell reduksjon (direkte eller ved bruk av en avsetningskonto) for verdifall eller tapsutsatthet”*. Som vi ser av definisjonen viser amortisering forskjellen mellom det opprinnelige beløpet og det endelige innløsningsbeløpet. Det er flere ulike grunner til at det oppstår forskjeller i beløpet, blant annet kan det oppstå transaksjonsutgifter på lånet, eller så

kan det bli forskjeller dersom det avtales en fast rente før utstedelse av lånet og det i ettertid blir endringer i markedet som fører til at faktisk lånebeløp er forskjellig fra pålydende.

Amortisert kost blir mest brukt når det er snakk om langsiktige fordringer, da det ikke oppstår store forskjeller med kortsiktige fordringer, som for eksempel kundefordringer og leverandørgjeld da disse har kortere løpetid. Amortisering baseres på metoden om effektiv rente, hvor den effektive renten benyttes til å diskontere fremtidige kontantstrømmer over lånets forventede levetid til lånets netto balanseførte verdi. Ved beregningen skal det tas hensyn til alle vilkårene i kontrakten, med unntak av fremtidige kredittap (Bjørnstadjordet et al., 2013).

Eksempel: Amortisert kost

Bank A utsteder et serielån på kr 100 000 1. januar 2001. Lånet har årlige avdrag på kr 20 000, termingebyr på kr 500 og skal tilbakebetales over 5 år. Den nominelle renten er på 4 % og beregnes etterskuddsvis. Lånets kontantstrøm er som følger:

År	01.01.2001	2001	2002	2003	2004	2005
Restlån	100000	80000	60000	40000	20000	0
Avdrag		20000	20000	20000	20000	20000
Renter		4000	3200	2400	1600	800
Termingebyr		500	500	500	500	500
Kontantstrøm		24500	23700	22900	22100	21300

Tabell 1 Lånets kontantstrøm

Ved å bruke internrentemetoden, altså diskontere lånets fremtidige kontantstrøm, finner vi lånets effektive rente. Den effektive renten, internrenten, viser oss hvilken rente som, ved å diskontere den fremtidige kontantstrømmen, gir oss lånets opprinnelige verdi. Den effektive renten finner vi ved å bruke følgende formel:

$$100\,000 = \frac{24\,500}{(1+r)^1} + \frac{23\,700}{(1+r)^2} + \frac{22\,900}{(1+r)^3} + \frac{22\,100}{(1+r)^4} + \frac{21\,300}{(1+r)^5}$$

Lånets effektive rente er 4,81 %, som videre brukes for å finne amortisert kost.

År	1.1.2001	2001	2002	2003	2004	2005
IB amortisert kost		-100 000	-80 308	-60 469	-40 477	-20 323
Kontantstrøm		24 500	23 700	22 900	22 100	21 300
Renteinntekt		-4 808	-3 861	-2 907	-1 946	-977
UB amortisert kost		-80 308	-60 469	-40 476	-20 323	0

Tabell 2 Lånets amortisert kost (alle tall er avrundet).

Renteinntekten finner vi ved å multiplisere inngående balanse amortisert kost med den effektive renten. Amortisert kost finner vi ved å trekke fra kontantstrømmen fra inngående balanse amortisert kost, for så å legge til renteinntekten.

2.2.3 Virkelig verdi

I følge Madsen (2015b) er bruk av virkelig verdi vanligere etter IFRS 9 enn det var etter IAS 39, noe vi kommer mer tilbake til i neste delkapittel. Virkelig verdi er i IFRS 13.9 definert som “den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel eller betalt for å overføre en forpliktelse i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet”. Utgangspunktet ved verdsettelse til virkelig verdi er at man skal benytte seg av mest mulig relevante, observerbare inndata, altså så lite som mulig av ikke-observerbare inndata (IFRS 13.67).

IFRS 13 oppstiller et hierarki som veiledning ved bruk av virkelig verdi som er delt inn i tre nivåer. Det første nivået går ut på at inndataene er noterte priser i aktive markeder for eiendeler eller forpliktelser som er identiske med de som skal verdsettes, og som er tilgjengelige for

selskapet (IFRS 13.76). Dette gir den mest pålitelige målingen av virkelig verdi. Et eksempel på et aktivt marked for finansielle instrumenter er ulike børser. Inndata på nivå 2 er, i motsetning til inndata på nivå 1, ikke noterte priser for identiske eiendeler eller forpliktelser, men andre inndata som er observerbare, enten direkte eller indirekte. Dette kan da for eksempel være noterte priser for lignende eiendeler og forpliktelser, eller noterte priser på enten identiske eller lignende eiendeler eller forpliktelser hvor markedene ikke er aktive (IFRS 13.81-82). På det siste nivået i hierarkiet består inndataene av ikke-observerbare inndata for eiendelen eller forpliktelsen. Dersom inndata på de øvrige nivåene ikke er tilgjengelig, skal dette nivået benyttes (IFRS 13.86-87).

2.3 Klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring

I kjølvannet av den globale finanskrisen så IASB et behov for å få en fortgang i og bytte ut IAS 39 med IFRS 9. De valgte derfor å dele arbeidet inn i tre hovedkategorier; klassifisering og måling, nedskrivning og sikringsbokføring. Som nevnt er hovedfokuset for oppgaven på nedskrivninger, vi vil derfor kun redegjøre kort for de viktigste endringene i kategoriene klassifisering og måling og sikringsbokføring.

De fleste kravene til klassifisering og måling er like i IFRS 9 som i IAS 39. Den største endringen er at IFRS 9 har en prinsippbasert tilnærming, mens IAS 39 hadde en regelbasert tilnærming. Dette kommer vi nærmere inn på i neste delkapittel. De tre kategoriene knyttet til klassifisering og måling etter den nye standarden er amortisert kost, virkelig verdi over ordinært resultat og virkelig verdi over andre inntekter og kostnader, der hovedregelen er virkelig verdi over ordinært resultat. Virkelig verdi over andre inntekter og kostnader vil si at verdiendringen føres i det utvidete resultatet, heretter kalt OCI som er en forkortelse for other comprehensive income. Tabellen under viser de ulike kategoriene for klassifisering og måling, deres formål, og eksempler på finansielle instrumenter som havner i de ulike kategoriene.

Kategori	Formål	Finansielle instrumenter
Virkelig verdi over resultat	Handel (trading)	Aksjer og derivater
Amortisert kost	Holde til forfall	Utlån/fordring
Virkelig verdi over OCI	Tilgjengelig for salg, men ikke trading	Egenkapitalinstrumenter (aksjer)

Tabell 3 Klassifisering og måling

Som nevnt hevder Madsen (2015b) at de nye prinsippene etter IFRS 9 fører til økt bruk av virkelig verdi ved klassifisering og måling av finansielle eiendeler. Ved finansielle forpliktelser er det mindre endringer, men vi velger å ikke gå nærmere inn på dette. Hovedregelen for klassifisering og måling er virkelig verdi over resultat som skal benyttes ved handel av blant annet aksjer og derivater. Den neste kategorien, amortisert kost, benyttes kun for finansielle eiendeler med kontantstrømmer som er betaling av rente og hovedstol, og som er holdt for å motta kontraktmessige kontantstrømmer. En tredje kategori innenfor klassifisering og måling er virkelig verdi over OCI. I tilfeller hvor aksjene er tilgjengelig for salg, men ikke handel skal den klassifiseres til virkelig verdi over OCI. I tillegg benyttes denne kategorien dersom man har en finansiell eiendel som både er holdt for salg og holdt for å motta kontraktmessige kontantstrømmer. Dette gjør at renter skal føres etter amortisert kostprinsippet, mens andre endringer resultatføres som OCI. Ved eventuelt salg eller annen avhendelse skal verdiendringer som er ført til OCI reklassifiseres til det ordinære resultatet (Madsen, 2015b).

Instrumenter som i utgangspunktet skulle måles til amortisert kost eller virkelig verdi med verdiendringer over OCI, kan måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet hvis man benytter en virkelig verdi-opsjon. Dette kan blant annet være tilfellet dersom bruk av virkelig verdi med verdiendring over resultatet fører til eliminering eller vesentlig reduksjon av et regnskapsmessig misforhold (Madsen, 2015a).

En annen hovedkategori i arbeidet med IFRS 9 er sikringsbokføring. De fleste selskaper er utsatt for risiko, og foretar derfor handlinger for å motvirke risikoen. Formålet med sikring av

et finansielt instrument er å motvirke risikoen selskapet er utsatt for, for eksempel risikoen knyttet til renter og valutakurser. For å reflektere dette i finansregnskapet på best mulig måte har man sikringsbokføring. Mange selskaper har under IAS 39 valgt å droppe og bruke sikringsbokføring, da reglene for sikring har vært kritisert for å være for komplekse og vanskelige å forstå. I tillegg er mange av oppfatningen av at kravene etter IAS 39 er for regelbaserte, gir tilfeldige resultater og i liten grad reflekterer over hvordan risiko styres i praksis. De nye reglene for sikringsbokføring etter IFRS 9 bygger på reglene etter IAS 39, men det er allikevel noen krav som er fjernet og erstattet med nye (Madsen, 2014). De største endringene vedrørende sikringsbokføring er gjort for å reflektere risikohåndteringsaktiviteter i regnskapet og for å gjøre sikringsbokføring mer prinsippbasert (IFRS 9.IN10).

Det finnes tre modeller for sikringsbokføring: virkelig verdi-sikring, kontantstrømsikring og sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet. Alle de nevnte har blitt videreført fra IAS 39 til IFRS 9, men kun de to førstnevnte er videreført med endringer. Til vanlig blir gevinst og tap ved virkelig verdi-sikring ført til resultatet, men i de nye reglene er det gitt ett unntak om at endringer i egenkapitalinstrument føres over OCI i stedet for mot resultatet. Dette gjelder for både sikringsobjektet, sikringsinstrumentet og sikringsforholdets ineffektivitet. Dette unntaket gjør at man i et slikt sikringsforhold ikke får noe utslag på resultatet (IFRS 9.6.5.2-3). Ved innregning av ikke-finansielle eiendeler ved bruk av kontantstrømsikring etter IAS 39 ble det gitt to valgmuligheter ved allokering av det akkumulerte beløpet under OCI. Det ene valget de kan ta er å gjennomføre en omklassifiseringsjustering etter IAS 1, det vil si å føre gevinst eller tap fra OCI til resultatet. Det andre valget de har er å føre det akkumulerte beløpet fra OCI over til enten eiendelen eller forpliktelsens kostpris eller til den bokførte verdien. Etter IFRS 9 er nå det førstnevnte valget tatt bort. Ved andre kontantstrømsikringer er det ikke foretatt noen endring fra IAS 39 til IFRS 9. Andre endringer som er verdt å nevne er at kravet om at sikringseffektiviteten må være mellom 80-125 % er tatt bort, og erstattet med et krav om at det må være økonomisk sammenheng mellom sikringsobjektet og sikringsinstrumentet. I dagens modell er også kravet om at sikringseffektiviteten må vurderes både bakoverskuende og fremadskuende erstattet med kun et krav om å vurdere effektiviteten fremadskuende (Madsen, 2015a).

Den siste hovedkategorien er nedskrivninger. Den største endringen med tanke på nedskrivninger er at man nå ser på forventet kredittap. Det må altså ikke ha forekommet en objektiv tapshendelse før de kan avsette for kredittap, noe som var tilfelle under IAS 39. Som

nevnt skal vi i utgangspunktet fokusere på nedskrivninger etter IFRS 9, videre i delkapittelet om nedskrivninger vil vi derfor redegjøre for dette i større grad.

2.4 Nedskrivning

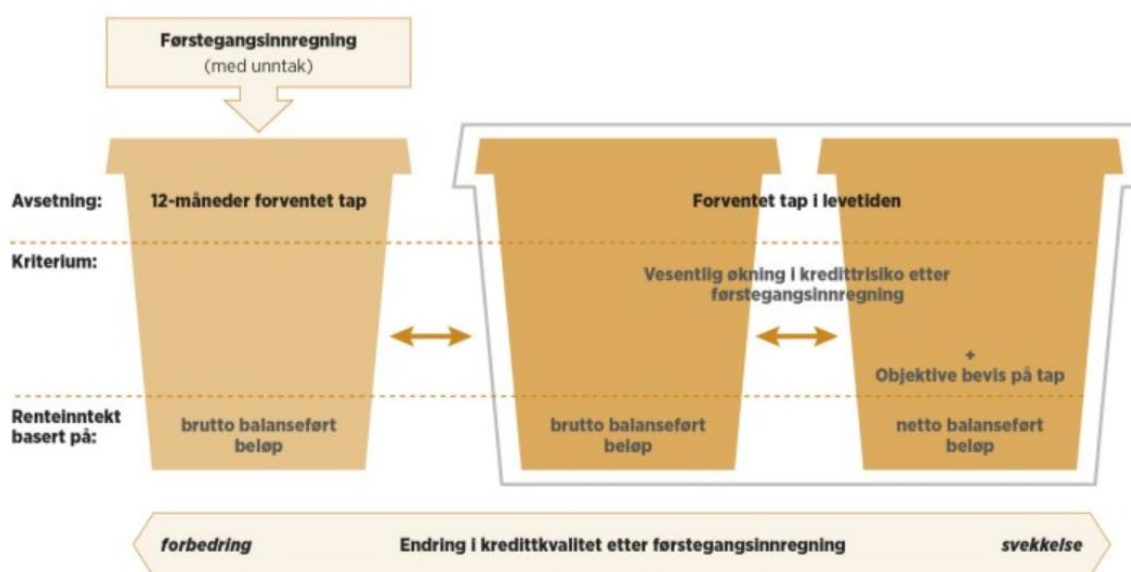
Da hovedfokuset for oppgaven vår ligger på den nye tapsmodellen etter IFRS 9, vil vi nå gå mer detaljert inn på reglene knyttet til nedskrivning. Blant annet skal vi se på bakgrunnen for den nye tapsmodellen, de ulike metodene for beregning av tap som oppstilles i IFRS 9 og de nye noteopplysningskravene.

2.4.1 Bakgrunn

Som nevnt måtte det etter IAS 39 ha forekommet en objektiv tapshendelse for at de kunne avsette til tap, og en del av kritikken IASB fikk etter finanskrisen var at avsetningen til tap kom for sent. Som en del av samarbeidet mellom IASB og FASB satte de opp Financial Crisis Advisory Group (FCAG) som hadde som hovedoppgave å se på hvilke forbedringer som kunne gjøres for å øke investors tillit til finansmarkedet. Gruppen mente at det var den forsinkede innregningen av tap, og kompleksiteten av de mange tilnærmingene til nedskrivning som var den største svakheten til standarden (*Exposure Draft 2009/12 Financial Instruments: Amortised Cost and Impairment*, 2009). I høringsutkastet (2009) foreslo IASB å erstatte den nåværende modellen, “incurred loss”, med en ny modell hvor de avsetter for forventet tap. Den foreslåtte modellen fikk ros for å være teoretisk bra, men samtidig kritikk for å være vanskelig å gjennomføre i praksis. IASB og FASB valgte derfor å inngå et nytt samarbeid rundt ny modell for nedskrivninger. Med utgangspunkt i modellen de hadde utviklet for seg selv, forslaget som kom frem i tilleggskildet fra januar 2011 og høringsvar og andre innspill arbeidet IASB og FASB med å lage en ny modell for nedskrivning av finansielle eiendeler (Madsen, 2014). På tross av at FASB i 2011 valgte å trekke seg ut av samarbeidet for å lage en alternativ modell, valgte IASB å videreutvikle modellen de hadde begynt på, og kom i 2013 ut med et nytt høringsutkast. Dagens modell har tatt utgangspunkt i dette, bare med mindre endringer (EY, 2014).

2.4.2 Den generelle metoden

Dagens modell etter IFRS 9 gjelder for gjeldsinstrumenter, for eksempel bankinnskudd, lån og gjeldspapirer, samt leasefordringer, kontraktmessige eiendeler og låneforpliktelser og finansielle garantikontrakter som ikke måles til virkelig verdi over resultatet. Tapsmodellen etter IFRS 9 går som nevnt ut på at man nå ser på forventet kredittap, og avsetter for det. Kredittap defineres i IFRS 9 som forskjellen mellom alle kontraktmessige kontantstrømmer som selskapet har krav på og all kontantstrøm som selskapet forventer å motta (IFRS 9, vedlegg A). Vi vil komme tilbake til hvordan forventet kredittap måles i delkapittel 2.4.5. Tapsmodellen er delt opp i tre steg, som vi kan se i figur 1 nedenfor.

Figur 1 Trestegsmodellen (Madsen 2015b, s. 40-46)

Utgangspunktet til modellen er steg 1 hvor alle finansielle instrumenter, med noen få unntak, plasseres ved førstegangsinnregning. Unntaket er kjøpte finansielle eiendeler hvor det er en klar forventning om at kredittap kommer til å inntreffe. Ved førstegangsinnregning skal tapsavsetningen beregnes med utgangspunkt i den kommende 12-månedersperioden (Madsen, 2015b). 12 måneders forventet kredittap defineres i IFRS 9 som den andel av livstids forventet kredittap som representerer forventet kredittap som kommer av tapshendelser på et finansielt instrument som kan inntreffe i løpet av de første 12 månedene etter førstegangsinnregning (IFRS 9, vedlegg A). Etter IFRS 9 defineres livstids forventet kredittap som forventet kredittap som resultat av mulige tapshendelser i løpet av den forventede levetiden til et finansielt

instrument (IFRS 9, vedlegg A). Livstids forventet kredittap kommer vi tilbake til under steg 2 og steg 3. I følge Madsen (2015a) beregnes tapsavsetning i steg 1 som “*sannsynlighet for mislighold multiplisert med tap gitt mislighold, hvor tap gitt mislighold er forventet tap over levetiden til instrumentet*”. Effektiv renteinntekt i steg 1 i modellen blir beregnet med utgangspunkt i brutto balanseført beløp, det vil si før eventuelle tapsavsetninger blir hensyntatt (EY, 2017).

Ved en vesentlig økning i kredittrisiko havner det finansielle instrumentet i steg 2. Her beregnes forventet tap over hele levetiden (Madsen, 2015a). Når selskapet skal vurdere om det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko skal de bruke endringen i risikoen for at mislighold kan inntreffe over den forventede levetiden til det finansielle instrumentet, i stedet for endringen i forventet kredittap. For å gjøre denne vurderingen, må selskapet sammenligne risikoen for at mislighold knyttet til det finansielle instrumentet inntreffer på rapporteringsdatoen, med risikoen for at mislighold inntreffer ved førstegangsinnregning. De skal også ta i betraktning relevant og underbyggende informasjon, som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats, og som gir indikasjoner på signifikante økninger i kredittrisiko siden førstegangsinnregning (IFRS 9 5.5.9). I likhet med steg 1, beregner også steg 2 renteinntektene på bakgrunn av brutto balanseført beløp, og tar ikke hensyn til tapsavsetninger.

I steg 3 må det, i likhet med steg 2, ha skjedd en vesentlig økning i kredittrisikoen. Det som skiller disse to stegene er at det i steg 3 også må foreligge objektivt bevis på tap. Denne delen av modellen er lik den tidligere tapsmodellen i IAS 39, hvor det måtte ha inntrådt en objektiv tapshendelse for å kunne avsette for tap. Vedlegg A i IFRS 9 lister opp en rekke hendelser, som inkluderer observerbare data, som gir bevis for at en finansiell eiendel er kredittsvekket:

- a) betydelige økonomiske problemer for utsteder eller låntaker;
- b) kontraktsbrudd, enten ved mislighold eller manglende betaling ved forfall;
- c) långiver, av økonomiske eller kontraktsmessige grunner knyttet til låntakers økonomiske vanskeligheter, gir låntaker konsesjon, som långiver ellers ikke ville gitt;
- d) det er sannsynlig at låntaker vil gå konkurs eller foreta annen finansiell omorganisering;
- e) det aktive markedet til den finansielle eiendelen forsvinner på grunn av økonomiske vanskeligheter; eller
- f) kjøpet av en finansiell eiendel til en rabatt som reflekterer inntruffet kredittap.

Punktene som er listet opp i IFRS 9 samsvarer i stor grad med IAS 39, med unntak av punkt f (IAS 39.59). Det er ikke nødvendigvis mulig å identifisere kun en enkelt hendelse, da det ofte er flere hendelser som fører til kredittvekkelse av den finansielle eiendelen. Etter steg 3 beregnes tapsavsetningen som differansen mellom brutto balanseført beløp og nåverdien av forventede fremtidige kontantstrømmer. Steg 1 og 2 er forskjellig fra steg 3 når det kommer til renteinntekter. Mens renteinntektene i steg 1 og 2 blir beregnet på bakgrunn av brutto balanseført beløp, uten å hensynta tapsavsetninger, blir det i steg 3 beregnet ut fra brutto balanseført beløp fratrukket tapsavsetninger, altså netto balanseført beløp (Madsen, 2015b).

Som en liten oppsummering på den generelle modellen ser vi at selskapet i steg 1 beregner tapsavsetningene ved førstegangsinnregning på bakgrunn av den kommende 12 månedersperioden. Det finansielle instrumentet går over til steg 2 eller steg 3 dersom det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko eller det har skjedd en objektiv tapshendelse, hvor tapsavsetningen beregnes med utgangspunkt i forventet levetid til instrumentet. Når det gjelder renteinntekter ser vi at steg 1 og steg 2 beregner dette likt med utgangspunkt i brutto balanseført beløp, uten å hensynta eventuelle tapsavsetninger. I steg 3 derimot så vi at de trekker fra tapsavsetningene, altså at de tar utgangspunkt i netto balanseført beløp.

Av IFRS 9 5.5.4 følger det at selskapene kan velge om de ønsker å evaluere de finansielle instrumentene på porteføljenivå eller instrumentnivå. I noen tilfeller, for å oppfylle målsetningen om å innregne forventet kredittap over hele levetiden, kan det være nødvendig å utføre evalueringen på porteføljenivå, altså vurdere informasjon som indikerer at det har skjedd betydelige økninger i kredittrisikoen tilhørende en gruppe av finansielle instrumenter. Dette gjør man for å sørge for at selskapet klarer å oppfylle målsetningen sin også i de situasjoner hvor det ikke foreligger informasjon om betydelig økning i kredittrisiko på det enkelte instrument. (IFRS 9 B5.5.1). I noen tilfeller er det heller ikke mulig å skaffe seg informasjon knyttet til det enkelte instrument uten unødig kostnad eller innsats. Dersom dette er tilfellet skal selskapet gjøre vurdering av forventet kredittap på porteføljenivå (IFRS 9 B 5.5.4). Ved vurdering på porteføljenivå kan de finansielle instrumentene grupperes basert på blant annet likheter knyttet til kredittrisiko. Vurderinger som kan gjøres for å avgjøre hvor lik kredittrisiko instrumentene har er for eksempel instrumenttype, bransje, lokalisering og kredittrisikovurdering. Det gjøres oppmerksom på at dette ikke er en uttømmende liste, men eksempler for hva vurderingen kan baseres på (IFRS 9 B5.5.5). Dersom selskapet ikke klarer å gruppere de finansielle instrumentene, skal de foreta beregningen av forventet kredittap basert

på en andel av de finansielle eiendelene hvor kredittrisikoen anses å ha økt betraktelig (IFRS 9 B5.5.6).

2.4.2.1 Eksempel på den generelle metoden

I dette delkapittelet skal vi gi et eksempel på hvordan tapsavsetninger behandles under den generelle metoden. I eksempelet tar vi utgangspunkt i et lån på kr 1000, som er gitt fra selskap A til selskap B. Lånet ble gitt 1. januar 2018 og har en løpetid på 5 år. Rentesatsen er på 5 % og betales ved månedsslutt. Vi forutsetter også at det ikke er noen transaksjonskostnader. Nåverdien av kredittapet er ikke basert på beregninger, men er et talleksempel for å illustrere hvordan den generelle metoden fungerer. I følge IFRS 9 må selskap A innregne forventet kredittap ved å vurdere både nåværende og fremtidig informasjon vedrørende kredittrisiko. Vi skal i det følgende gå gjennom de tre stegene i den generelle metoden.

Steg 1: 12 måneders forventet kredittap.

Ved førstegangsinnregning, altså 1.januar 2018, vurderes alle lån etter steg 1, hvor man beregner forventet kredittap etter et 12 måneders perspektiv. Sannsynligheten for mislighold estimeres til å være 10 %, og baserer seg på historisk, nåværende og fremtidsrettet informasjon. Med utgangspunkt i dette antas nåverdien av forventet kredittap å være kr 100 dersom lånet misligholdes. Som nevnt tidligere beregnes tapsavsetningen som “sannsynlighet for mislighold multiplisert med tap gitt mislighold, hvor tap gitt mislighold er forventet tap over levetiden til instrumentet” (Madsen, 2015a). Tapsavsetninger blir dermed kr 10 ($kr\ 100 \times 10\ %$), som skal innregnes i resultatet, samt avsettes i balansen. I dette steget blir effektiv renteinntekt beregnet med utgangspunkt i brutto balanseført beløp, altså med utgangspunkt i hele lånet på kr 1000. Renteinntekten blir dermed kr 50 ($kr\ 1000 \times 5\ %$).

Steg 2: Livstids forventet kredittap

Det finansielle instrumentet havner i steg 2 dersom det antas å ha vært en vesentlig økning i kredittrisiko. I dette steget beregnes kredittapet over hele levetiden til instrumentet. Bakgrunnen for antagelsen om at det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko baserer seg på at kredittverdigheten til låntakeren er svekket og prognoser om fremtiden. Sannsynligheten for mislighold har nå, per 31. desember 2018, økt til 50 %. I og med at det er livstids forventet kredittap som skal beregnes skal nåverdien tilsvare summen av alle fremtidige kredittap på lånet. Nåverdien for forventet kredittap har dermed økt til kr 200 gitt at mislighold inntreffer.

Dette gir oss en nedskrivning på kr 100 (kr 200 x 50 %). Da kr 10 allerede er innregnet i resultatet, skal det nå innregnes med kr 90 slik at samlet nedskrivning tilsvarer kr 100. Samlet avsetning i balansen blir kr 100. I likhet med steg 1 skal effektiv renteinntekt også i steg 2 beregnes med utgangspunkt i brutto balanseført beløp. Renteinntekten blir dermed kr 50 (kr 1000 x 5 %).

Steg 3: Livstids forventet kredittap og objektiv tapshendelse

For at instrumentet skal havne over i steg 3 må det, i tillegg til å ha skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko, også foreligge objektivt bevis på tap. Per 31. desember 2019 vurderer selskap A, basert på de observerbare tapshendelsene som er gitt i IFRS 9, at det foreligger objektivt bevis på tap. Selskap A forventer at nåverdien av det de mottar vil bli kr 700. Selskap B har heller ikke betalt renteinntekt, slik at brutto balanseført beløp nå er kr 1050. Som nevnt beregnes tapsavsetningen i steg 3 som differansen mellom brutto balanseført beløp og forventede fremtidige kontantstrømmer. Tapsavsetningen blir dermed kr 350 (1050-700). Dermed må det nå innregnes kr 250 i resultatet, slik at total tapsavsetning blir kr 350. I balansen blir da nedskrivningsposten på kr 350. I steg 3 beregnes renteinntektene av netto balanseført beløp, som er brutto balanseført beløp fratrukket tapsavsetninger. Netto balanseført beløp blir da kr 700 (kr 1050- kr 350). Renteinntektene blir dermed kr 35 (700 x 5 %).

Dette eksempelet viser oss hvordan tapsavsetninger blir behandlet i henhold til IFRS 9. Dersom tapsavsetningene skulle blitt behandlet etter IAS 39, ville man ikke sett på forventet kredittap. Etter denne modellen ville man dermed ikke ha avsatt for tap før 31. desember 2019, da det var på dette tidspunkt selskap A vurderte at det forelå objektivt bevis på tap.

2.4.3 Forenklet metode

Som et alternativ til den generelle metoden har vi den forenklede metoden. Etter IFRS 9 punkt 5.5.15 går den forenklede metoden ut på at selskapet alltid skal måle tapsavsetninger basert på livstids forventet kredittap. De trenger altså ikke å benytte seg av steg 1 i den generelle metoden, hvor man ser på forventet kredittap i de kommende 12 månedene. Den forenklede metoden gjelder fra og med førstegangsinregning, og skal benyttes ved hver rapporteringsdato (EY, 2017).

I standarden oppstilles det krav om bruk av den forenklete metoden. Dette gjelder for kontraktsmessige eiendeler som er et resultat av transaksjoner som er innenfor virkeområdet til IFRS 15, samt kundefordringer. For at dette skal være tilfellet må et av følgende krav være oppfylt. Det første kravet er at eiendelen ikke må bestå av en vesentlig finansieringskomponent etter IFRS 15 (IFRS 9.5.5.15). Dette kan for eksempel være tilfellet dersom en kunde har utsatt betaling av en vare eller tjeneste mer enn ett år etter den er levert. IFRS 15 oppstiller også en praktisk forenkling som går ut på at man ikke trenger å ta hensyn til den vesentlige finansieringskomponenten dersom tidsrommet fra overlevering av varen eller tjenesten og til betaling er ett år eller mindre (Rosenblad, 2014). Det neste kravet er at foretaket, på tross av at eiendelen består av en vesentlig finansieringskomponent, kan velge å benytte forenklet metode. IFRS 9 punkt 5.5.15 oppstiller også et krav til at foretaket må være konsistent i sitt valg av regnskapsprinsipp. Dette vil si at dersom de velger forenklet metode for kundefordringer må dette inkludere alle kundefordringene til foretaket. Det kommer også frem i punktet at foretaket kan velge forenklet metode for kundefordringene sine og samtidig ikke benytte forenklet metode på sine kontraktsmessige eiendeler.

Kravet om bruk av den forenklete metoden gjelder også for leasefordringer som er et resultat av transaksjoner innenfor virkeområdet til IAS 17. Dette gjelder kun dersom selskapet velger regnskapsprinsipp hvor man måler tapsavsetninger basert på livstids forventede kredittap (IFRS 9 5.5.15b). På tross av kravet i IFRS 9 5.5.15 om at den forenklete metoden skal brukes på kundefordringer, leasefordringer og kontraktsmessige eiendeler, tolker vi IFRS 9 5.5.16 slik at selskapet selv kan velge hvilken metode de ønsker å bruke knyttet til disse. På bakgrunn av dette ser vi at de to punktene i standarden er motstridende.

2.4.4 Amortisert kost

Ved førstegangsinnregning må selskapene vurdere om eiendelen er kredittvekket. Dette vil være tilfellet dersom en eller flere hendelser, som har oppstått, har en skadelig innvirkning på estimerte fremtidige kontantstrømmer til den finansielle eiendelen (EY, 2017). Under delkapittel 2.4.2 om den generelle metoden, listes det opp en rekke hendelser som gir indikasjon på at eiendelen er kredittvekket. Som nevnt er det ikke nødvendigvis slik at det er mulig å kun identifisere en enkelt hendelse, da det ofte er flere hendelser sammen som fører til kredittvekkelse. Dersom selskapet vurderer eiendelen som kredittvekket, skal forventet

kredittap bli diskontert ved å bruke den kredittjusterte effektive renten som er bestemt ved førstegangsinnregning (IFRS 9 B 5.5.45). Den kredittjusterte effektive renten, også kalt internrenten, beregnes ved å ta hensyn til livstids forventet kredittap i estimerte kontantstrømmer (EY, 2017). Et eksempel på amortisert kost og den effektive renten er vist i delkapittel 2.2.2 tidligere i oppgaven. Vi gjør oppmerksom på at eksempelet er noe forenklet og dermed ikke tar hensyn for forventet kredittap i kontantstrømmen som vil gi den kredittjusterte effektive renten og ikke bare effektiv rente.

2.4.5 Måling av forventet kredittap

Forventet kredittap er et sannsynlighetsvektet estimat på kredittap over den forventede levetiden til det finansielle instrumentet, altså nåverdien til kredittapene (IFRS 9 B5.5.28). Når et selskap skal måle forventet kredittap til et finansielt instrument, må dette gjøres på en måte som reflekterer følgende, hvor vi vil komme tilbake til hvert av punktene senere i delkapittelet:

- a) et objektivt og sannsynlighetsvektet beløp som er bestemt ved å evaluere ulike scenarioer;
- b) tidsverdien til penger; og
- c) relevant og underbyggende informasjon som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats på rapporteringsdatoen om tidligere hendelser, nåværende forhold og antakelser om fremtidige økonomiske forhold (IFRS 9 5.5.17).

Selskapene benytter seg av sannsynlighetsvektet utfall for at forventet kreditt skal reflektere både sannsynligheten for at kredittap oppstår og sannsynligheten for at kredittap ikke oppstår (IFRS 9 B 5.5.41). For å sikre at det forventede kredittapet blir både objektivt og sannsynlighetsvektet, må selskapet vurdere et utvalg av mulige scenarioer. For eksempel må selskapet se på beløpet og timingen til kontantstrømmen for ulike utfall, og estimere sannsynligheten for de ulike utfallene. Det er viktig å merke seg at uansett hvor liten sannsynligheten for kredittap er, må selskapet uansett ta det med i beregningen. Det er likevel ikke nødvendig for de å identifisere hvert eneste mulige scenario (EY, 2017). For å beregne et sannsynlighetsvektet kredittap må man i praksis ikke bruke komplekse analyser. Punkt B 5.5.42 i standarden poengterer at også enkle modeller kan være effektive i beregningen.

Pengenes tidsverdi går ut på at forventede kredittap diskonteres til balansedagen ved hjelp av den effektive renten som er satt ved førstegangsinnregning. Dette gjøres for å vise hvor stort det forventede kredittapet ville vært i dag. I tilfeller hvor det benyttes flytende rente for finansielle instrumenter brukes den nåværende effektive renten ved diskonteringen. En kredittjustert diskonteringsrente brukes dersom kredittkvaliteten til de finansielle eiendelene var svekket på tidspunktet for anskaffelse. IASB foreslo først at selskapene skulle kunne velge en rente mellom den risikofrie og den effektive renten, da de mente at dette ville redusere operasjonelle utfordringer. Forslaget ble kritisert ved at det ville redusere sammenlignbarheten, samt at det ble argumentert for at bruk av en effektiv rente ville bidra til lavere mulighet for regnskapsmanipulasjon. Det ble derfor vedtatt at den effektive renten skulle benyttes i den endelige standarden.

Som nevnt krever IFRS 9 5.5.17c at et selskap ved måling av forventet kredittap skal gjøre det på en måte som reflekterer relevant og underbyggende informasjon som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats på rapporteringsdatoen om tidligere hendelser, nåværende forhold og antakelser om fremtidige økonomiske forhold. Standarden definerer ikke hva som ligger i uttrykket “uten unødig kostnad eller innsats”, men ut i fra veiledningen kan vi forstå det slik at informasjon som er tilgjengelig for finansiell rapportering er å anse som tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats (IFRS 9 B5.5.49). Selskapet trenger ikke foreta et uttømmende søk, men må vurdere all informasjon som kan være relevant og underbyggende og som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats. Informasjonen som skal brukes må inkludere spesielle faktorer knyttet til låntaker, generelle økonomiske forhold, og en vurdering av både nåværende og fremtidige antatte forhold ved rapporteringen. For å skaffe seg informasjon kan de bruke ulike typer kilder, både interne selskapsspesifikke data og eksterne data. Blant annet kan mulige datakilder inneholde interne erfaringer knyttet til historiske kredittap, eksterne rapporter og statistikk (IFRS 9 B5.5.51).

Med tanke på nedskrivningskravene er en av de største endringene fra IAS 39 til IFRS 9 at selskap ikke bare må bruke historisk informasjon, men at de også må se på prognoser om fremtiden og hvordan disse påvirker historisk data. Det følger av punkt B 5.5.50 i standarden at selskap ikke trenger å inkludere detaljerte prognoser om fremtidige forhold over hele levetiden til det finansielle instrumentet. Det er viktig å være klar over at jo lengre frem i tid prognosen strekker seg, jo mindre detaljert informasjon er tilgjengelig. Dette fører til at graden

av skjønnsmessige vurderinger, som er nødvendig for å estimere forventet kredittap, øker (IFRS 9 B 5.5.50).

Som utgangspunkt for å estimere forventet kredittap brukes historisk informasjon, med visse justeringer. I de fleste tilfellene blir justeringer gjort for å ta hensyn til nåværende forhold som ikke gjenspeiles i de historiske, og for å fjerne effekter fra den historiske informasjonen som ikke er relevant for fremtiden. I andre tilfeller vil ujustert historisk informasjon være det beste estimatet. Dette kommer an på arten av den historiske informasjonen og når den ble beregnet, sammenlignet med forholdene på rapporteringsdagen og egenskapene til det finansielle instrumentet som blir vurdert (EY, 2017). Når selskapet skal vurdere hvordan, og i hvilket omfang, den historiske informasjonen skal justeres, må de i tillegg ta en rekke forhold med i vurderingen. For eksempel må de ta i betraktning om de historiske dataene blir fanget opp “through-the-cycle”, altså estimerer basert på historiske tapshendelser og erfaringer fra hele den økonomiske syklusen, eller “point-in-time”, som vil si estimerer basert på informasjon, hendelser og forhold på rapporteringsdatoen. Et annet forhold de må ta med i vurderingen av den historiske informasjon er størrelsen på tidsperioden de tar med i vurderingen, og hvilke hendelser som kan påvirke økonomien som har vært i denne perioden (EY, 2017). Hvis man for eksempel ser på en kort tidsperiode hvor det har inntruffet en stor økonomisk hendelse, kan dette påvirke den historiske informasjonen i større grad enn den hadde dersom vi så på en lengre tidsperiode. I tillegg bør det tas til etterretning at historisk informasjon, som ikke tidligere er brukt til finansiell rapportering, ikke nødvendigvis er pålitelig eller nøyaktig (EY, 2014).

2.4.6 Noteopplysninger

Hensikten med noteopplysninger er å tilfredsstille behovet regnskapsbrukerne har for informasjon i finansregnskapet. Ved å øke regnskapets informasjonsverdi bidrar noteopplysningene til å oppfylle de kvalitative kravene til relevans, troverdighet og sammenlignbarhet (Langli, 2016). Disse begrepene kommer vi til å gå nærmere inn på under kapitlet om det konseptuelle rammeverket. Som nevnt omhandler IFRS 7 noteopplysninger om finansielle instrumenter. Selv om IFRS 7 fortsatt er gjeldende etter at implementeringen av IFRS 9 er gjennomført, er det blitt gjort flere endringer knyttet til den nye standarden (IFRS 7 44Z). For eksempel har noteopplysningskravene knyttet til nedskrivning økt, sammenlignet

med IAS 39 (EY, 2017). De fleste noteopplysningskravene relatert til nedskrivning omhandler kredittrisiko. Kredittrisiko er i IFRS 7, vedlegg A, definert som *“risikoen for at en part i et finansielt instrument vil påføre den annen part et finansielt tap ved ikke å kunne innfri en plikt”*.

Formålet med noteopplysningskravene knyttet til kredittrisiko er å gjøre brukerne oppmerksomme på effekten av kredittrisiko knyttet til beløp, timing og usikkerheten til fremtidige kontantstrømmer. For å oppnå dette stilles det tre hovedkrav til noteopplysningene. Disse omhandler håndtering av kredittrisiko, kvalitativ og kvantitativ informasjon om beløp knyttet til kredittap og selskapets eksponering for kredittrisiko. Vi skal i det følgende gå nærmere inn på hvert av kravene. Når det gjelder noteopplysningene må selskapet selv avgjøre hvor mye informasjon de skal gi, hvor mye de skal vektlegge de ulike kravene, hvorvidt informasjonen skal slås sammen eller deles opp og om det er behov for ytterligere forklaringer til den kvantitative informasjonen i noteopplysningene (EY, 2017).

Det første kravet handler om informasjon knyttet til selskapets praksis vedrørende styring av kredittrisiko, hvordan de forholder seg til erkjennelse og måling av forventet kredittap, samt metoder, forutsetninger og informasjon knyttet til måling av tapene. For å oppfylle dette kravet må selskapet gi brukerne informasjon som gjør de i stand til å forstå blant annet hvordan selskapet avgjør om det har skjedd en betydelig økning i kredittrisiko. Dersom instrumentene har blitt vurdert på porteføljenivå må det gis informasjon om hvordan instrumentene har blitt gruppert og informasjon om selskapets retningslinjer knyttet til nedskrivning. Sistnevnte bør inkludere om det finnes indikasjon på at verdifallet ikke kan reverseres. I tilfeller hvor det finnes antydninger på det motsatte skal ikke eiendelen nedskrives. I tillegg skal selskapet forklare hvilke data, forutsetninger og estimeringsteknikker de benytter knyttet til nedskrivningskravene etter IFRS 9. Dette kan innebære både informasjon om intern historikk og prognoser om fremtiden (EY, 2017).

Det neste kravet relateres til kvantitativ og kvalitativ informasjon som gir brukerne mulighet til å evaluere poster i finansregnskapet som påvirkes av forventet kredittap, hvor selskapet må inkludere endringer knyttet til tap og årsaker til disse endringene. Selskapet bør altså forklare alle endringer i tapsavsetningen som har hendt fra inngående til utgående balanse i en oppstilling, samt årsaken til disse endringene. Denne informasjonen bør vises i en tabell som viser endringene i perioden for hver enkelt gruppe av finansielle instrumenter. Blant annet bør de vise endringene for tapsavsetninger til et beløp lik 12 måneders forventet kredittap og for

livstids forventet kredittap, samt finansielle eiendeler som var kredittsvekket ved kjøp. I tillegg kan det være nødvendig å gi en forklaring som bør inkludere en analyse av årsakene for endringene knyttet til tapsavsetninger i perioden (EY, 2017).

Det siste kravet til noteopplysningene er informasjon knyttet til hvor utsatt selskapet er for kredittrisiko. Informasjonen som gis skal gjøre brukerne i stand til å vurdere selskapets eksponering for kredittrisiko, samt signifikante konsentrasjoner av kredittrisiko. Sistnevnte kan forstås som en gruppering av debitorer som har samme økonomiske egenskaper og er i samme geografiske område, og som ved endringer i makroøkonomiske forhold vil påvirke gruppens evne til å oppfylle forpliktelsene sine. For at brukerne skal være i stand til å forstå dette skal selskapet benytte seg av en rangering av kredittrisiko, som vil si at de rangerer kredittrisiko basert på risikoen for at mislighold inntreffer (EY, 2017).

Eksempel: Noteopplysninger

Nedenfor vil vi vise endringer i tapsavsetninger og hvordan dette presenteres i noteopplysningene etter IFRS 7.

	12-måneders forventet kredittap	Livstids forventet kredittap (porteføljenivå)	Livstids forventet kredittap (individuell nivå)	Kreditsvekkede finansielle eiendeler (livstids forventet kredittap)
Inngående balanse	X	X	X	X
<i>Endringer knyttet til finansielle instrumenter innregnet 1/1:</i>				
Overføring til livstids forventet kredittap	(X)	X	X	-
Overføring til kreditsvekkede finansielle eiendeler	(X)	-	(X)	X
Overføring til 12- måneders forventet kredittap	X	(X)	(X)	-
Finansielle eiendeler som har blitt fraregnet i perioden	(X)	(X)	(X)	(X)
Nyanskaffede finansielle eiendeler	X	-	-	-
Avskrivning	-	-	(X)	(X)
Endringer i modell/risikoparametere	X	X	X	X
Valutaendringer	X	X	X	X
Utgående balanse	X	X	X	X

Tabell 4 Noteopplysninger knyttet til tapsavsetninger (EY, 2017)

Tabellen over viser oss hvordan de finansielle instrumentene har forflyttet seg mellom de ulike stegene i den generelle metoden. Tabellen viser oss blant annet hvordan de finansielle instrumentene har flyttet seg fra steg 1 i modellen, 12-måneders forventet kredittap, til steg 2, altså livstids forventet kredittap.

2.5 Prinsippbasert vs. regelbasert tilnærming

Som nevnt hadde IAS 39 en regelbasert tilnærming som kjennetegnes av at regnskapsprodusentene skal foreta færre vurderinger basert på skjønn. Dette vil si at den regelbaserte løsningen ikke gir produsentene store valgmuligheter. Regnskapsprodusenter og revisorer ønsker gjerne en slik løsning da den gir tydelige retningslinjer for rapportering. Dette vil igjen føre til lavere produksjonskostnader og liten grad av usikkerhet knyttet til valg av løsning. En ulempe med denne tilnærmingen er at produsentene må forholde seg til en rekke regler noe som igjen krever mange unntak for å kunne reflektere virkeligheten (Baksaas & Stenheim, 2015).

Dagens modell etter IFRS 9 følger en prinsippbasert tilnærming. Et kjennetegn ved den prinsippbaserte tilnærmingen er at den baserer seg på et konseptuelt rammeverk, for eksempel ved at regnskapet utledes med utgangspunkt i regnskapets formål og kvalitetskrav. Regnskapets kvalitetskrav vil vi komme tilbake til i et senere delkapittel. Noe annet som kan kjennetegne en prinsippbasert tilnærming er at standardene har en klar målsetting, hvor brukerne benytter formålet for å forstå prinsippene. I motsetning til den regelbaserte tilnærmingen åpner den prinsippbaserte tilnærmingen opp for økt bruk av egne vurderinger, og dermed også økt bruk av profesjonelt skjønn. Dette kan komme til nytte i tilfeller hvor det foreligger flere alternative løsninger, som gir stor valgfrihet for regnskapsprodusentene. Dette kan også være en potensiell ulempe, da stor valgfrihet kan føre til manipulering av regnskapet. Regnskapsprodusentene kan misbruke valgfriheten til å velge løsninger som kan gi dem urettmessige fordeler. En annen mulig ulempe er at den prinsippbaserte tilnærmingen, som nevnt, åpner opp for økt bruk av skjønn. Dette kan potensielt stå i veien for kravet om at regnskapene skal være sammenlignbare (Baksaas & Stenheim, 2015).

Som vi ser er det en tydelig forskjell på den regelbaserte og den prinsippbaserte tilnærmingen, og det er klare fordeler og ulemper ved begge metodene. Noe som taler til fordel for den prinsippbaserte tilnærmingen er at den er mer robust mot endringer. Næringslivet er i dag utsatt for store forandringer, noe som gir regnskapsmessige problemer som kan være vanskelige å løse dersom de bruker den regelbaserte tilnærmingen, da den gir lite rom for egne vurderinger. En annen viktig forskjell mellom en prinsippbasert tilnærming og en regelbasert tilnærming er at den prinsippbaserte gir rom for tolkning av bestemmelsene, mens den regelbaserte ikke åpner opp for dette.

2.6 Avslutning

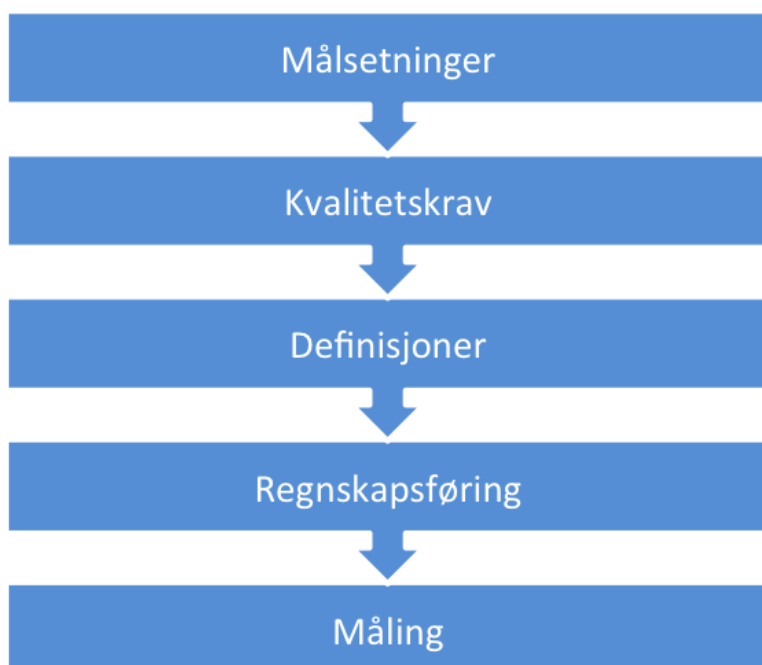
I dette kapitlet har vi sett på den nye standarden for finansielle instrumenter, IFRS 9. Hovedvekten på kapitlet har vært på nedskrivninger, da formålet til oppgaven er å se på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9.

3. Det konseptuelle rammeverket

I dette kapittelet skal vi se på det konseptuelle rammeverket. I delkapittel 3.1 starter vi med å se på det konseptuelle hierarkiet. Videre i delkapittel 3.2 skal vi utrede hvem som er brukerne av regnskapet, før vi i de resterende delkapitlene følger strukturen til det konseptuelle hierarkiet, hvor vi starter med målsetninger og avslutter med måling.

3.1 Det konseptuelle hierarkiet

I dette delkapittelet vil vi gå nærmere inn på det konseptuelle hierarkiet. Det konseptuelle rammeverket har en hierarkisk struktur hvor de først starter med målsetninger, som er delt opp i et beslutningsformål og et kontrollformål, og er utledet av informasjonsbehovet til brukerne. Neste nivå er kvalitetskrav som viser til hvilke krav som stilles til regnskapsinformasjonen. Det tredje nivået er definisjoner, her defineres eiendeler, gjeld og egenkapital. Videre har vi i nivå fire regnskapsføring, og i nivå fem måling. Dette ser vi også i figuren under.

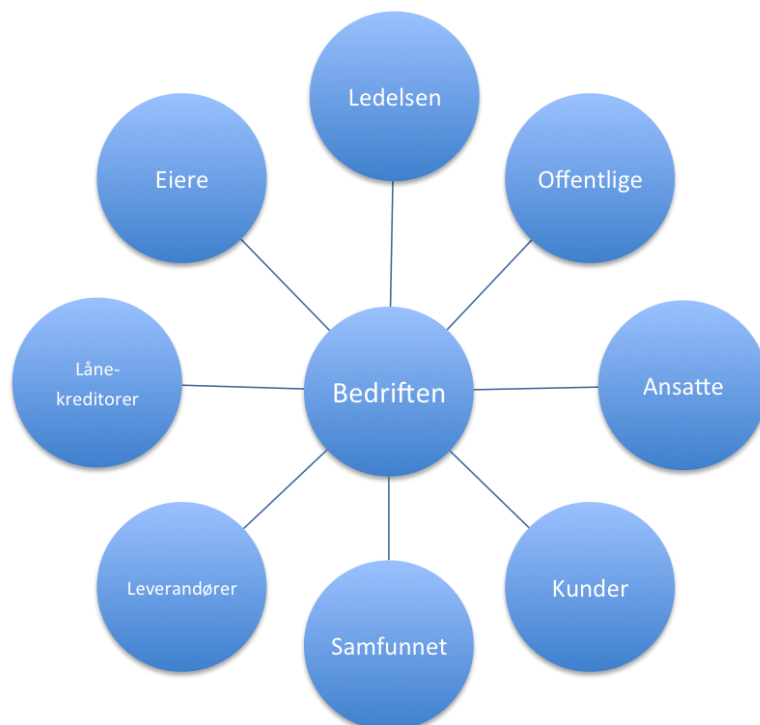
Figur 2 Det konseptuelle hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008).

FASB definerer det konseptuelle rammeverket som “*et enhetlig system av sammenhengende målsetninger og underliggende forutsetninger som kan lede til konsistente*”

regnskapsstandarder og som avgrensner og beskriver regnskapsføring og årsregnskap” (Kvifte & Johnsen, 2008). Det konseptuelle rammeverket til IASB ble innført i 1989, og er et normativt rammeverk. Det vil si at det har en referanseramme som utgangspunkt, og fremstiller hvordan et regnskap skal utformes. Det konseptuelle rammeverket har brukernes informasjonsbehov som utgangspunkt, og skal på bakgrunn av dette utlede målsettinger og generelle prinsipper for regnskapsføring. Det konseptuelle rammeverket til IASB er balanseorientert, noe som vil si at kriteriene for regnskapsføring bygger på definisjonen av eiendeler og gjeld (Kristoffersen, 2008).

3.2 Regnskapsbrukerne

Selskapene har mange ulike interessentgrupper som ofte omtales som brukerne av regnskapet. I figuren under ser vi en oppstilling over ulike brukere av regnskapet. Som vi ser av figuren kan det blant annet være eiere, långivere, ledelse og samfunnet.

Figur 3 Brukerne av regnskapet (Kristoffersen, 2008).

Videre har IASB i det konseptuelle rammeverket snevret inn brukerne til en primærgruppe. Dette er eksisterende og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer (Conceptual

framework OB5, heretter kalt CF). På tross av dette gir ikke de finansielle rapportene all informasjon som de primære brukerne kan ha behov for. Dersom dette er tilfellet må de finne informasjonen fra andre kilder, som for eksempel økonomiske forhold og forventninger, politiske hendelser og utsiktene til selskapet og bransjen (CF: OB6).

Primærbrukerne har ulike, og mulig kolliderende, behov og ønsker når det kommer til informasjon (CF: OB8). Eksisterende og potensielle investorer, som er en av primærbrukerne, er interessert i hvordan risikoen til investeringen utvikler seg. Dette kommer av at de investerer kapital i selskapet og derfor er interessert i å se hvordan investeringen deres utvikler seg. På bakgrunn av dette har investorene behov for informasjon om selskapets verdiutvikling og avkastning. I tillegg har de, for å kunne vurdere selskapets fremtidige utsikter, behov for informasjon knyttet til selskapets resultatutvikling og finansielle stilling. Den andre gruppen av primærbrukere, långivere, har på sin side behov for informasjon knyttet til selskapets kredittverdighet. Långiverne trenger informasjon om den finansielle stillingen, da spesielt likviditeten, til selskapet for å kunne vite om de klarer å betale renter og avdrag til rett tid. Denne vurderingen foretas før utbetaling av lånet og frem til det er helt nedbetalt. Dette er også tilfellet for andre kreditorer, som også trenger informasjon om likviditeten til selskapet (Kristoffersen, 2008). Mens det for primærbrukerne til tider kan være vanskelig å skaffe seg informasjonen de ønsker, er dette lettere for ledelsen og eierne da disse sees på som både produsenter og brukere av regnskapet. Disse har tilgang til interne rapporter, og trenger derfor ikke basere seg på de finansielle rapportene (CF: OB9).

3.3 Beslutnings- og kontrollformål

Målsetningen for finansiell rapportering er ifølge det konseptuelle rammeverket å gi økonomisk informasjon om det rapporterende selskapet som er nyttig for eksisterende og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer for å ta beslutninger om å gi ressurser til selskapet (CF: OB2). Dette hovedformålet er videre delt opp i to, beslutningsformål og kontrollformål. Beslutningsformålet skal gi brukerne informasjon som skal gjøre dem i stand til å ta beslutninger knyttet til investeringer og verdsettelse. I hovedsak brukes dette til å se på hva verdien til fremtidige kontantstrømmer blir. Kontrollformålet ser derimot på perioden som har vært, og hvilke resultater som er oppnådd. Med andre ord brukes det av eierne til å evaluere om ledelsen har klart å oppnå de ønskede resultatene (Kvifte & Johnsen, 2008).

I IASB sitt konseptuelle rammeverk kommer beslutningsformålet til uttrykk i OB13, som viser til at informasjon om art og omfang av selskapets økonomiske ressurser og krav kan være til hjelp for brukerne ved evaluering av selskapets finansielle styrker og svakheter. Denne informasjonen kan bidra til å vurdere selskapets likviditet og solvens, om det er behov for ytterligere finansiering og hvor sannsynlig det er at de klarer å skaffe den nødvendige finansieringen. Dette vil gi brukerne informasjon til å avgjøre om den forventede kontantstrømmen kommer til å dekke kravene som oppstår (CF: OB13). For å forstå avkastningen selskapet har hatt, må brukerne se på tilgjengelig informasjon knyttet til selskapets økonomiske resultater. Dette vil gi brukerne en indikasjon på hvor bra ledelsen har disponert sine ressurser. Videre kan også de tidligere resultatene være nyttig ved estimering av selskapets fremtidige avkastning (CF: OB16).

I IAS 1 punkt 9 kommer det frem at formålet med finansregnskapet er «å gi opplysninger om et foretaks finansielle stilling, finansielle inntjening og kontantstrømmer, som er nyttig for en stor gruppe brukere som skal ta økonomiske beslutninger. Finansregnskapet viser også resultatene av ledelsens forvaltning av de ressurser den er betrodd ... Denne informasjonen, sammen med annen informasjon i noter til finansregnskapet, er til hjelp for brukere av finansregnskap som ønsker å kunne forutsi foretakets framtidige kontantstrømmer, særlig med hensyn til tidfesting og sikkerhet.» Ut fra dette formålet ser vi at beslutningsformålet får større fokus og dermed kan anses som viktigere enn kontrollformålet. Det kommer også frem at kontrollformålet må være oppfylt for at beslutningsformålet skal kunne oppfylles. Selv om man ser at IAS 1 velger å prioritere det ene formålet foran det andre, har IASB valgt å ikke gjøre denne prioriteringen. Johnsen & Kvifte (2008) påpeker også at flere forskere er uenige om både prioriteringen og hvorvidt formålene er avhengige av hverandre.

3.4 Kvalitetskrav

For å være nyttig for primærbrukerne må regnskapsinformasjonen oppfylle noen kvalitetskrav. Dersom det finnes flere løsninger til et problem vektet kvalitetskravene for å bestemme utfallet på problemet (Kvifte, 2003). Kvalitetskravene vises i figur 4 under.

Figur 4 Kvalitetskravene (EY, 2012).

Ifølge det konseptuelle rammeverket er de grunnleggende kvalitetskravene relevans og validitet (troverdighet). For at informasjonen skal være nyttig må begge de grunnleggende kvalitetskravene være oppfylt (CF: QC17). Sammenlignbarhet, verifiserbarhet, tidsriktighet og forståelighet er andre kvalitetskrav som skal øke nytten av informasjonen som er relevant og troverdig, og regnes altså som de forsterkende kvalitetskravene (CF: QC19). Det konseptuelle rammeverket forklarer hvordan kvalitetskravene bør brukes for at prosessen skal bli så effektiv som mulig. Først må man identifisere en økonomisk hendelse som potensielt kan være nyttig for brukerne av selskapets finansregnskap. Videre må man identifisere informasjonen knyttet til hendelsen som ville vært relevant og troverdig. Til sist må det bestemmes om informasjonen er tilgjengelig og kan presenteres troverdig. Er dette tilfellet vil kvalitetskravene være tilfredsstillt. I motsatt tilfelle må prosessen gjentas med nest best relevant informasjon (CF: QC 18). Vi skal nå se nærmere på de ulike kvalitetskravene.

3.4.1 Relevans

For at den finansielle informasjonen skal være relevant må den være nyttig for brukerne i en beslutningssituasjon (CF: QC6). Hvis den finansielle informasjonen har prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi, samt er vesentlig for foretaket, vil den være relevant for beslutningstakeren. At informasjonen har prediksjonsverdi vil si at den kan brukes til å forutsi fremtidige utfall. Her er det viktig å merke seg at informasjonen ikke må være en prognose for

å ha prediksjonsverdi (CF: QC8). Tilbakemeldingsverdien bygger på kontrollformålet, hvor det forutsettes at informasjonen som er tilgjengelig kan brukes til evaluering av ledelsens prestasjoner (Kvifte & Johnsen, 2008). Prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi henger sammen, det vil si at informasjon som har prediksjonsverdi også har tilbakemeldingsverdi. Dette gjenspeiles av at den økonomiske situasjonen i selskapet som regel er et resultat av ledelsens tidligere beslutninger, og samtidig gir grunnlag for å anslå fremtidige kontantstrømmer (Kvifte & Johnsen, 2008). Foretaksspesifikk vesentlig informasjon er i følge det konseptuelle rammeverket informasjon som kan påvirke brukernes beslutninger dersom den utelates eller er feil. Hva som regnes som vesentlig er ikke fastsatt, da det kan variere fra foretak til foretak (CF: QC11). På bakgrunn av dette ser vi at kvalitetskravet om relevans er sterkt knyttet opp mot beslutningsformålet da begge fokuserer på å gi informasjon til brukerne som skal gjøre dem i stand til å ta beslutninger.

3.4.2 Validitet

I tillegg til å være relevant må informasjonen også være troverdig for å være nyttig for brukerne. I likhet med kvalitetskravet om relevans er validitet viktig for å oppfylle beslutningsformålet da brukerne er avhengig av troverdig informasjon for å kunne ta riktig beslutning. Regnskapet må basere seg på virkelige hendelser som må kunne dokumenteres, slik at brukerne kan stole på opplysningene de får (Kristoffersen, 2008). Validitet oppnås ved at informasjonen i finansregnskapet er fullstendig, nøytral og uten feil. At fremstillingen er fullstendig innebærer at den inkluderer all nødvendig informasjon for at brukeren skal forstå finansregnskapet. Dette inkluderer alle forklaringer og beskrivelser (CF: QC13). At informasjonen er nøytral vil si at den er objektivt fremstilt, den er altså ikke på noen måte manipulert for å fremstille noe annet enn det som er tilfellet (CF: QC14). At informasjonen er uten feil vil si at fremstillingen ikke inneholder feil eller utelatelser, og at prosessen frem til informasjonen er rapportert heller ikke inneholder feil. Dette vil likevel ikke si at informasjonen er helt perfekt. Et typisk eksempel på dette er estimer av uobserverbare priser som ikke kan fastslås å være nøyaktig eller unøyaktig. I slike tilfeller, for å være troverdig, må beløpene begrunnes, arten og begrensningene i prosessen bli forklart og ingen feil må ha blitt gjort i prosessen ved å utvikle estimatene (CF: QC15).

Når det er snakk om en troverdig fremstilling er det viktig å merke seg at den, på tross av å være troverdig, ikke alltid gir brukbar informasjon. Dette kan være tilfellet dersom selskapet skal estimere det beløpet som en eiendels balanseførte verdi skal justeres med for å reflektere nedskrivningen som er gjort. Dersom selskapet har benyttet seg av en passende prosedyre, forklart estimatet på riktig vis og forklart eventuelle usikkerheter som kan påvirke estimatet kan informasjonen være troverdig. Er usikkerheten tilknyttet estimatet signifikant, kan dette føre til at informasjonen ikke kan brukes. Finnes det ikke alternative metoder som er mer troverdig, kan det usikre estimatet likevel være det beste alternativet (CF: QC16).

3.4.3 Sammenlignbarhet

Sammenlignbarhet gjør brukerne i stand til å forstå og identifisere likheter og ulikheter mellom enheter. Det kreves altså minst to enheter i motsetning til hva de andre kvalitetskravene krever (CF: QC 21). Sammenlignbarhet gjelder både i standardsetting og i regnskapspraksis. I motsetning til de primære kvalitetskravene er ikke sammenlignbarhet et krav, men knytter seg til kvaliteten på regnskapsinformasjonen ved sammenligning av selskap, altså uniformitet eller ensartethet, og mellom ulike regnskapsperioder, altså konsistens (Kvifte & Johnsen, 2008). Dette innebærer dermed at samme regnskapsbegreper, teknikker og prinsipper brukes konsekvent fra periode til periode. Det skal likevel være mulig å endre regnskapspraksis hvis selskapet oppdager bedre regnskapsprinsipper eller en bedre standard. Velger selskapet å endre regnskapsprinsipp må dette ifølge det konseptuelle rammeverket presiseres sammen med virkningen av prinsippendringen (Kristoffersen, 2008).

3.4.4 Verifiserbarhet

Verifiserbar informasjon handler om at brukerne skal kunne stole på at informasjonen viser til den økonomiske hendelsen som den bygger på. Dersom regnskapsprodusentene bruker samme vurderingsregler og kommer frem til likt resultat er informasjonen verifiserbar (CF: QC26). Man skiller mellom direkte og indirekte verifiserbarhet. Bli et beløp eller lignende verifisert gjennom direkte observasjon kalles det direkte verifiserbarhet. Dette kan for eksempel være tilfellet ved telling av kontanter. Ved indirekte verifiserbarhet kontrolleres det som tilføres modellen, altså formler og teknikker, og utfallet til modellen. Her kan man for eksempel sjekke inngående balanse på varelager ved å se på antall og kostnader opp mot utgående balanse ved

å bruke samme antagelser (CF: QC27). Dersom det ikke er mulig å verifisere informasjonen på nåværende tidspunkt, kan det være til hjelp for brukerne at de underliggende forutsetningene, metodene for å samle inn informasjon og andre faktorer og forhold som støtter informasjonen er fremstilt i noteopplysningene (CF: QC28).

3.4.5 Tidsriktig

At informasjon er tidsriktig vil si at brukerne har informasjonen tilgjengelig i riktig tid til å ta sine beslutninger. Vanligvis er det slik at jo eldre informasjonen er, jo mindre nyttig er den. Det motsatte kan være tilfellet dersom brukerne trenger å identifisere og vurdere trender, da kan informasjonen være nyttig lenge etter rapporteringsperioden (CF: QC29).

3.4.6 Forståelig

I følge Kvifte & Johnsen (2008, s. 73) er forståelig definert som *“egenskapen ved informasjon som gjør at brukerne som har en rimelig god kunnskap om forretningsdrift og finansiell rapportering og som studerer informasjonen grundig kan oppfatte innholdet”*. For at informasjonen skal være forståelig må den klassifiseres og presenteres klart og konsistent (CF: QC30). I noen tilfeller er den økonomiske hendelsen så kompleks at den ikke kan gjøres enkel å forstå. Ved å ekskludere denne informasjonen kan de finansielle rapportene bli enklere å forstå, men dette vil føre til at rapporten er ufullstendig og dermed potensielt misledende (CF: QC31). Som nevnt skal brukerne ha rimelig kunnskap om selskapet og den økonomiske aktiviteten, men noen ganger trenger til og med disse brukerne hjelp til å forstå informasjon knyttet til en kompleks hendelse (CF: QC32).

3.4.7 Begrensninger i kvalitetskravene

Begrensningene i kvalitetskravene knyttes opp mot en kostnad-nytte vurdering. Denne vurderingen går ut på å veie kostnadene ved å samle inn og rapportere den finansielle informasjonen og vurdere de opp mot nytten av den. Informasjonen kan anses som beslutningsnyttig dersom nytten den gir til brukerne overstiger kostnaden ved å skaffe den (Kvifte & Johnsen, 2008). I følge IASB faller kostnadene knyttet til innhenting av informasjon på regnskapsprodusentene, men på den andre siden kan det sies at det er eierne som til slutt tar

på seg kostnadene ved at avkastningen deres reduseres (CF: QC36). Hva som anses som beslutningsnyttig informasjon varierer, da de ulike brukerne vurderer kost-nytte forskjellig. For å unngå for store forskjeller knyttet til dette, ønsker IASB at kost-nytte vurderingen skal gjøres i henhold til finansiell rapportering generelt, og ikke bare på individuelt grunnlag. På tross av dette kan det allikevel oppstå forskjeller på grunn av ulike størrelser på selskapene, hvordan de finansieres og de ulike brukernes behov (CF: QC39).

3.5 Definisjoner

De viktigste komponentene relatert til måling av finansiell stilling er eiendeler, gjeld og egenkapital. Det konseptuelle rammeverket til IASB er balanseorientert, noe som vil si at definisjonene er svært viktige. I IASB sitt rammeverk defineres eiendeler som *“sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler som er oppstått som et resultat av en tidligere transaksjon eller hendelse og er kontrollert av foretaket”* (CF:4.4a, fritt oversatt). Den fremtidige økonomiske fordelen som inngår i en eiendel er potensialet til å bidra, direkte eller indirekte, til kontantstrømmen og kontantekvivalentene i selskapet. Dette kan for eksempel skje gjennom operasjonelle aktiviteter eller gjennom konvertering til kontanter eller kontantekvivalenter (CF: 4.8).

Videre defineres gjeld som *“sannsynlige fremtidige økonomiske oppførrelser som er oppstått som et resultat av en tidligere transaksjon eller hendelse, som forplikter foretaket til å overføre eiendeler til en motpart eller utføre tjenester for en motpart”* (CF: 4.4b, fritt oversatt). Typisk for gjeld er at selskapet har en nåværende forpliktelse, altså en plikt eller et ansvar til å handle eller utføre noe spesifikt. Dette kan være et resultat av en lovpålagt plikt eller gjennom en bindende kontrakt (CF: 4.15). Det er viktig å skille mellom en nåværende forpliktelse og en fremtidig forpliktelse, da en beslutning om å skaffe seg en eiendel i fremtiden ikke av seg selv gir opphav til en nåværende forpliktelse (CF: 4.16). Til sist i punkt 4.4c defineres egenkapital som *“nettostørrelsen etter at gjeld er fratrukket eiendeler”*. Som vi ser defineres egenkapital som en residualpost, men man må være klar over at den kan deles opp i balansen (CF: 4.20). For eksempel kan egenkapitalen deles opp i annen egenkapital og aksjekapital.

3.6 Regnskapsføring

Etter det konseptuelle rammeverket er det definisjonene av regnskapspostene som setter føringen for når de økonomiske hendelsene skal regnskapsføres (Kvifte & Johnsen, 2008). Når definisjonen er oppfylt skal den innregnes hvis det er sannsynlig at fremtidige økonomiske fordeler vil tilfalle selskapet og målingen av verdien eller kostnaden er pålitelig (CF: 4.38). I vurderingen om elementene oppfyller kravene til regnskapsføring må også kvalitetskravene hensyntas og vurderes.

Kravet om at det må være sannsynlig at fremtidige økonomiske fordeler vil tilfalle selskapet er forbundet med grad av usikkerhet knyttet til dette. At det må være sannsynlig vil si at det må være sannsynlighetsovervekt, noe som i de fleste tilfeller vil si over 50 %. Vurderingen gjøres på grunnlag av tilgjengelig informasjon på det tidspunkt finansregnskapet utarbeides (Kristoffersen, 2008). Det andre kravet knyttet til innregning er som nevnt at målingen må være pålitelig. Ofte gjøres målingen av verdien eller kostnaden basert på estimater. I tilfeller hvor målingen baseres på fornuftige estimater kan de innregnes da målingen kan anses som pålitelig. I andre tilfeller hvor estimatene ikke kan sies å være fornuftige, oppfylles ikke kravene og elementene kan derfor ikke innregnes (CF: 4.41). Kan ikke elementene innregnes, og opplysninger om dette er relevant for brukerne av regnskapet, skal dette opplyses om i notene (CF: 4.43). Det er verdt å merke seg at selv om et element ikke oppfyller kravene til innregning på et tidspunkt, kan det allikevel kvalifisere til innregning på et senere tidspunkt (CF: 4.42).

3.7 Måling

Som nevnt under delkapittelet om regnskapsføring er det et krav om at måling må kunne gjøres pålitelig for at elementet skal kunne regnskapsføres. Måling defineres i det konseptuelle rammeverket som prosessen hvor pengebeløpet, som elementene skal innregnes til i balansen eller resultatregnskapet, blir bestemt (CF: 4.54). Dette innebærer både vurdering av elementene og periodisering av inntekter og kostnader (Kristoffersen, 2008).

Det er flere måter å måle elementene på. IASB benytter seg av fire målegrunnlag; historisk kost, gjenanskaffelseskost, realisasjonsverdi og nåverdi. At en eiendel blir målt til historisk kost vil si at den måles til det beløp som den opprinnelig er kjøpt eller tilvirket til. Ved måling

av en forpliktelse til historisk kost blir forpliktelsen regnskapsført til den opprinnelige verdien ved opptak. Det neste målegrunnlaget, gjenanskaffelseskost, vil si at eiendeler blir målt til det beløp som må betales dersom eiendelen ble kjøpt inn i dag, mens forpliktelser blir ført til det udiskonterte beløpet som kreves for å gjøre opp forpliktelsen i dag. Måling til salgsverdi vil si at eiendelen måles til det beløp som den kunne blitt solgt for i dag, og forpliktelsen blir målt til det beløp den kunne blitt innfridd til. Det siste målegrunnlaget er nåverdi. Eiendelene vil her bli målt til diskontert beløp av fremtidige kontantstrømmer som vil tilflyte foretaket. Gjeld vil bli målt til diskontert verdi av fremtidige kontantstrømmer som forventes å flyte ut av foretaket for å kunne betale gjelden (CF: 4.55).

Gjenanskaffelseskost og realisasjonsverdi har etter det konseptuelle rammeverket og regnskapspraksis fått liten anvendelse, mens historisk kost, markedsverdi og nåverdi er alle mer sentrale (Kvifte & Johnsen, 2008). I det konseptuelle rammeverket kommer det frem at historisk kost er det mest brukte målegrunnlaget (CF: 4.56). Det er viktig å merke seg at dette kapittelet i IASB sitt konseptuelle rammeverk ikke er oppdatert siden utgivelsen i 1989. Vi ser også at virkelig verdi ikke har fått sitt eget punkt i det konseptuelle rammeverket, men ut fra IFRS standardene blir dette mer og mer vanlig å bruke i stedet for historisk kost.

Johnsen & Kvifte (2008) påpeker at de fire målegrunnlagene ikke er utledet med grunnlag i det konseptuelle rammeverket. I et diskusjonsnotat utstedt av IASB i 2005 forsøkte de, med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverkets målsettinger og kvalitetskrav, å lage relevante målegrunnlag, noe de ikke lyktes med. For eksempel mente IASB at salgsverdi var mer relevant enn de andre målegrunnlagene. Denne meningen er ikke redegjort for i hverken teori eller empiri. Det kan også nevnes at mange er av oppfatningen av at salgsverdi ikke er så relevant når det kommer til for eksempel driftsmidler som er viktige med tanke på selskapets kontantstrøm.

3.8 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett på IASB sitt konseptuelle rammeverk, hvor strukturen til kapittelet tok utgangspunkt i det konseptuelle hierarkiet. I tillegg startet vi med å definere hvem brukerne er, da dette er sentralt for forståelsen av det konseptuelle rammeverket.

4. Det finansielle systemet og bankbransjen

I dette kapitlet skal vi redegjøre for det finansielle systemet i Norge og bankbransjen. Vi starter med å se på hovedoppgavene og komponentene til det finansielle systemet i Norge. Videre går vi nærmere inn på bankbransjen, før vi ser på hvordan bankbransjen reguleres og hvilken rolle Finanstilsynet har. Til slutt forklarer vi forskjellen på lån med og uten sikkerhet, og hvilke konsekvenser det har for långiveren og låntakeren.

4.1 Det finansielle systemet

Det finansielle systemet i Norge har i hovedsak tre oppgaver; gi personer og bedrifter muligheter til å låne og spare, gjennomføre betalinger og håndtere risiko. Både privatpersoner og bedrifter har behov for å låne og spare penger. Blant annet har privatpersoner behov for å låne penger til utdanning og boliglån. På den andre siden har de også behov for å spare, for eksempel til pensjonssparing og egenkapital til kjøp av bolig. Bedrifter har på sin side behov for å låne penger i forbindelse med for eksempel investeringer i eiendom og for å ha likviditet i dårlige tider. Behovet for sparing kommer spesielt frem i gode tider da de ønsker å spare midler til fremtidige investeringer og betalingsforpliktelser. Det finansielle systemet skal hjelpe privatpersoner til å tilpasse forbruket uavhengig av inntjening gjennom levetiden, samt passe på at bedriftenes sparing resulterer i lønnsomme investeringsprosjekter. Den neste hovedoppgaven deres er å sørge for at gjennomføringen av betalinger går slik den skal. Dette er sentralt både for bedrifter og privatpersoner, og kan skje med kontanter eller bankinnskudd. Den siste hovedoppgaven til det finansielle systemet, håndtering av risiko, er viktig både for privatpersoner og bedrifter. Privatpersoner har behov for forsikringer både knyttet til innbo, bilskade og uførhet. Bedrifter kan ha behov for å sikre seg mot risiko for valutasingninger, råvarepriser og endringer i rentenivået (Norges Bank, 2017).

For at det finansielle systemet skal fungere optimalt må de nevnte oppgavene gjennomføres på en sikker og effektiv måte. Et slikt velfungerende system vil beskytte mot finansielle kriser da det er mer solid mot forstyrrelser. Systemet er satt sammen av ulike institusjoner, markeder og infrastruktur som vi i utgangspunktet deler opp i tre. Disse består av finansmarkeder, finansforetak og finansiell infrastruktur. I finansmarkedene utstedes og omsettes finansielle instrumenter, som for eksempel gjeld, egenkapital, valuta og derivater. Finansforetak, som

banker, kredittforetak, pensjons- og forsikringsforetak og verdipapirfond, skal fungere som bindeledd mellom forskjellige aktører i økonomien. Hovedoppgavene til finansforetakene er som nevnt å gi personer og bedrifter muligheter til å låne og spare, gjennomføre betalinger og håndtere risiko. Den finansielle infrastrukturen er systemer som sørger for at betalinger og handel med finansielle instrumenter blir gjennomført. Det kan for eksempel være tekniske systemer og regelverket som regulerer bruken av disse. En forutsetning for den moderne økonomien er at den finansielle infrastrukturen er effektiv (Norges Bank, 2017).

4.2 Bankbransjen

En bank er som nevnt en type finansforetak som tilbyr forskjellige produkter og tjenester knyttet til sparing og utlån. De tilbyr både kortsiktige og langsiktige lån, og har ulike former for sparing hvor innskudd er den vanligste. Banken er det eneste finansforetaket som kan opprette og motta innskudd. Det finnes ulike typer innskuddsprodukter hvor rentevilkår og uttaksbegrensninger varierer. I tillegg til dette har også bankene ulike typer utlån, blant annet boliglån og næringslån. De ulike lånene kan ha forskjellig type renter, som fast eller flytende, ulik bindingstid, valuta og tilbakebetalingsform. (Norges Bank, 2017).

4.2.1 Sparebanker og forretningsbanker

Bankene grupperes som enten sparebank eller forretningsbank, hvor den største forskjellen mellom de er eierstrukturen, ikke hvilke tjenester som tilbys til kundene. Mens en forretningsbank kun kan stiftes som aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, kan sparebanken ikke stiftes som aksjeselskap. På tross av at sparebanker ikke kan stiftes som aksjeselskap, ble det i 2002 åpnet for at de kunne bli omdannet til aksjeselskap. Sparebanker organiseres tradisjonelt som selveiende stiftelser. Det forventes av sparebanker at de ivaretar lokalsamfunnet gjennom å levere banktjenester og støtte lokale aktiviteter med en andel av overskuddet. Den resterende andel av overskuddet går i all hovedsak til egenkapital til sparebanken (Norges Bank, 2017).

4.2.2 Regulering av bankbransjen

Som man ser er banker viktige både for privatpersoner og bedrifter, og det er derfor viktig med reguleringer i bransjen. Poenget med reguleringer er å sikre stabilitet og effektivitet i det finansielle systemet, og dermed også redusere sannsynligheten for fremtidige finansielle kriser. Å sikre stabilitet og effektivitet i det finansielle systemet er nettopp en av hovedoppgavene til Finanstilsynet. Finanstilsynet har som oppgave å føre tilsyn med bankene for å sørge for at de overholder reguleringene som er gitt. Tilsynet tar utgangspunkt i lover og vedtak fra Stortinget, Regjeringen og Finansdepartementet, men er allikevel å regne som et selvstendig organ (Finanstilsynet, 2016a).

Finanstilsynet skal som nevnt, gjennom sitt tilsyn, bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder, samt at de skal bidra til å gi brukerne tillit til finansielle avtaler og tjenester. At det foreligger finansiell stabilitet betyr at det ikke vil oppstå store, negative konsekvenser for økonomien dersom det skjer uventede hendelser eller andre forstyrrelser. Dersom markedet er velfungerende vil dette kunne bidra til at kapital og risiko blir fordelt og priset effektivt. For at markedet skal være velfungerende må det også foreligge finansiell stabilitet. Samtidig ser man at dersom markedet ikke fungerer slik det skal kan det føre til finansiell ustabilitet. For at det skal være tillit til det finansielle systemet, en stabil økonomisk utvikling og beskyttelse av brukerne av tjenester, må begge de to nevnte faktorene være til stede (Finanstilsynet, 2016). Finanstilsynet har flere tiltak som iverksettes dersom bankene eller andre finansforetak ikke overholder regelverket. Det første tiltaket som iverksettes er at foretaket må legge frem forslag til endringer som kan gjennomføres slik at kravene oppfylles. Dette må godkjennes av Finanstilsynet. Dersom ingen av de andre tiltakene fører til at kravene oppfylles, kan Finanstilsynet til slutt velge å inndra lisensen til foretaket (Norges Bank, 2017). En av reguleringene omhandler kapitaldekning, noe vi skal gå nærmere inn på i neste delkapittel.

4.2.3 Kapitaldekning

For at finansforetakene skal være sikre på at de har tilstrekkelig kapital til å dekke forpliktelse og uventede hendelser har vi kapitaldekningsregelverket. Dette regelverket viser i hovedsak hvilke krav som stilles til foretakenes ansvarlige kapital, risikostyring, offentliggjøring av informasjon og foretakenes maksimale grenser for eksponering mot enkeltmotparter (Finanstilsynet, 2016b). I flere tiår har det blitt jobbet med et felles, internasjonalt regelverk

for bankenes kapitaldekning på bakgrunn av at problemer i banker i et land kan forflytte seg over på banker i andre land. Dette regelverket har blitt utarbeidet av Baselkomiteen for banktilsyn (Basel Committee on Bank Supervision (BCBS)) og har kommet i tre bolker over disse tiårene: Basel I, II og III (Norges Bank 2017). EUs kapitaldekningsregler baserer seg på Baselkomiteens standarder, og er det Norge benytter seg av (Finanstilsynet, 2016b).

Basel I ble utgitt i 1988 og kom med krav til at bankenes kapital skulle stå i forhold til risikoen i deres eiendeler. Med årene ble det klart at Basel I tok for lite hensyn til risikoen, i tillegg til at foretakenes kredittrisikostyring hadde utviklet seg i stor grad siden regelverket kom ut. På bakgrunn av dette kom Basel II som ble innført i Norge i 2007, hvor målet var større overensstemmelse mellom kapitalkravet, risikoen i eiendelene og risikostyringen i bankene. For kapitalregulering oppstilte Basel II tre pilarer som senere ble videreført i Basel III. Basel III, som trådte i kraft januar 2014, ble innført for å få en bedre regulering av likviditeten til bankene, noe man så behovet for etter finanskrisen i 2008 (Norges Bank, 2017).

Som nevnt videreførte Basel III pilarene fra Basel II, hvor Pilar 1 oppstiller minimums- og bufferkrav til foretakenes ansvarlige kapital, altså samlet kapitaldekning, som skal måles i forhold til det risikovektede beregningsgrunnlaget. Ansvarlig kapital beregnes slik:

$$\text{Ansvarlig kapital} = \text{kjernekapital} + \text{tilleggs kapital}$$

hvor tilleggs kapital i utgangspunktet består av ansvarlig lånekapital, mens kjernekapital beregnes slik:

$$\text{Kjernekapital} = \text{ren kjernekapital} + \text{annen godkjent kjernekapital}$$

Innskutt og opptjent egenkapital utgjør tilsammen ren kjernekapital, og kan blant annet være aksjer, egenkapitalbevis og medlemsinnskudd godkjent av Finanstilsynet. Annen godkjent kjernekapital er hybridkapital/fondsobligasjoner (Finanstilsynet, 2017a). Fondsobligasjon defineres av Norges Bank (2017) som “*evigvarende rentebærende obligasjon med innløsningsrett for utsteder etter et gitt antall år (ofte fem år)*” og består dermed av en gjeldskomponent og en egenkapitalkomponent.

Som vi ser har vi tre begreper knyttet til kapitaldekning: ren kjernekapital, kjernekapital og samlet kjernekapital. For å finne størrelsene på kapitaldekningen til disse tre begrepene dividerer vi dem på beregningsgrunnlaget. Beregningsgrunnlaget finner vi ved å multiplisere bankenes ulike eiendeler med tilhørende risikovekt:

$$\text{Beregningsgrunnlag} = \sum_{\forall i} \text{Eiendel}_i * \text{risikovekt}_i$$

Den rene kjernekapitaldekningen har, i tillegg til minstekravene, en rekke bufferkrav som må oppfylles. Det første bufferkravet er bevaringsbufferen som skal sørge for at tap dekkes og at kapitaldekningen, i nedgangsperioder, ikke faller under minstekravet. Den neste er systemrisikobufferen som skal unngå og begrense langsiktig ikke-syklisk system- eller makrorisiko. Videre har vi bufferen for systemviktige finansforetak. Denne bufferen gjelder kun for foretak som regnes som systemviktige, som vil si at det ved problemer i disse foretakene kan oppstå større negative konsekvenser enn ved tilsvarende problemer i andre banker. Den siste bufferen er den motsykliske bufferen som skal sørge for at bankene opparbeider seg kapital i gode tider, slik at de har mer kapital å gå på i dårlige tider. Under ser vi en tabell som oppstiller minstekravene til ren kjernekapital og de ulike bufferne per dags dato i Norge, som samlet gir krav til kapitaldekning. Som vi ser har systemviktige foretak høyere krav som henger sammen med bufferen for systemviktige foretak (Norges Bank, 2017).

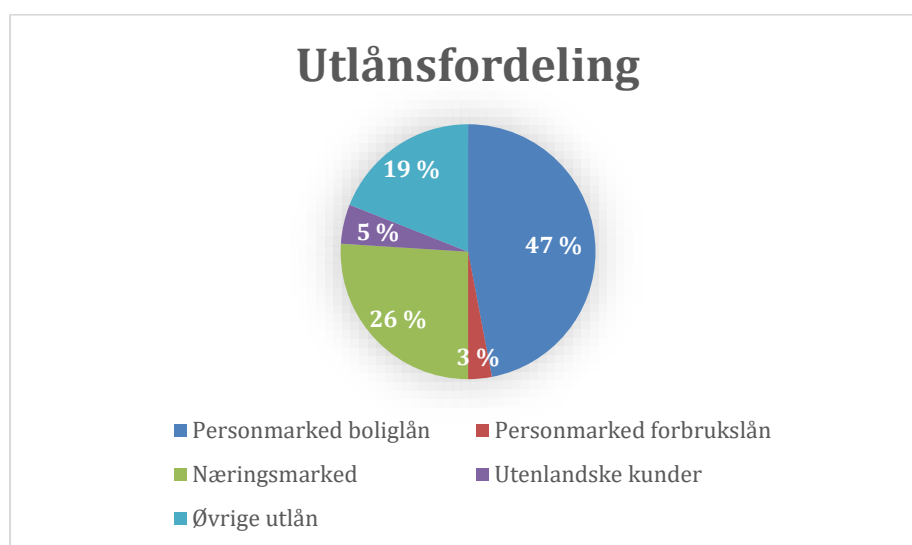
	Alle foretak	Systemviktige foretak
Minstekrav til ren kjernekapital	4,5	4,5
<i>Buffere:</i>		
Bevaringsbuffer	2,5	2,5
Systemrisikobuffer	3,0	3,0
Motsyklisk buffer	1,5	1,5
Buffer for systemviktige institusjoner	-	2,0
Samlet krav til ren kjernekapitaldekning	11,5	13,5
Krav til kjernekapitaldekning	13,0	15,0
Krav til kapitaldekning	15,0	17,0

Tabell 5 Kapitalkrav i Norge (Finanstilsynet, 2017b).

I tillegg til pilar 1-kravene har vi også pilar 2-krav og pilar 3-krav. Kravene til pilar 2 er individuelle for hver bank og fastsettes av Finanstilsynet på bakgrunn av en risikovurdering av bankene. Her tar man for seg krav til kjernekapitaldekning som ikke blir dekket av pilar 1-krav (Norges bank, 2017). Pilar 3 oppstiller krav til hvilken informasjon knyttet til kapital og risikoforhold som skal offentliggjøres. Hovedformålet her er å sørge for høyere markedsdisiplin, samt bidra til økt sammenlignbarhet mellom foretakene (Finanstilsynet, 2017c).

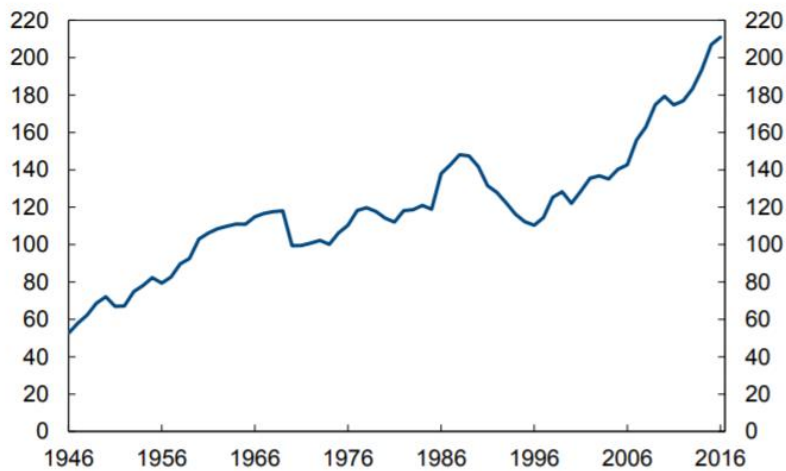
4.3 Lån med og uten sikkerhet

Det finnes to hovedmåter å låne ut penger til privatpersoner og bedrifter, enten ved lån med sikkerhet eller ved lån uten sikkerhet. Lån med sikkerhet kjennetegnes av at bankene tar pant i en av eiendelene, ofte boligen, til låntaker. Dette fører til at dersom låntaker misligholder lånet sitt, kan bankene beslaglegge den pantsatte eiendelen. Lån uten sikkerhet er da det motsatte, altså at det ikke stilles noen form for sikkerhet for det lånte beløpet. Dette er tilfellet med forbrukslån, som representerer all kredittkortgjeld og annen gjeld uten sikkerhet. Typisk for denne type lån er at de har mye høyere rente enn lån med sikkerhet, da lån uten sikkerhet gir høyere sannsynlighet for mislighold og tap. Långiverne sikrer seg mot mislighold og tap ved å ha høyere rente. I figuren under ser vi utlånsfordelingen i banker og kredittforetak i Norge per 31. desember 2016.

Figur 5 Utlånsfordeling i banker og kredittforetak i Norge per 31. desember 2016 (Norges Bank, 2017).

Totalt utlån per 31. Desember 2016 fra finansforetak til kunder var på kr 4 784 mrd. Av dette ser vi at boliglån til privatpersoner står for nesten 50 % av totalt utlån. Lån til bedrifter utgjør 26 %, mens forbrukslån til privatpersoner er på 3 % som vil si omtrent 90 milliarder kroner. Figur 6 viser samlet kreditt i Norge som andel av brutto nasjonalprodukt.

Figur 6 Samlet kreditt i Norge som andel av brutto nasjonalprodukt (Norges Bank, 2017).

Som man ser av figuren har det vært betydelig vekst i samlet kreditt i Norge de siste årene. Samlet gjeld til privatpersoner har de siste årene hatt en stabil vekst på omtrent 6 %. På den andre siden har markedsveksten for forbrukslån til privatpersoner vært på hele 8-9 % årlig, hvor noen banker har hatt en økning på hele 15 % årlig (Norges Bank, 2017).

4.4 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett på hvordan det finansielle systemet fungerer og hvilke hovedoppgaver de har, samt på bankbransjen og hvordan denne reguleres. Forståelsen av bankbransjen er viktig for vår oppgave da store deler av vår metode er knyttet til spørreundersøkelse rettet mot bankbransjen.

5. Metode

I dette kapitlet skal vi presentere kvantitativ og kvalitativ metode, som begge har blitt benyttet i vår oppgave. Som metode har vi valgt å ha spørreundersøkelse rettet mot norske banker og intervjuer av analytikere for å støtte opp om spørreundersøkelsen. I tillegg skal vi gå nærmere inn på hva primær- og sekundærdata er, og til slutt gå gjennom hvilke mulige feilkilder man kan møte på ved bruk av metode.

5.1 Innledning

Johannessen, Christoffersen og Tufte (2011, s. 33) definerer samfunnsvitenskapelig metode som en metode om *“hvordan vi skal gå fram for å få informasjon om den sosiale virkeligheten, og ikke minst hvordan denne informasjonen skal analyseres, og hva den forteller oss om samfunnsmessige forhold og prosesser”*. Metode går altså ut på hvordan man samler inn, analyserer og tolker data, og inngår som en sentral del av empirisk forskning. Empirisk forskning kjennetegnes av systematikk, grundighet og åpenhet. Metodelæren er et viktig hjelpemiddel i vår masteroppgave ved at den gir oss en pekepinn på hvordan vi skal gå frem når vi skal undersøke om våre hypoteser er i samsvar med virkeligheten. For å kunne undersøke om våre hypoteser er i samsvar med virkeligheten er vi avhengig av å samle inn data. Data viser til blant annet representasjon av opplysninger, meninger og kunnskap, som for eksempel kan være notater fra intervju, spørreskjemaer og lydopptak, samt lett registrerbar data som en persons alder og høyde. Man skiller mellom myke og harde data, hvor myke data representerer tekst, lyd eller bilder, mens harde data viser til tall. For å samle inn dataene benytter man seg av kvantitativ eller kvalitativ metode som vi vil komme tilbake til i dette kapitlet.

5.2 Kvantitativ metode

Kvantitativ metode går ut på å analysere mange enheter, for eksempel bedrifter. Denne metoden har som formål å undersøke en eller flere hypoteser for å finne ut om forventningene til virkeligheten samstemmer med dataene som er samlet inn (Dahlum, 2017). Det finnes flere kjennetegn ved kvantitativ metode. For eksempel kan vi nevne at denne metoden går i bredden og samler inn få opplysninger om et større antall undersøkelsesenheter, består ofte av

spørreundersøkelse med fastsatte svaralternativer og at man samler inn data uten direkte kontakt med enhetene i undersøkelsen (Dalland, 2012).

En vanlig måte å samle inn kvantitativ data er ved hjelp av spørreundersøkelse. Grunnen til at det benyttes spørreundersøkelse er mange. Det kan blant annet nevnes at en spørreundersøkelse gjør det lett å se likheter og ulikheter i svarene, noe som igjen gjør det mulig å generalisere resultater fra utvalg til populasjon. En populasjon viser til alle som omfattes av spørreundersøkelsens resultater, mens utvalget representerer den andelen som blir valgt ut til å svare på spørreundersøkelsen. Ved bruk av et utvalg av populasjonen er det viktig at denne andelen gir en representasjon av alle enheter, altså at utvalget er representativt, da enheter i en populasjon kan ha ulike karakteristika. For å være mest mulig sikker på at utvalget er representativt kan en benytte et sannsynlighetsutvalg. Dette vil likevel ikke gi en garanti for at utvalget er representativt, men vil øke sannsynligheten for det (Johannessen et al., 2011).

Sannsynlighetsutvalget kan deles opp i tre: enkel tilfeldig utvelgelse, stratifisert utvelgelse og klyngeutvelgelse. Førstnevnte er den enkleste av de tre, hvor enhetene blir trukket tilfeldig fra populasjonen. Stratifisert utvelgelse vil si at enhetene deles opp i strata, altså i kategorier, ut fra bestemte karakteristika. Fra hver kategori blir et bestemt antall enheter trukket ved hjelp av enkel tilfeldig utvelgelse. Den siste metoden er klyngeutvelgelse, hvor man grupperer enhetene i klynger basert på fysisk eller geografisk område. Utvalget kan da være alle objektene i klyngene eller det kan være et utvalg fra disse klyngene. Som vi ser blir enkel tilfeldig utvelgelse benyttet i alle tre sannsynlighetsutvalgene. Det er likevel ikke slik at en må benytte seg av et utvalg i spørreundersøkelsen, man kan også velge å spør hele populasjonen (Johannessen et al., 2011).

Ved bruk av spørreundersøkelse er det viktig å merke seg at det ikke alltid er slik at alle respondenter svarer. Målet er alltid å få høyest mulig svarprosent, men i de senere år ser vi at det er færre som svarer enn før. I dag kan det sies at en akseptabel svarprosent vil ligge på mer enn 50 %. Dersom en har benyttet seg av et utvalg, og ikke hele populasjonen, er det viktig å bemerke seg at en svarprosent på 50 % ikke nødvendigvis er representativt, noe som kan gi et problem ved generalisering av utvalget til populasjonen. De enhetene som spørreundersøkelsen rettes mot betegnes som bruttoutvalget, mens de respondentene som svarer regnes som nettoutvalget. Nettoutvalget i prosent av bruttoutvalget gir svarprosenten til spørreundersøkelsen (Johannessen et al., 2011).

Det kan være flere årsaker til at respondenter ikke ønsker å svare på spørreundersøkelsen eller ikke ønsker å svare på enkeltspørsmål. For eksempel kan de oppleve undersøkelsen som for nærgående eller provoserende, eller de kan være bekymret for at resultatet ikke blir behandlet konfidensielt. Når det kommer til enkeltspørsmål kan det tenkes at respondentene anser det som irrelevant, de forstår ikke eller har ikke kunnskap om spørsmålet eller det kan være ubehagelig å svare på. Temaet og valg av populasjon er sentralt når man ser på hvor høy svarprosent som oppnås. Tema som er aktuelt for respondentene, samt måten en henvender seg til respondentene, vil kunne bidra til å øke svarprosenten. Måten man utformer spørreundersøkelsen på er også av stor betydning både for svarprosenten og for fullstendigheten av undersøkelsen. Ved utforming av spørreundersøkelsen bør en derfor tenke på lengden til undersøkelsen, samt hvor relevante og tydelige spørsmålene og svaralternativene er. Det kan også legges til at lukkede spørsmål ofte gir høyere svarprosent enn hva åpne spørsmål gir (Johannessen et al., 2011).

5.3 Kvalitativ metode

Den andre viktige tilnærmingen i metodelæren er kvalitativ metode som kort fortalt baseres på å tolke dataene som vi samler inn og registrerer fra tekst, lyd og bilde (Johannessen et al., 2011). Noen kjennetegn ved denne metoden kan være at en går i dybden på opplysningene og har få undersøkelsesenheter, intervjuene har ikke forhåndsbestemte alternativer, undersøkelsen skjer ved direkte kontakt med deltakerne og dataene som skaffes skal bidra til økt sammenheng og helhet (Dalland, 2012).

Kvalitative data kan enten samles inn ved hjelp av observasjon eller ved intervju. Ved bruk av observasjon baseres dataene på hvordan forskeren opplever handlinger og samhandlinger i bestemte situasjoner. Dataen som samles inn ved et intervju vil baseres på samtalen mellom deltakeren og forskeren. Det er her viktig å merke seg at et intervju også kan være en del av en observasjonsstudie, da forskeren også under et intervju vil gjøre observasjoner av deltakeren. Av disse to er intervju den mest brukte. Det er flere årsaker til hvorfor en bør benytte seg av intervju for å samle inn data. Det kan her nevnes at et intervju gir deltakeren mulighet til å være med å avgjøre hva som skal diskuteres og på den måten vil deltakerens erfaringer og oppfatninger komme best mulig fram. Videre kan det sies at et intervju gir forskeren mulighet

til å tilpasse seg underveis til den enkelte deltaker. Kvalitative intervjuer kan også benyttes for å belyse temaet fra et annet synspunkt, som en supplerende metode (Johannessen et al., 2011).

Kvalitative intervju kan struktureres på tre forskjellige måter. For det første kan det være ustrukturert, det vil si at temaet er gitt på forhånd mens spørsmålene er åpne slik at det kan skreddersys til det enkelte intervjuet. Den neste måten er at intervjuet er semistrukturert, noe som kjennetegnes ved at forskeren tar utgangspunkt i et forhåndsbestemt oppsett, men varierer på spørsmålene, rekkefølgen og temaene underveis. Til slutt kan intervjuet være strukturert, noe som vil si at både tema og spørsmål er fastsatt på forhånd og kan ikke rokkes ved. Det finnes både ulemper og fordeler med de ulike intervju typene. En fordel med den strukturerte måten er at det er lettere å sammenligne svarene en får, noe som igjen fører til at arbeidet med å analysere svarene blir lettere og mindre tidkrevende. Et strukturert intervju vil på den andre siden føre til begrenset fleksibilitet slik at forskeren ikke kan tilpasse intervjuet til den enkelte deltaker. Når det kommer til den ustrukturerte måten kan en fordel være at det er åpne spørsmål som ofte gir en avslappet atmosfære, som igjen gjør det lettere for forskeren å få informasjon. En annen fordel med den ustrukturerte måten er at intervjuet er fleksibelt, altså at forskeren er åpen for endringer underveis i intervjuet og har mulighet til å tilpasse det til samtalen. På den andre siden kan det ustrukturerte intervjuet føre til vanskeligheter når det kommer til sammenligning og analyse av svarene. Strukturert og ustrukturert intervju representerer hvert sitt ytterpunkt i kvalitative intervju. Den semi-strukturerte måten finner vi i midten av disse to og representerer en god balanse mellom de to ytterpunktene (Johannessen et al., 2011).

Velger man et kvalitativt intervju er det flere ting enn kun selve intervjuet en må tenke på. Det første en bør tenke på er hvordan en skal gå frem for å få intervjuet. Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) anbefaler å starte ved å sende ut et introduksjonsbrev hvor en forteller litt om selve undersøkelsen, hva hovedfokuset til intervjuet er og hvor lang tid det omtrent vil ta. De mener også at respondentene bør ringes i etterkant av utsendelse av brevet, hvor man avtaler tid og sted og det presiseres at deltakelse i undersøkelsen er frivillig. Videre poengterer de at viktige personer ofte har en travel hverdag, noe som kan gjøre det vanskelig og få gjennomført intervjuet. Starten på intervju prosessen kan være frustrerende og tidkrevende for forskeren. Dette begrunnes blant annet med at det ikke er sikkert at du får kontakt med riktig person eller at det kan være vanskelig å nå frem til denne personen, og noen ganger kan det også ta måneder å få svar og få avtalt intervju.

Ved utforming av intervju er det et par ting som er viktig å tenke på. Intervjuet bør i hovedsak deles opp i en innledning, en hoveddel og en avslutning. Innledningsvis må forskeren presentere seg selv og prosjektet sitt. Her er det også naturlig å si litt om hva man skal stille spørsmål om, i tillegg til at man tar med formalia som taushetsplikt, anonymitet og tillatelser, for eksempel dersom en ønsker å ta opp intervjuet. Videre bør en starte med å stille enkle spørsmål, som spørsmål knyttet til utdanning og arbeidserfaring. Disse spørsmålene stilles for å etablere et forhold til informanten og for å skape et tillitsforhold. I denne fasen av intervjuet bør forskeren også stille noen introduksjonsspørsmål. Ved hjelp av disse spørsmålene skal forskeren rette fokuset til informanten mot det aktuelle temaet og få personen til å komme med egne innspill og erfaringer. Neste fase i intervjuet er hoveddelen, hvor man stiller nøkkelspørsmålene. Det er her hovedvekten av intervjuet bør ligge. Det er prosjektets formål og problemstilling som bør legge føringen for nøkkelspørsmålene og poenget med å stille disse spørsmålene er at forskeren skal få svar på det han lurer på. I denne fasen bør forskeren være forsiktig med hvilke spørsmål som stilles. På tross av god relasjon med informanten bør kompliserte og sensitive spørsmål unngås dersom dette er mulig. Siste fase av intervjuet er avslutningen, hvor man skal runde av intervjuet. Ved eventuelle uklarheter kan man avslutningsvis oppklare dette, samt svare på eventuelle spørsmål informanten måtte ha. I denne fasen kan forskeren også oppfordre informanten til å komme med innspill dersom informanten føler det er informasjon han ikke har fått frem tidligere i intervjuet.

Neste steg i intervjuprosessen er gjennomføring av selve intervjuet. Johannessen, Christoffersen & Tuft (2011) poengterer at sted og tid er viktige faktorer å tenke på når en skal ha intervju. De hevder at arbeidsplassen eller hjemmet er et godt sted til å avholde intervjuet. Dette begrunnes med at personen føler seg trygg her og dermed vil være mer åpen i intervjuet. Intervjuet kan også skje per telefon, men det har vist seg å være vanskelig å avholde et lengre intervju over telefon. Det anbefales derfor å ha et personlig intervju, men dette må avgjøres på bakgrunn av blant annet geografisk plassering og budsjett. Den andre faktoren de nevner er tid. Det er viktig å være forberedt på at intervjuet fort kan få en kortere tidsramme enn man hadde avtalt på forhånd. Dette kan skyldes at viktige personer som nevnt har en travel hverdag, og at intervjupersonen kan bli avbrutt underveis av telefoner eller andre personer. Johannessen, Christoffersen & Tuft (2011) skisserer også noen tips som kan være aktuelle ved gjennomføring av et intervju. De nevner blant annet at det kan være fornuftig å gi informanten spørsmålene på forhånd slik at personen kan forberede seg, garantere konfidensialitet i starten

av intervjuet, samt ha et semi-strukturert intervju som gir rom for tilpasninger til den enkelte informant.

5.4 Primærdata og sekundærdata

Som nevnt tidligere er data en viktig kilde for å kunne avkrefte eller bekrefte vår hypotese. Vi har to ulike kilder av data, primærdata og sekundærdata. Primærdata har som hovedformål å gi grunnlag for analysen og kjennetegnes ved at dataene samles inn kun for prosjektets formål. Primærdata er data som samles inn av forskeren og gjøres ved bruk av enten observasjon, intervju eller spørreskjema. I motsetning til primærdata kjennetegnes sekundærdata ved at dataene allerede eksisterer. Ved bruk av sekundærdata er det viktig at forskeren er klar over at dette er data som ikke er samlet inn kun for prosjektets formål og bør derfor være varsom ved bruk av allerede eksisterende data. Sekundærdata kan være for eksempel bøker, tidsskrifter eller statistikk (Befring, 2002).

5.5 Valg av metode

I oppgaven vår har vi valgt å benytte oss av begge de nevnte metodene, kvantitativ og kvalitativ metode, hvor det kvalitative intervjuet skal supplere den kvantitative spørreundersøkelsen. Vi har valgt å benytte kvantitativ og kvalitativ metode for å samle inn primærdata for slik å hente inn aktuell informasjon til vår oppgave. Da IFRS 9 er en krevende standard har vi brukt mye tid på å lese oss opp på denne ved hjelp av fagbøker og artikler, som er vår kilde til sekundærdata. En annen kilde til sekundærdata som vi har benyttet oss av er tidligere studier knyttet til temaet. Videre skal vi gå nærmere inn på hvordan vi har benyttet oss av kvantitativ og kvalitativ metode, og hvilke avgrensninger vi har gjort underveis.

5.5.1 Kvantitativ metode

Vi har valgt å benytte kvantitativ spørreundersøkelse for å nå ut til flest mulig i populasjonen, samt at vi opplever en spørreundersøkelse som mindre tidkrevende enn et intervju både for oss som forskere og for populasjonen. På den andre siden kan en potensiell ulempe ved bruk av spørreundersøkelse være at man får overordnet informasjon, samt at en spørreundersøkelse

ikke gir rom for oppfølgingsspørsmål. Populasjonen vår består av alle spare- og forretningsbanker i Norge som rapporterer etter IFRS. For å finne vår populasjon gikk vi gjennom konsesjonsregisteret til Finanstilsynet, hvor vi valgte bank som konsesjonstype, og videre valgte utlånsvirksomhet som klasse. Utlånsvirksomhet ble valgt fordi vi i hovedsak skal fokusere på den nye tapsmodellen etter IFRS 9. Vi gikk deretter gjennom regnskapet til bankene for å avklare hvem som rapporterer etter IFRS. Populasjonen vår består av totalt 47 banker som rapporterer etter IFRS eller er i overgangsfasen til å rapportere etter IFRS. Da populasjonen vår ikke er så stor, valgte vi å sette hele populasjonen som vårt utvalg.

På forhånd av distribusjonen av spørreundersøkelsen valgte vi å henvende oss til hver enkelt bank i populasjonen per email. Bakgrunnen for at vi valgte å sende henvendelsen per mail var at vi slik kunne forklare utgangspunktet og formålet med oppgaven bedre, samt unngå å være for pågående. Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) påpeker som nevnt at viktige personer ofte har en hektisk hverdag, og ved å sende ut mail kan de da svare når det passer dem. En ulempe med denne metoden er at mailen kan havne i søppelpost, komme til feil person eller bli glemt av den aktuelle personen. Dersom dette skulle bli tilfellet ønsket vi i neste steg å ringe for å slik kunne øke deltakelsen. Til de respondentene hvor vi fikk positiv tilbakemelding sendte vi så ut en distribusjonsmelding med link til spørreundersøkelsen. I denne meldingen gikk vi grundigere inn på tema og formål med oppgaven, samt at vi garanterte anonymitet for respondentene. I meldingen informerte vi også respondentene om en svarfrist på to uker, slik at de skulle ha en fastsatt dato å forholde seg til. For å lage spørreundersøkelsen og distribusjonsmeldingen benyttet vi oss av programmet SurveyXact, som tilbys gratis for studenter ved Universitetet i Stavanger. Programmet gjør det lettere for oss å distribuere spørreundersøkelsen da det er nettbasert, samt analysere svarene i etterkant. Programmet har også en funksjon hvor vi kan gjøre undersøkelsen anonym, slik at vi ikke kan se svarene til de enkelte respondentene. SurveyXact gjorde det også mulig for oss å legge inn en påminnelsesmelding. Denne påminnelsen ble sendt ut til bankene som ikke hadde svart på undersøkelsen to dager før svarfristen.

I utformingen av spørreundersøkelsen valgte vi i hovedsak å ha spørsmål med fastsatte svaralternativer. Vi valgte også å ha med et ekstra svaralternativ hvor respondentene kunne velge å utdype dersom det var ønskelig. Årsaken til at vi valgte spørsmål med lukkede svaralternativer var at Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) poengterte at slike svaralternativer ofte gir høyere svarprosent enn hva åpne spørsmål gir. I tillegg har andre

masteroppgaver, for eksempel Høiby & Tornes (2017), kommet med kritikk til sitt valg av åpne spørsmål da de opplevde at respondentene ikke ga så utfyllende svar som de hadde håpet på. På bakgrunn av dette ønsket vi, med bruk av lukkede svaralternativer, å øke svarprosenten og deltakelsen. Vi valgte også å ha lukkede svaralternativer da dette ville gjøre det lettere for oss å se likheter og ulikheter mellom respondentene. Vi valgte å ta med svaralternativet hvor respondentene kunne utdype dersom de hadde mer informasjon de ville dele, samt det ga dem et ekstra alternativ dersom ingen av de andre svarene skulle passe. På det tidspunkt vi startet spørreundersøkelsen hadde de fleste bankene enda ikke publisert regnskap hvor de har rapportert etter IFRS 9, da den først ble krevd implementert 1. januar 2018. Med utgangspunkt i dette valgte vi å stille spørsmålene på et overordnet nivå, og ikke på detaljnivå. Ved å stille spørsmål på et overordnet nivå håpet vi på økt deltakelse og høyere svarprosent da det førte til at bankene ikke måtte dele sensitiv informasjon.

5.5.2 Kvalitativ metode

Som nevnt valgte vi å bruke den kvalitative metoden som en supplerende tilnærming til den kvantitative metoden. Da vi ønsker å se hva brukerne av regnskapet tror effekten av den nye tapsmodellen etter IFRS 9 blir, valgte vi å rette den kvalitative tilnærmingen mot analytikere. Dette gjør vi for å i etterkant kunne sammenligne svarene til bankene, altså regnskapsprodusentene, opp mot svarene til analytikerne, altså brukerne av regnskapet. Slik ønsker vi å se om regnskapsprodusentene og brukerne av regnskapet har ulik oppfatning om den nye tapsmodellen og hvilke effekter den vil gi. En potensiell ulempe ved å sammenligne svar fra to ulike metoder kan være at spørsmålene kan oppfattes ulikt av respondentene i de ulike metodene, noe som kan gjøre analysen og sammenligningen av svarene utfordrende.

Vi har valgt å bruke kvalitativt intervju for å belyse temaet fra et annet synspunkt. Ved å benytte oss av intervju får analytikerne mulighet til å komme med sine egne meninger og erfaringer, samt gi mer utfyllende informasjon enn hva de kunne gjort i en spørreundersøkelse. I tillegg anses ikke analytikernes meninger og erfaringer like sensitive som bankenes opplysninger og vi valgte derfor å benytte oss av intervju og ikke spørreundersøkelse. Vi valgte populasjonen vår til å være analytikere med hovedfokus på bankbransjen da det er dette som er fokuset for oppgaven vår. Vi sendte mail til fem analytikere, hvor vi til slutt endte opp med å intervju tre stykker fra ulike bedrifter. Da vi benyttet oss av både spørreundersøkelse og intervju valgte vi

å intervjuer få analytikere. Det kan være en ulempe med tanke på generalisering, da svarene vi fikk av de tre analytikerne ikke nødvendigvis er representative. En annen ulempe ved intervju av kun tre analytikere er at de nødvendigvis ikke har nok kunnskap om temaet på tross av at vi på forhånd presiserte temaet og spørsmålene.

Som nevnt påpekte Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) at viktige personer ofte har en hektisk hverdag. På bakgrunn av dette valgte vi også her å sende ut mail i stedet for å ringe. I mailen informerte vi om temaet og formålet til oppgaven, samt om hvor lenge vi forventet at intervjuet skulle vare. Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) mener også at informantene bør ringes i etterkant av utsendelse av mailen for slik å avtale tid og sted. Vi er av den oppfatning at mange anser dette som for pågående og tidkrevende, og valgte derfor i utgangspunkt å bare sende mail. Da vi tidlig fikk positiv respons fra flere informanter fikk vi bekreftelse på at utsendelse av mail var tilstrekkelig for å skaffe informanter til intervjuet. Ved positiv tilbakemelding fra analytikerne sendte vi ut ny mail hvor vi takket for at de ønsket å bidra, i tillegg til at vi la ved spørsmålene. Dette ble gjort slik at informantene skulle ha mulighet til å forberede seg på forhånd dersom dette var ønskelig.

Når vi skulle lage intervjuet kunne vi velge mellom en ustrukturert, semi-strukturert eller strukturert form. Vi valgte den semi-strukturerte da den ga oss mulighet til å tilpasse oss til de ulike informantene. Vi valgte å sette opp spørsmål og rekkefølge på forhånd, men rekkefølgen ble bare benyttet ved behov. I noen av tilfellene opplevde vi at informanten hadde mye på hjertet og selv kom inn på de ulike temaene vi hadde satt opp. I disse tilfellene hjalp den semi-strukturerte måten oss å være fleksible og tilpassningsdyktige. I andre tilfeller benyttet vi oss av både de fastsatte spørsmålene og rekkefølgen. Dette var tilfellet dersom informanten ikke ga informasjon fortløpende av seg selv. I tillegg til å velge hvilken form intervjuet skulle ha, er tid og sted viktige faktorer å tenke på. Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) anbefaler å bruke hjemmet eller arbeidsplassen dersom det er mulig. I vårt tilfelle var informantene på en annen geografisk plass, slik at vi valgte å benytte oss av telefonintervju. Da det ofte er vanskelig å holde en person interessert over lengre tid per telefon valgte vi å ha et kort, men presist intervju for slik å få mest mulig informasjon på kort tid. Vi satte tidsrammen på intervjuet på omtrent 20 minutter, noe vi opplevde som passelig. I tillegg valgte vi å sende ut spørsmålene på forhånd, da dette ville gjøre intervjuet mer effektivt.

I starten av intervjuet ga vi informantene informasjon om oppgaven og formålet med intervjuet. Her opplyste vi dem også om at intervjuet var anonymt og spurte om tillatelse til å ta opp intervjuet. Vi startet med å stille informanten enkle spørsmål rettet mot utdanning og arbeidserfaring. Videre stilte vi introduksjonsspørsmål knyttet til deres erfaringer rundt IFRS 9, da spesielt med tanke på den nye tapsmodellen. I neste fase av intervjuet, som betegnes som intervjuets hoveddel, stilte vi nøkkelspørsmål. Disse var i hovedsak om tapsmodellen etter IFRS 9, men noen av dem var også knyttet opp mot kvalitetskravene i det konseptuelle rammeverket. I denne fasen var vi spesielt forsiktige med hvordan vi formulerte spørsmålet, slik at informanten ikke skulle oppleve det for pågående. Avslutningsvis spurte vi informanten om han hadde noe mer å tilføye, før vi til sist takket for at han tok seg tid.

5.6 Reliabilitet og validitet

Ved bruk av kvantitativ og kvalitativ metode er det viktig å vurdere kvaliteten på dataene opp mot den aktuelle problemstillingen. Dersom dataene belyser problemstillingen på en tilfredsstillende måte anses kvaliteten på dataene som høy. For å avgjøre om kvaliteten på dataene er høy brukes de to kriteriene reliabilitet og validitet, som vi nå skal gå nærmere inn på (Grønmo, 2004).

Reliabilitet viser til hvor høy pålitelighet datamaterialene har, da høy pålitelighet gir høy reliabilitet. I følge Grønmo (2004, s. 220) kommer pålitelighet til uttrykk ved *“at vi får identiske data dersom vi bruker det samme undersøkelsesopplegget ved ulike innsamlinger av data om de samme fenomenene”*. Det vil si at reliabiliteten viser hvor godt datasettene fra gjentatte datainnsamlinger samsvarer med hverandre. Måling av reliabilitet ved innsamling av kvalitative data kan gi en utfordring, da strukturen i innsamlingen ofte kan variere. For eksempel vil strukturen, ved bruk av intervju, variere da det er samtalen som styrer innsamlingen (Johannessen et. al, 2011).

I vår oppgave har vi benyttet oss av både spørreundersøkelse og intervju. Spørreundersøkelsen laget vi som nevnt i SurveyXact, som gjør at vi kan velge at spørreundersøkelsen skal være anonym. Før vi distribuerte spørreundersøkelsen brukte vi tid på å finne representanter fra bankene som vi anså å være i best mulig stand til å svare på den. Dette mener vi er med på å styrke påliteligheten til dataene, men det er viktig å merke seg at ved bruk av nettbaserte

spørreundersøkelser kan vi ikke være helt sikre på at det er riktig person som svarer på undersøkelsen, noe som kan påvirke påliteligheten til dataene. Intervjuet vi hadde var semi-strukturert slik at spørsmålene var utformet på forhånd, og intervjuet ble tilpasset til hver informant. På tross av at intervjuet er fleksibelt med tanke på at vi tilpasset oss hver enkelt informant, sørget forhåndsbestemte spørsmål for at vi fikk lik informasjon fra alle. Underveis i intervjuet krysset vi ut spørsmålene dersom kandidaten svarte på dem uten at vi stilte dem direkte, slik at vi hadde kontroll på hvilke spørsmål som var besvart og ikke. Dette mener vi førte til at reliabiliteten ble høyere, selv om den ikke kan bli like høy som ved bruk av spørreundersøkelse.

Mens reliabilitet går ut på hvor pålitelig datamaterialene er, viser validitet til dataenes gyldighet knyttet til problemstillingen som skal undersøkes. Grønmo (2004, s. 221) beskriver validitet som *“et uttrykk for hvor godt det faktiske datamaterialet svarer til forskerens intensjoner med undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen”*. Dette vil si at dersom datamaterialet samsvarer godt med forskerens intensjoner er validiteten høy. For å forsøke å få validiteten så høy som mulig valgte vi å ha konkrete spørsmål knyttet til vår problemstilling, og i liten grad spørsmål som krever utdyping da åpne spørsmål fort kan føre til misforståelser knyttet til begreper og hva vi faktisk ønsker svar på.

Som nevnt er reliabilitet og validitet to kriterier som brukes for å se hvor god kvalitet datamaterialet har. Disse to kriteriene fokuserer på ulike aspekter ved datainnsamlingen og ifølge Grønmo (2004) overlapper og utfyller de to kriteriene hverandre. Bakgrunnen for dette er at datamaterialet ikke kan ha høy reliabilitet samtidig som det har lav validitet. Dette vil si at dersom dataene anses å ikke være pålitelig kan den heller ikke anses som gyldig eller relevant. På tross av dette er allikevel reliabiliteten uavhengig av validiteten, altså vil ikke høy reliabilitet automatisk gi høy validitet. Dette kommer av at selv om dataene ikke er relevante for problemstillingen kan de allikevel være pålitelig, men informasjonen dreier seg da ikke om den aktuelle problemstillingen.

5.7 Avslutning

I dette kapitlet har vi sett på hva metode er, og fokusert spesielt på kvantitativ og kvalitativ metode som er to viktige tilnærminger i metodelæren. Vi forklarte deretter hvorfor vi har

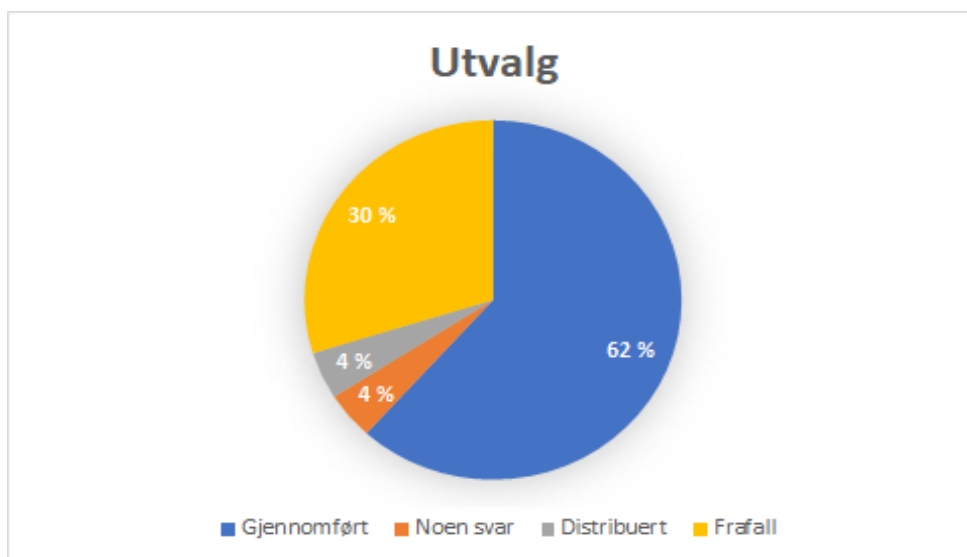
benyttet oss av begge disse metodene, og hvordan vi gjennomførte datainnsamlingen. Vi har som nevnt benyttet oss av både spørreundersøkelse og intervju i oppgaven vår, og resultatene av disse vil vi komme tilbake til i neste kapittel.

6. Resultater og analyse

I dette kapitlet skal vi se på de ulike forskningsspørsmålene hver for seg. For å forsøke å finne svar på disse skal vi benytte oss av svarene vi fikk i spørreundersøkelsen og i intervjuene av analytikerne, samt sammenligne med tidligere studier. Vi skal altså forsøke å få svar på spørsmålene ved hjelp av empiri.

6.1 Introduksjon og frafall

Formålet med oppgaven er å se på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9. Som nevnt tidligere valgte vi derfor å se på norske banker som rapporterer etter IFRS, altså regnskapsprodusentene, opp mot analytikere, regnskapsbrukerne. Vi rettet derfor en spørreundersøkelse mot bankene, hvor bruttoutvalget var 47 norske banker, samt telefonintervju av potensielle analytikere med et bruttoutvalg på fem. Johannessen, Christoffersen & Tufte (2011) uttaler «*Hvis man har begrenset tid til rådighet, som er tilfelle med studentprosjekter, må man kanskje begrense seg til 5-10 intervjuer.*» På bakgrunn av dette, samt at meningen med intervjuet er å supplere spørreundersøkelsen, mener vi at et bruttoutvalg på fem analytikere er tilstrekkelig. I figuren under ser vi utvalget knyttet til spørreundersøkelsen. Vi ser her hvor mange som har gjennomført og hvor mange som har frafalt. Videre vil “noen svar” bety at respondenten har gjennomført spørreundersøkelsen, men ikke svart på alle spørsmålene, mens distribuert vil si at respondenten har sagt seg villig til å delta, men ikke har gjennomført undersøkelsen.

Figur 7 Utvalg til spørreundersøkelse

I følge Grønmo (2004) vil en svarprosent på 50-60 % være vanlig ved bruk av spørreundersøkelser hvor respondentene selv fyller ut skjemaet. Da spørreundersøkelsen vår foregikk samtidig med bankenes utforming av årsrapportene forventet vi en del frafall. I tillegg var det til tider vanskelig å komme i kontakt med riktig person, noe som også ga en forventning om lavere svarprosent. Som vi ser av figuren fikk vi frafall på 30 %, men samtidig ser vi at svarprosenten er på 62 % som altså er over normalen. Av de 31 bankene som svarte på spørreundersøkelsen var 21 sparebanker og 10 forretningsbanker. Grønmo (2004) nevner noen typiske problemer som kan oppstå under datainnsamlingen, hvor et av disse er knyttet til hvordan respondenten forstår spørsmålene. At 4 %, altså to respondenter, har valgt å kun avgi noen svar kan skyldes for eksempel manglende kompetanse, at spørsmålet ikke anses som relevant for respondenten eller at respondenten føler han avgir sensitiv informasjon ved å svare på spørsmålet. En risiko ved bruk av spørreundersøkelse er at respondenten svarer selv om han ikke forstår spørsmålet, noe som kan gi upålitelige svar. Denne risikoen anser vi som minimal da vi har vært nøye med hvem vi har kontaktet i bankene.

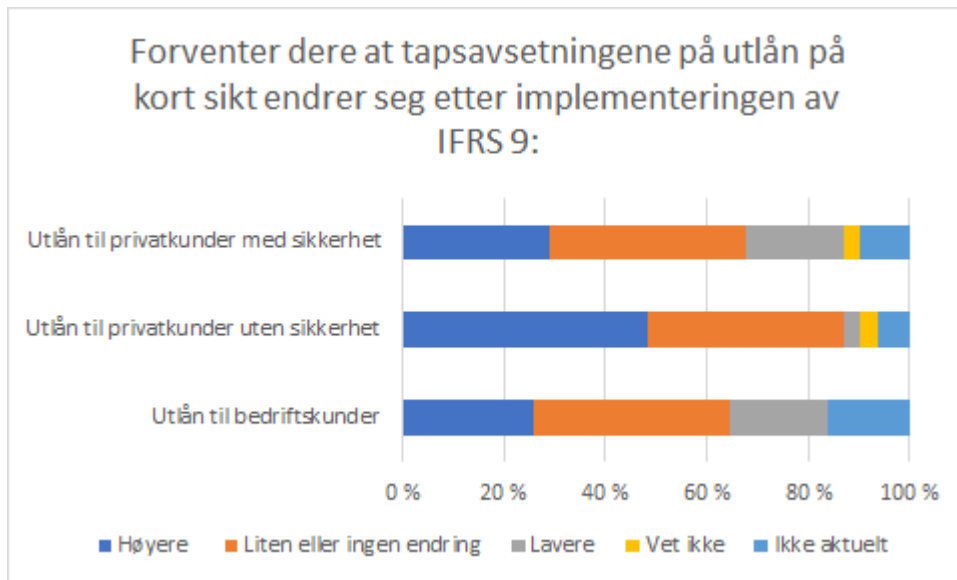
Av bruttoutvalget på fem analytikere endte vi opp med et nettoutvalg på tre respondenter. Svarprosent på 80 % eller mer anses som bra ved bruk av personlig intervju, mens det ved bruk av telefonintervju vil være normalt med en noe lavere svarprosent. I vårt tilfelle har vi en svarprosent på 60 %. Vi valgte å si oss fornøyd med denne svarprosenten da våre tre respondenter svarte tilnærmet likt på spørsmålene vi stilte. For å bevare anonymiteten til våre respondenter har vi valgt å kalle dem for analytiker 1, 2 og 3 videre i oppgaven.

For å styrke analysen vår har vi valgt å sammenligne svarene vi har fått fra spørreundersøkelsen og intervjuene med tidligere studier. Tidlig i arbeidet med oppgaven vår ble vi gjort oppmerksomme på en studie gjennomført av Deloitte. De har gjennomført en spørreundersøkelse rettet mot internasjonale banker i blant annet Europa, Asia og Amerika. Utgangspunktet til spørreundersøkelsen var å kartlegge bankenes forventninger til implementeringseffektene som følge av IFRS 9 (Deloitte, 2014). Det er viktig å merke seg at Deloitte sin studie retter seg mot internasjonale banker, mens vår oppgave kun ser på norske banker. Da det internasjonale kredittmarkedet er forskjellig fra det norske, kan det bli utfordrende å sammenligne de internasjonale bankene med de norske, men da det er gjort lite studier på området velger vi allikevel å se på Deloitte sin studie. Vi vil også gjøre oppmerksomme på at spørreundersøkelsen er gjennomført årlig fra 2011 til 2016, og at studien derfor er avsluttet før selve implementeringen av IFRS 9.

6.2 Regnskapets relevans for brukerne

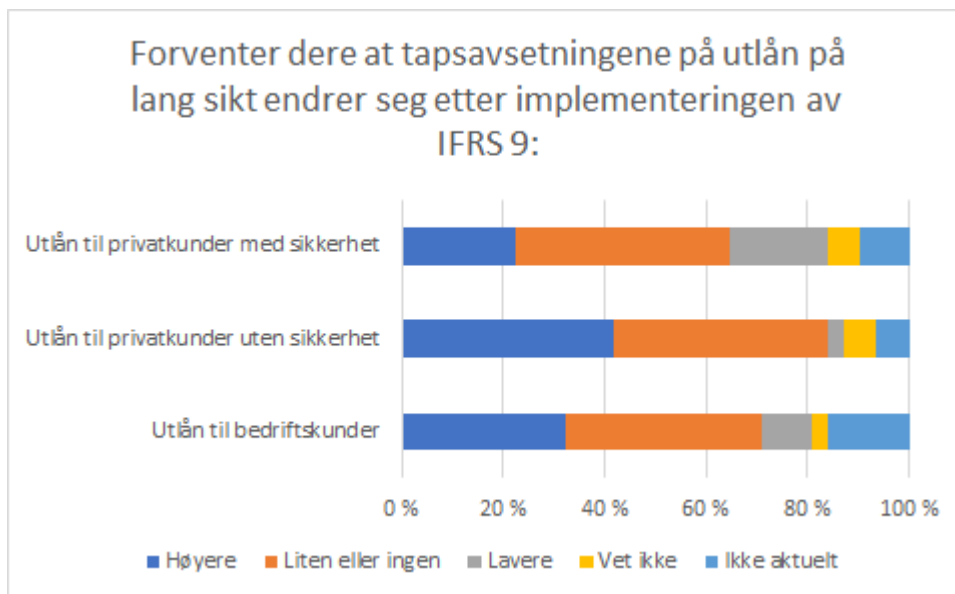
Et av oppgavens forskningsspørsmål var som følger: *“vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?”*. I dette delkapittelet skal vi se på svarene vi fikk fra spørreundersøkelsen og intervjuene knyttet til bankenes antagelser om potensiell endring i tapsavsetning på utlån, regnskapets relevans for brukerne og forventet volatilitet i regnskapet.

For å besvare forskningsspørsmålet stilte vi spørsmål til bankene om hvilke forventninger de hadde til tapsavsetningene på utlån på kort og lang sikt etter implementeringen av IFRS 9. Ved hjelp av dette spørsmålet ønsket vi å se på hvilke forventninger bankene hadde til regnskapet etter overgangen fra IAS 39 til IFRS 9. Da bankene har ulike risikoprofiler for låntakere valgte vi å dele inn spørsmålet etter bedriftskunder, privatkunder med sikkerhet og privatkunder uten sikkerhet. Under ser vi to figurer hvor den ene er knyttet til tapsavsetningene på utlån på kort sikt og den andre på lang sikt.

Figur 8 Tapsavsetning på utlån på kort sikt

Av figuren ser vi at utlån til privatkunder uten sikkerhet skiller seg ut fra de to andre på hvor mange som forventer at tapsavsetningene på utlån på kort sikt vil bli høyere etter IFRS 9. Hele 48 % av bankene som deltok forventet at tapsavsetning knyttet til utlån til privatkunder uten sikkerhet ville bli høyere. Til sammenligning forventer 29 % av bankene høyere tapsavsetning rettet mot privatkunder med sikkerhet, og 26 % knyttet til bedriftskunder. I tillegg kan vi se at kun 3 % av bankene forventer lavere tapsavsetning på utlån til privatkunder uten sikkerhet, i forhold til 19 % på de øvrige kategoriene. Det som overrasket oss mest var at hele 39 % mente at det ville bli liten eller ingen endring i tapsavsetningene i alle tre kategoriene. Som nevnt i kapittel 4.3 har det de siste årene vært en betydelig vekst i markedet for forbrukslån sammenliknet med samlet gjeld til privatpersoner. Dette kan være en årsak til hvorfor utlån til privatkunder uten sikkerhet skiller seg ut fra de to andre. I tillegg bærer bankene en større risiko når de utsteder lån uten sikkerhet, da denne type lån gir høyere sannsynlighet for mislighold og tap. Da den nye tapsmodellen etter IFRS 9 avsetter for forventet tap, kan dette forklare hvorfor så mange banker tror at tapsavsetningen på utlån til privatkunder uten sikkerhet vil øke.

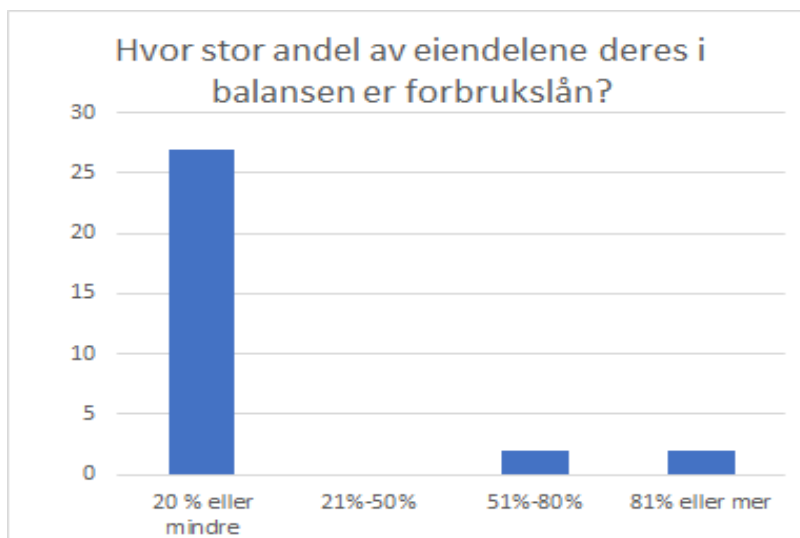

Figur 9 Tapsavsetning på utlån på lang sikt.

Ut i fra figuren om tapsavsetning på utlån på lang sikt ser vi at bankenes forventninger om endring i tapsavsetning på kort og lang sikt ikke varierer noe særlig. I likhet med figur 8 ble vi også her overrasket over hvor mange som forventer liten eller ingen endring i tapsavsetning på utlån etter implementeringen av IFRS 9. Dette funnet blir underbygget av analytiker 1, som uttaler følgende *“Helt utrolig at vi kan snu modellen opp ned i forhold til det den var før og ende opp med det helt samme tallet”*. Analytiker 1 legger til at de, for noen år siden, forventet høyere tapsavsetninger etter implementeringen, men nå viser prognosene deres det motsatte, altså liten eller ingen endring. Analytiker 2 er i stor grad enig med analytiker 1, men tror samtidig at tapsavsetningene kommer til å være jevnere etter IFRS 9 enn etter IAS 39. Analytiker 2 støtter opp meningene sine med et eksempel om at bankene for noen år siden fikk store tap knyttet til oljesektoren, mens de i dag ville fått tapene glattet ut over flere år da de nå må ta hensyn til tapene tidlig i prosessen.

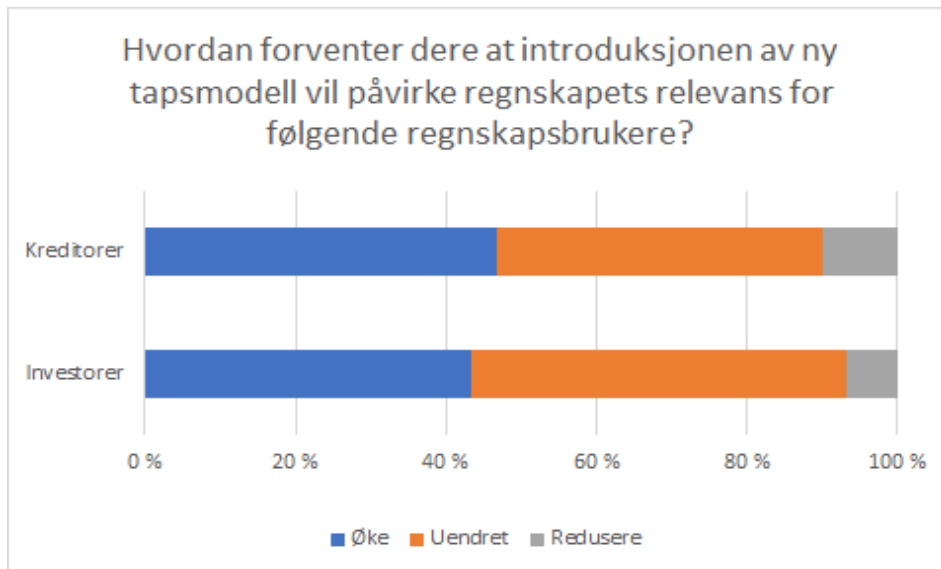
Noe som gjør svarene vi fikk enda mer overraskende er at Deloitte i sin undersøkelse fra 2016 fant ut at flertallet av bankene mener at den samlede tapsavsetningen vil øke med inntil 25 %. Samtidig kan det her nevnes at i Deloitte sin undersøkelse i 2014 mente over halvparten av bankene at det kom til å bli hele 50 % økning i tapsavsetningene. Av dette ser vi at bankenes forventning til tapsavsetningene har gått ned fra 50 % til 25 %. Dette samsvarer med analytiker 1 sin uttalelse om at de for noen år siden forventet høyere tapsavsetninger etter implementeringen, men at forventningene nå har blitt lavere. I masteroppgaven til Høyby &

Tornes (2017), som tar for seg implementeringseffektene av IFRS 9, ble det stilt tilsvarende spørsmål om forventninger til endring i nedskrivning. I likhet med vår undersøkelse kom også de frem til at de fleste bankene forventer økning i tapsavsetninger på lån til privatkunder uten sikkerhet. I oppgaven deres kommer det også frem at de er overrasket over at så mange forventer liten eller ingen endring i tapsavsetningene.

Figur 10 Andel forbrukslån i bankenes balanse.

Funnene vi fant i figur 8 og figur 9 mener vi må ses i sammenheng med hvor stor andel forbrukslån bankene hadde i sin balanse. Som vi ser hadde flertallet 20 % eller mindre forbrukslån i balansen, mens kun fire banker hadde over 51 %. I følge analytiker 1 er bankene med høy andel forbrukslån de mest utsatte med tanke på høyere tapsavsetninger. Det kom klart frem i intervjuet at bankene med høy andel forbrukslån hadde størst implementeringseffekt knyttet til tapsavsetningene, mens det i de andre bankene var liten eller ingen endring. Dermed er det viktig å merke seg at resultatet vårt kunne vært annerledes dersom nettoutvalget vårt kun besto av banker med høy andel forbrukslån.

Figur 11 Regnskapets relevans for regnskapsbrukere.

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål til bankene om hvordan de forventer at introduksjonen av ny tapsmodell vil påvirke regnskapets relevans for regnskapsbrukere, da spesielt kreditorer og investorer. Dette gjorde vi da relevans er et kvalitetskrav i det konseptuelle rammeverket som er viktig for brukernes forståelse av regnskapet, spesielt med tanke på beslutninger brukerne må ta. Av figuren over ser vi at nesten 50 % av bankene tror at introduksjonen av ny tapsmodell ikke vil påvirke regnskapets relevans for brukerne. Dette mener vi henger sammen med at mange av bankene mente at det ville bli liten eller ingen endring i tapsavsetningene etter implementeringen av IFRS 9. Begge disse funnene synes vi er overraskende da IFRS 9 er en prinsippbasert standard basert på det konseptuelle rammeverket hvor relevans, som påpekt over, er et av de viktigste kvalitetskravene. I tillegg, som nevnt tidligere, hevder Madsen (2015a) at tapsavsetningene etter IAS 39 kom for sent og var for små, noe som var et av utgangspunktene for den nye tapsmodellen.

På den andre siden ser vi at flere av bankene tror regnskapets relevans for brukerne vil øke etter introduksjonen. Vi finner ingen god forklaring i kommentarene til bankene på hvorfor så mange tror regnskapets relevans for brukerne vil øke samtidig som at de mener at det vil bli liten eller ingen endring i tapsavsetningene. Vi mener funnet kan ha sammenheng med de økte kravene til noteopplysninger, da de økte kravene kan føre til at brukerne får mer beslutningsnyttig informasjon og dermed styrker kvalitetskravet om relevans. Analytiker 2 er usikker på om relevansen vil øke, men tror ikke det vil påvirke beslutningene til investorene slik at regnskapets relevans for brukerne er uendret. I oppgaven til Høyby & Tornes (2017) ser

vi at de får tilsvarende resultater som oss ved spørsmål om relevans, og uttaler «*Vi stiller oss kritiske til at så mange mener at regnskapets relevans vil være upåvirket av ny tapsmodell*».

I spørreundersøkelsen stilte vi også spørsmål om bankene forventet økt volatilitet i resultatregnskapet etter implementeringen av IFRS 9. Hele 77 % svarte ja på dette spørsmålet, mens resten mente at det ikke ville bli noen endring i volatiliteten etter implementeringen. Respondentene fikk mulighet til å utdype dette spørsmålet for å begrunne sitt svar. Her ble forventningen om økt volatilitet blant annet begrunnet med at den nye tapsmodellen er mer utsatt for signifikante markedsendringer, samt at det i den nye modellen er flere parametere som blir satt basert på skjønn noe som også vil gi høyere volatilitet. En av bankene uttalte også følgende “*det vil nok bli mer små endringer og svingninger gjennom året, gruppedskrivninger ble tidligere justert litt mer gradvis.*” Sett sammen med figurene over mener vi at årsaken til at flertallet av bankene forventer økt volatilitet er at det underveis i året vil bli flere små svingninger, men at det i det lange løp vil jevne seg ut. Analytiker 2 er enig med flertallet og tror det vil bli små svingninger, men at de store hoppene i tapsavsetningene vil utebli noe som vil gjøre tapsavsetningene mer stabile. Vårt funn på dette spørsmålet blir underbygget av spørreundersøkelsen til Deloitte i 2016 hvor flertallet også her forventet økt volatilitet etter implementeringen av IFRS 9 (Deloitte, 2016).

Som en konklusjon på vårt forskningsspørsmål “*vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?*” har vi kommet frem til at den nye tapsmodellen ikke vil føre til at regnskapet blir vesentlig mer relevant for brukerne, noe vi stiller oss kritiske til. På den andre siden kan det nevnes at brukerne må bruke regnskapet på en annen måte enn før, da det nå vil bli flere små svingninger i motsetning til etter IAS 39 hvor det kunne oppstå store hopp i tapsavsetningene. Det er også viktig å merke seg at dersom vi kun hadde sett på banker med høy andel forbrukslån kunne svaret blitt annerledes, da vi er av den oppfatning at det er disse bankene som vil merke effekten av den nye tapsmodellen mest.

6.3 Økt bruk av skjønn

I dette kapittelet vil vi ta for oss forskningsspørsmålet “*vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?*”. For å belyse dette spørsmålet skal vi se på svarene vi fikk fra spørreundersøkelsen knyttet til hva bankene vektlegger når de skal

betegne hva som regnes som vesentlig økning i kredittrisiko, om de tror nedskrivningskravene blir vanskeligere å utføre i praksis og hvordan de forventer at den nye tapsmodellen skal påvirke sammenlignbarheten av årsregnskapene mellom bankene.

Dersom det oppstår en vesentlig økning i kredittrisiko skal tapsavsetningen til de finansielle eiendelene, etter IFRS 9, estimeres over eiendelens levetid i stedet for 12 måneders perspektivet. Det er på bakgrunn av dette viktig å vite hva bankene legger i vesentlig økning i kredittrisiko. Da dette var et åpent spørsmål var det valgfritt for bankene om de ønsket å svare på det eller ikke. Hele 81 % av respondentene valgte å svare, vi anser det derfor som representativt for utvalget. Det kommer klart frem at bankene baserer denne vurderingen på endringen i sannsynligheten for mislighold. Det er ikke alle bankene som har utdypet hva de anser som vesentlig endring i sannsynligheten for mislighold, men flertallet skriver at de anser en dobling av sannsynlighet for mislighold som vesentlig økning. I tillegg regnes også en sannsynlighet for mislighold på over 0,6 % som vesentlig. Noen banker oppgir også at de har 30 dagers overtrekk, som vil si at låntaker ikke har oppfylt forpliktelsen sin på 30 dager etter forfallsdatoen. Flertallet oppgir også at de foretar beregningen sin på bakgrunn av makroforhold som direkte kan påvirke kundene, som blant annet arbeidsledigheten i regionen, rentenivå og boligprisutvikling.

Figur 12 Nedskrivningskravene i praksis.

Figuren over viser svarfordelingen på spørsmålet om bankene tror nedskrivningskravene blir vanskeligere å gjennomføre i praksis etter implementeringen av den nye tapsmodellen. Som man ser er bankene splittet på forventningen om gjennomføringen. Også til dette spørsmålet var det mulig for bankene å utdype. En gjenganger i kommentarene er at det vil bli krevende å lage nye modeller, da de er kompliserte og krever høy grad av skjønnsmessige vurderinger. Bankenes kommentarer blir støttet opp av studien til Deloitte fra 2016. Mange av de internasjonale bankene mener at en av de største utfordringene med implementeringen av IFRS 9 er å lage modellene (Deloitte, 2016).

På den andre siden mener flere av de norske bankene fra vår spørreundersøkelse at etterhvert som disse modellene blir innarbeidet vil også bruk av disse modellene bli en rutine. En av bankene kommenterer også *“det kan nok tenkes at Finanstilsynet etterhvert vil gi enhetlige tilbakemeldinger til bankene, som medfører likere vurdering, men man vil uansett ha ulik oppfatning om fremtiden.”* Denne oppfatningen blir delt av analytiker 2 som i tillegg uttaler *“tror bankene har ganske god kontroll på den biten av bankdriften, og hvordan de skal gjøre det”*. Videre påpeker analytiker 3 at bankene nok kommer til å samarbeide med sine revisorer og med Finanstilsynet, samt at de antagelig vil bruke modeller som er ganske like. European Securities and Markets Authority (ESMA) har utgitt et offentlig dokument om implementeringen av IFRS 9, hvor formålet er å oppfordre til en enhetlig bruk av IFRS-standardene. Denne anbefaler Finanstilsynet alle foretakene å følge (Finanstilsynet, 2016c), noe som kan føre til økt likhet i modellene. Vi mener at hovedårsaken til at halvparten av bankene tror nedskrivningskravene vil bli vanskelige å gjennomføre i praksis er at de mener det vil bli krevende å lage nye modeller for nedskrivning. Den andre halvparten er vi av oppfatningen av at ser på hvordan de bruker modellen etter at den er blitt innarbeidet, og ikke hvordan de lager den.

Figur 13 Sammenlignbarheten av årsregnskapene.

Av figuren over ser vi at flertallet av bankene tror at sammenlignbarheten av årsregnskapene mellom bankene vil øke etter implementeringen av IFRS 9. Blant disse bankene kommenterer noen at økt vekt på risikoinformasjon, sammen med økte noteopplysningskrav, taler for økt sammenlignbarhet. Videre ser vi at seks av bankene tror sammenlignbarheten vil reduseres, mens åtte stykk ikke tror det vil ha noen påvirkning på sammenlignbarheten. Disse svarene begrunnes med at det fremdeles er rom for bruk av skjønn, noe som kan gi ulike forutsetninger og parametere for modellene. I motsetning til de norske bankene i vår spørreundersøkelse kommer det frem av studien fra Deloitte at flertallet tror sammenlignbarheten kommer til å reduseres etter implementeringen. Dette begrunnes med ulik vurdering av fremtidsrettet informasjon, ulike kriterier knyttet til vesentlig økning i kredittrisiko og at IFRS 9 er prinsippbasert (Deloitte, 2015). I likhet med svarene vi fikk ser vi at kommentarene fra Deloitte sin undersøkelse dreier seg om økt bruk av skjønn etter IFRS 9.

Noen av bankene er organisert i allianser som kommer til å bruke samme interne modell, slik at sammenlignbarheten innad i alliansen vil øke, men som igjen kan redusere sammenlignbarheten med andre banker utenfor alliansen. Dette underbygges av analytiker 2, som også tror at banker innad i samme allianse vil ha lik modell, men at den kanskje kan være vanskelig å sammenligne med andre banker utenfor alliansen. Analytiker 3 tror det vil bli mer interessant for analytikerne å sammenligne bankene etter den nye modellen, og trekker frem et eksempel om to banker som kan være nokså like, men samtidig ha ulik praksis knyttet til

nedskrivning og at man da kan stille spørsmål ved den banken som har foretatt minst avsetninger. På den andre siden tror analytiker 1 at det ikke vil påvirke sammenlignbarheten da det foreløpig ser ut til at alle bankene, utenom de med høy andel forbrukslån, har kommet frem til samme tapsavsetning som etter IAS 39.

På forskningsspørsmålet vårt *“vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?”* ser vi at det er stor splid mellom de norske bankene om hvilke forventninger de har til sammenlignbarheten av årsregnskapene etter IFRS 9, noe som også er tilfellet blant analytikerne. Samtidig kommer det også frem av Deloitte sin undersøkelse at flertallet av de internasjonale bankene tror at sammenlignbarheten vil reduseres. På tross av dette ser vi at de fleste bankene vurderer vesentlig økning i kredittrisiko relativt likt, noe som kan tyde på at sammenlignbarheten på sikt vil øke og at det ved økt bruk av skjønn etter IFRS 9 dermed ikke vil gi vesentlig større ulikheter. I tillegg kan også samarbeid mellom bankene og deres revisorer, samt anbefalinger fra Finanstilsynet føre til noenlunde samkjørte, subjektive vurderinger.

6.4 Noteopplysningskrav etter IFRS 9

Et annet spørsmål vi ønsket å finne svar på var *“hvordan vil de økte noteopplysningskravene påvirke brukernes forståelse av regnskapene?”* som vi skal ta for oss i dette kapittelet. Her skal vi blant annet se på om bankene velger å gi ytterligere informasjon utover minstekravene, og om de tror at de økte kravene til noteopplysninger vil føre til økt sammenlignbarhet mellom bankene.

Figur 14 Informasjon utover minstekravene til noteopplysninger.

Av figuren over ser vi at flertallet av bankene velger å svare nei på spørsmålet om de kommer til å gi ytterligere informasjon utover minstekravene som følger av IFRS 9 med tilhørende krav om noteopplysninger. Vi mener at en av grunnene til at så mange av bankene svarer nei på dette spørsmålet er at de, sammenlignet med de tidligere kravene etter IAS 39, nå må gi mer informasjon i notene etter IFRS 9 som de føler gir tilstrekkelig informasjon for brukerne. De vil dermed ha oppfylt regnskapets målsetning i det konseptuelle rammeverket som, som nevnt tidligere, er å gi økonomisk informasjon om det rapporterende selskapet som er nyttig for regnskapsbrukerne. På bakgrunn av dette ser de da ikke grunn til å gi ytterligere informasjon enn det som allerede kreves etter IFRS 9. Også på dette spørsmålet var det mulig å utdype. Ut i fra et av svarene kan det tyde på at bankene på sikt ønsker å gi ytterligere informasjon ut over minstekravene, men da det tar litt tid før alt er på plass velger de foreløpig å gi kun de nødvendige opplysningene. Videre ser vi at ti av bankene svarte ja på spørsmålet og seks av bankene vet ikke. Vi mener at disse to svarene henger tett sammen da det, ut i fra kommentarene på spørsmålet, virker som om at de som svarer “vet ikke” er usikre på hvor mye informasjon brukerne trenger for å forstå regnskapet. En av bankene uttalte også “*vi følger med på hva som utvikler seg som praksis, og vil trolig gi samme informasjon som andre banker som vi naturlig kan sammenligne oss med*”. Dette tyder på at bankene avventer for å se hva som blir normal praksis knyttet til noteopplysningene etter IFRS 9.

Figur 15 Tror dere de økte noteopplysningskravene vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene?

Hensikten med noteopplysningene er som nevnt å tilfredsstille behovet regnskapsbrukerne har for informasjon i finansregnskapet, og slik bidra til å oppfylle kvalitetskravene i det konseptuelle rammeverket knyttet til relevans, troverdighet og sammenlignbarhet (Langli, 2016). Viktigheten av noteopplysningene blir også underbygget av The European Banking Authority (2017, s. 5, fritt oversatt) som uttaler «Når IFRS 9 er implementert, vil noteopplysningene være sentrale, da regnskapsbrukere må ha tilstrekkelig informasjon for å forstå og evaluere virkningen av IFRS 9.»

Figur 15 viser oss at et flertall av bankene tror at de økte noteopplysningskravene vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene. En av bankene påpeker at noteopplysningskravene knyttet til forflytning mellom stegene, sammen med kravene til å opplyse om årsakene til forflytningen, vil medføre økt transparens og gjøre det mulig å sammenligne tapshendelser i bankene på et lavere nivå enn tidligere. På den andre siden svarer syv av bankene nei, og seks av bankene vet ikke på spørsmålet. Vi mener at bankene som svarer nei på spørsmålet legger vekt på at det fremdeles er mye bruk av skjønn som gjør det vanskelig å sammenligne bankene. En kommentar som fremmer usikkerheten blant bankene er “*det blir flere parametere og benchmarker på som slik kan øke sammenlignbarhet, men igjen så er det vanskelig å trenge fullt gjennom fordi det fortsatt er mange subjektive vurderinger*”. I tillegg er det en bank som påpeker at man kan tolke regelverket og krav til tilleggsinformasjon ulikt i de forskjellige bankene, slik at direkte sammenligning kan bli vanskelig. Både analytiker 2 og

3 tror at de økte noteopplysningskravene kan bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene. Analytiker 3 utdyper dette med at noteopplysningene kan korrigere for bruk av skjønn i bankene. Studien fra Deloitte viser at de internasjonale bankene tror at de økte noteopplysningskravene delvis kan bidra til å øke sammenlignbarheten, men at økt bruk av skjønn fortsatt vil være en utfordring for sammenlignbarheten (Deloitte, 2015).

Flertallet av de norske bankene og analytikerne tror at de økte noteopplysningene vil bidra til økt sammenlignbarhet mellom bankene. På tross av dette mener vi at det kommer til å bli en utfordring å sammenligne bankene på grunn av bruk av skjønn, da dette krever at vi må forstå hva som ligger bak de ulike subjektive vurderingene. Dette blir også støttet opp av studien fra Deloitte. Samtidig er vi av den oppfatning av at det over tid vil bli lettere å sammenligne bankene med hjelp av noteopplysningene, da det på sikt trolig vil bli utviklet en praksis på hva bankene inkluderer i noteopplysningene.

6.5 IFRS 9 og det konseptuelle rammeverket

Det siste forskningsspørsmålet vårt “*samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?*” er gjennomgående i hele oppgaven, da den er direkte knyttet opp mot problemstillingen vår “*brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9*”. For å finne svar på dette spørsmålet vil vi foreta en helhetlig analyse av alle svarene fra spørreundersøkelsen og intervjuene.

6.5.1 Regnskapsbrukerne og beslutningsformålet

I oppgaven vår har vi intervjuet analytikere som regnes som en av primærbrukerne av regnskapet etter det konseptuelle rammeverket. I intervjuet stilte vi dem spørsmål om hva de vektlegger som analytiker når de ser på regnskapet til banken. Analytiker 2 uttalte her at det er viktig med en jevn kontantstrøm, se på hvordan driften vil være videre og hva sannsynligheten er for at bankene får pengene tilbake ved forfall. I tillegg er det også viktig for dem at bankene driver tradisjonelt, altså at de ikke har produkter med uvanlig høy risiko. For analytiker 3 er noe av det viktigste å se på hvordan selskapet vil være fremover, for slik å vite hvordan investeringen vil utvikle seg. Ser man isolert på hva kun analytiker 3 vektlegger, kan det tyde på at man får økt relevans for brukerne med den nye tapsmodellen da denne er fremadskuende.

På tross av dette ser vi at flertallet av bankene tror relevansen for brukerne vil være uendret etter overgangen fra IAS 39 til IFRS 9. Både analytiker 1 og 2 påpekte også at tapene sannsynligvis vil være de samme etter IAS 39 og IFRS 9. Dette mener vi er svært overraskende da man etter IAS 39 så på objektive tapshendelser, mens man etter IFRS 9 ser på forventet tap. I tillegg kan det nevnes at IFRS 9 ble utarbeidet som et svar på kritikken mot IAS 39, hvor blant annet Madsen (2015a) hevdet at tapsavsetningene etter IAS 39 kom for sent og var for små. På bakgrunn av sine uttalelser mener også analytikerne at regnskapet etter IFRS 9 ikke vil bli mer relevant for brukerne, men samtidig er det ingenting som tyder på at regnskapet vil bli mindre relevant etter IFRS 9. Det kan også legges til at det for eksisterende og potensielle investorer er viktig å se på hvordan risikoen til investeringen utvikler seg, noe den nye tapsmodellen bidrar til da den ser på forventet tap. Om kvalitetskravet relevans anses som oppfylt mener vi kan problematiseres. På den ene siden kan det sies at den nye tapsmodellen viser bankenes forventninger til fremtiden som er viktig for investorer i en beslutningssituasjon, samtidig er det viktig å merke seg at bankenes forventninger baserer seg på subjektive vurderinger og er dermed ikke en fasit på hvilke tap som kommer til å inntreffe.

Som nevnt går beslutningsformålet ut på å gi brukerne informasjon som skal gjøre dem i stand til å ta beslutninger knyttet til investeringer og verdsettelse. Dette henger tett sammen med kvalitetskravet om relevans da begge fokuserer på at den finansielle informasjonen skal være nyttig for brukerne i en beslutningssituasjon. Det er viktig å merke seg at analytikerne mener at tapene ikke vil endre seg stort etter den nye modellen og dermed ikke påvirke beslutningene de tar. På bakgrunn av dette mener vi at beslutningsformålet ikke har bedret seg med den nye modellen, men er likt som før.

6.5.2 Kvalitetskrav

Som nevnt påpeker Langli (2016) at ved å øke regnskapets informasjonsverdi bidrar noteopplysningene til å oppfylle de kvalitative kravene til relevans, troverdighet og sammenlignbarhet. Kvalitetskravet knyttet til relevans har vi diskutert i det forrige delkapittelet, og vi vil nå ta for oss noen av de resterende og mest relevante kravene.

For at informasjonen til regnskapsbrukerne skal være troverdig må den blant annet inkludere all nødvendig informasjon for at brukeren skal forstå finansregnskapet. Som nevnt tidligere er

det viktig å merke seg at informasjonen ikke må være helt perfekt for å regnes som fullstendig. Da den nye tapsmodellen ser på forventet tap og dermed baserer seg på estimater, er det viktig at selskapene forklarer hvordan de har kommet frem til disse estimatene i noteopplysningene. Som nevnt oppstiller de nye kravene i IFRS 7, som er knyttet til IFRS 9, krav til at noteopplysningene blant annet skal inneholde informasjon om hvordan selskapet avgjør om det har skjedd en betydelig økning i kredittrisiko. Dette er i tråd med det konseptuelle rammeverkets krav til at informasjonen skal være troverdig. Ved å gi brukerne innsikt i hva som ligger bak beregningene av tapsavsetningene bidrar dette også til å opprettholde kravet om at informasjonen skal være verifiserbar.

Sammenlignbarhet er som nevnt ikke et krav, men tett knyttet sammen med kvaliteten på regnskapsinformasjonen ved sammenligning av selskapet. Som vi så i delkapittel 6.3 var det stor uenighet mellom både bankene og analytikerne knyttet til forventningene deres til sammenlignbarheten av årsregnskapene etter IFRS 9, men flertallet av de norske bankene tror sammenlignbarheten vil øke. På den andre siden mente flertallet av de internasjonale bankene fra Deloitte sin studie at sammenlignbarheten kom til å reduseres etter implementeringen. En av grunnene for økt sammenlignbarhet som vektlegges av de norske bankene er de økte noteopplysningskravene. I Deloitte sin studie kommer det også frem at de økte noteopplysningskravene vil kunne bidra til å øke sammenlignbarheten, men samtidig tror de ikke at det vil være nok for å oppveie for økt bruk av subjektive vurderinger. Det er vanskelig å komme med en klar konklusjon på om sammenlignbarheten økes eller ikke etter implementeringen, men den kan potensielt øke på sikt ved hjelp av anbefalingene fra blant annet Finanstilsynet.

Et annet viktig kvalitetskrav er kravet om at informasjonen skal være forståelig. Tapsmodellen etter IFRS 9 er en kompleks modell som til og med kan være vanskelig å forstå med hjelp av noteopplysninger. På den andre siden vil ikke brukerne få den nødvendige informasjonen dersom noe blir utelukket i noteopplysningene for å gjøre modellen lettere å forstå. Det er derfor viktig at bankene, altså regnskapsprodusentene, gir tilstrekkelig informasjon om modellen i noteopplysningene på en slik måte at de aktuelle brukerne forstår den. Det er viktig at brukerne av regnskapet bruker sunn skepsis når de ser på noteopplysningene. Dette er fordi selskap kan forsøke å manipulere noteopplysningene for å vise et annet bilde av selskapet enn det som er tilfellet. Dette kan enten gjøres ved at de utelater vesentlig informasjon i noteopplysningene, eller at de forsøker å skjule viktig informasjon ved å gi mer informasjon

enn det som er nødvendig (Heskestad, 2014). Ut fra kommentarene til bankene ser vi at de er usikre på hvor mye informasjon som trengs for at modellen skal bli forståelig. Dette kan tyde på at kvalitetskravet om forståelighet ikke vil bli helt oppfylt med det samme. Samtidig kom det frem i undersøkelsen at bankene følger med på hva som utvikler seg som praksis, som kan tyde på at kvalitetskravet med tiden vil bli oppfylt.

I tillegg til kvalitetskravene oppstiller også det konseptuelle rammeverket krav om gjennomføring av en kostnad-nytte vurdering knyttet til disse. Dette kommer også frem i IFRS 9 punkt 5.5.17c i forbindelse med måling av forventet kredittap, hvor man benytter seg av relevant og underbyggende informasjon som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats. Dette ser vi er i tråd med kravet i det konseptuelle rammeverket.

6.5.3 Regnskapsføring og måling

Det konseptuelle rammeverket er som nevnt balanseorientert noe som gjør definisjonene svært viktige, da dette er avgjørende for regnskapsføringen. Som nevnt defineres eiendeler som *“sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler som er oppstått som et resultat av en tidligere transaksjon eller hendelse og er kontrollert av foretaket”*. For at eiendelen skal kunne regnskapsføres må det være sannsynlig at fremtidige økonomiske fordeler vil tilfalle selskapet, det må være et resultat av en tidligere hendelse og den må være kontrollert av foretaket.

Når en bank låner ut penger er det med en forventning om at pengene vil bli tilbakebetalt ved forfall. Denne forventningen mener vi oppfyller kravet om at det er sannsynlig at fremtidige økonomiske fordeler vil tilfalle foretaket. Det foreligger en avtale mellom bank og kunde om utlånet, som da anses som en tidligere transaksjon eller hendelse. Kontrakten mellom partene gir banken en rett til å få tilbake pengene, noe som gir dem en kontroll over eiendelen. Vi mener dermed at utlån oppfyller definisjonen til eiendel i det konseptuelle rammeverket. Ved vesentlig økning i kredittrisiko må eiendelen nedskrives da sannsynligheten for mislighold av lånet er høy, noe som gjør at banken ikke lenger har en forventning om at fremtidige økonomiske fordeler vil tilfalle foretaket. Dermed vil ikke definisjonen av eiendel lengre være oppfylt. I tillegg til at definisjonen av en eiendel må være oppfylt, må målingen av verdien eller kostnaden også være pålitelig for at eiendelen skal kunne regnskapsføres. Da forventet kredittap er et sannsynlighetsvektet estimat, kan det problematiseres om estimatet regnes som

pålitelig. På den ene siden poengterer det konseptuelle rammeverket at også estimater kan regnes som pålitelige, dersom de er fornuftige. På den andre siden kommer det frem i det konseptuelle rammeverket at dersom estimatene ikke er fornuftige vil de ikke regnes som pålitelige, og dermed ikke kunne innregnes.

6.5.4 Prinsippbasert tilnærming

Som tidligere drøftet under kapittelet om IFRS 9 så vi at IFRS 9 er mer prinsippbasert enn sin forgjenger, IAS 39. Som nevnt baserer den prinsippbaserte tilnærmingen seg på det konseptuelle rammeverket. Blant annet åpner den prinsippbaserte tilnærmingen opp for økt bruk av subjektive vurderinger, noe også IFRS 9 gjør.

I tabell 3 i delkapittel 2.3 ser vi som nevnt de nye klassifiseringskategoriene etter IFRS 9. Mens IAS 39 deler de finansielle eiendelene inn i fire hovedkategorier, benytter IFRS 9 seg av tre kategorier for å avgjøre hvordan de finansielle eiendelene skal måles. Klassifisering etter IFRS 9 baserer seg på to hovedprinsipper. Det første hovedprinsippet går ut på å finne ut hva formålet med forretningsmodellen er (Salen & Tronstad, 2017). En forretningsmodell skal forklare hvordan organisasjonen utvikler, leverer og fanger opp verdi og verdiskapning (Osterwalder, Smith, Clark, Pijl & Pigneur, 2010). Det er formålet med forretningsmodellen som avgjør hva de finansielle eiendelene skal måles til. Det neste hovedprinsippet er kontantstrømtesten, altså å finne ut om de kontraktsfestede kontantstrømmene kun består av renter og avdrag (Salen & Tronstad, 2017). Som vi ser er det flere vurderinger som må foretas for å avgjøre hvordan de finansielle eiendelene skal måles. Dette er i tråd med et av kjennetegnene til den prinsippbaserte tilnærmingen, som åpner for vurdering og bruk av profesjonelt skjønn.

Når det kommer til nedskrivninger kan vi også her se hvordan IFRS 9 er mer prinsippbasert enn sin forgjenger. Et eksempel på dette er at graden av bruk av skjønn har økt. Som nevnt tidligere må regnskapsprodusentene, i tillegg til å se på historisk informasjon, også se på prognoser om fremtiden, noe som fører til flere skjønnsmessige vurderinger. Et annet eksempel er at det i IFRS 9 ikke defineres hva som ligger i uttrykket “uten unødig kostnad eller innsats”. Dette åpner opp for vurderinger som regnskapsprodusentene må foreta for å avgjøre hvilken informasjon som skal tas med.

6.5.5 Oppsummering

I dette delkapittelet har vi sett på forskningsspørsmålet “*samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?*”. IFRS 9 ble nylig implementert noe som gjør at det foreløpig er få håndfaste opplysninger som viser hva tapene kommer til å bli etter den nye tapsmodellen, samtidig er det også uklart hvordan praksisen vedrørende de nye kravene til noteopplysninger vil bli. Det er derfor vanskelig å komme med en bestemt konklusjon knyttet til forskningsspørsmålet. Vi ser likevel indikasjoner på at IFRS 9 med tiden vil samsvare bedre med det konseptuelle rammeverket. For eksempel vil dette være tilfellet dersom bankene følger Finanstilsynets anbefaling om å benytte seg av ESMA's offentlige dokument som har som formål å få økt likhet i modellene og dermed også økt sammenlignbarhet mellom regnskapene.

6.6 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett på de ulike forskningsspørsmålene som vi introduserte innledningsvis i oppgaven. For å svare på spørsmålene har vi benyttet oss av spørreundersøkelsen rettet mot bankene, intervjuene av analytikerne og av teorien vår, samt sammenlignet med andre studier.

7. Avslutning

I dette kapittelet vil vi oppsummere oppgaven vår, samt komme med en konklusjon til problemstillingen vår. Videre vil vi komme med kritikk av oppgaven og til slutt forslag til videre forskning.

7.1 Oppsummering og konklusjon

Denne oppgaven har hatt som formål å svare på problemstillingen “*brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9*” med hjelp av fire forskningsspørsmål:

1. *Vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?*
2. *Vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?*
3. *Hvordan vil de økte noteopplysningskravene påvirke brukernes forståelse av regnskapene?*
4. *Samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?*

For å få svar på forskningsspørsmålene har vi foretatt en empirisk analyse knyttet til spørreundersøkelsen rettet mot norske banker og intervjuene av analytikerne. I tillegg har vi benyttet oss av teori om IFRS 9, det konseptuelle rammeverket og banksektoren, samt tidligere studier.

7.1.1 Vil den nye tapsmodellen føre til at regnskapet blir mer relevant for brukerne?

Den nye tapsmodellen etter IFRS 9 fokuserer på forventet fremtidig kredittap i motsetning til den gamle modellen som ser på objektive tapshendelser. Et av de grunnleggende kvalitetskravene i det konseptuelle rammeverket er relevans, som oppnås dersom informasjonen regnes som nyttig for brukerne av regnskapet. Da relevans og brukerne av regnskapet anses som viktige etter det konseptuelle rammeverket ønsket vi å bruke det første forskningsspørsmålet for å se på hvordan den nye tapsmodellen vil påvirke kvalitetskravet og brukerne. Sammenlignet med den gamle modellen etter IAS 39 må brukerne nå se på regnskapet på en annen måte da tapsavsetningene blir foretatt tidligere enn før.

Mange av de norske bankene forventer liten eller ingen endring i tapsavsetningene på utlån etter implementeringen av IFRS 9, noe vi synes er overraskende da modellen ble endret så drastisk. Denne forventningen deles også av analytikerne, hvor analytiker 1 påpekte «*Helt utrolig at vi kan snu modellen opp ned i forhold til det den var før og ende opp med det helt samme tallet*». Noe som skiller seg ut her er utlån til privatkunder uten sikkerhet, hvor flere av bankene tror tapsavsetningene på utlån vil øke. Som nevnt mener vi dette kommer av at det i de siste årene har vært betydelig vekst i markedet for forbrukslån, samt at bankene bærer en større risiko når de utsteder lån uten sikkerhet. Fra Deloitte sin undersøkelse ser vi at de internasjonale bankene forventer høyere tapsavsetninger, men at disse forventningene har gått ned de siste årene.

Nesten 50 % av de norske bankene tror relevansen for regnskapsbrukerne vil være uendret etter implementeringen av IFRS 9, noe som kan ha sammenheng med at mange av bankene mente det ville bli liten eller ingen endring i tapsavsetningene. Samtidig mener flere av bankene at relevansen vil øke etter implementeringen, noe vi mener kan ha sammenheng med de økte kravene til noteopplysninger. Flertallet av de norske bankene tror volatiliteten vil øke etter implementeringen. Dette begrunnes med at den nye tapsmodellen er mer utsatt for signifikante markedsendringer, samt at det er økt bruk av skjønn. Både analytiker 2 og Deloitte sin internasjonale spørreundersøkelse støtter dette synspunktet.

På bakgrunn av svarene vi har fått av både bankene og analytikerne har vi ikke indikasjoner på at regnskapet etter den nye tapsmodellen vil bli mer relevant enn det var før, noe som begrunnes med at tapsavsetningene foreløpig er uendret sammenlignet med den gamle modellen, til tross for at flertallet av bankene mener volatiliteten vil øke.

7.1.2 Vil økt bruk av skjønn etter IFRS 9 gi vesentlig større ulikheter mellom regnskapene til bankene?

Da den nye tapsmodellen ser på forventet tap, fører dette til økt bruk av skjønn på grunn av estimeringene som må gjøres for å beregne forventet tap. Et forsterkende kvalitetskrav etter det konseptuelle rammeverket er sammenlignbarhet. Vi ønsket derfor å bruke det andre

forskningsspørsmålet for å se på om sammenlignbarheten mellom regnskapene til bankene vil endres etter den nye tapsmodellen.

For å avgjøre om tapsavsetningene til de finansielle eiendelene skal estimeres over eiendelens levetid, i stedet for 12 måneders perspektivet, må bankene vurdere om det har oppstått en vesentlig økning i kredittrisiko. Flertallet av de norske bankene baserer denne vurderingen på endringen i sannsynligheten for mislighold, samt at de tar med makroforhold som direkte kan påvirke kundene i vurderingen sin. Bankene er splittet når det kommer til spørsmålet om de tror nedskrivningskravene blir vanskeligere å gjennomføre i praksis. Dette mener vi kommer av at den ene halvparten ser på utfordringene med å lage nye modeller for nedskrivning, mens den andre halvparten fokuserer på hvordan modellene brukes etter de har blitt innarbeidet. De internasjonale bankene er også av den oppfatning at den største utfordringen er å lage modellene. En av de norske bankene og analytiker 3 påpeker at de tror Finanstilsynet vil komme med veiledning knyttet til modellene for nedskrivning.

Flertallet av de norske bankene tror at sammenlignbarheten av årsregnskapene mellom bankene vil øke etter implementeringen, noe som begrunnes med at det etter implementeringen av IFRS 9 er mer vekt på risikoinformasjon og flere krav til noteopplysninger. På den andre siden åpner IFRS 9 opp for økt bruk av skjønn, som gjør at de resterende bankene tror sammenlignbarheten vil reduseres eller ikke påvirkes av implementeringen. Denne vurderingen underbygges også av de internasjonale bankene i Deloitte sin undersøkelse.

Da det må gjøres flere subjektive vurderinger, er det foreløpig stor uenighet om hvorvidt sammenlignbarheten vil økes etter den nye modellen. Baksaa & Stenheim (2015) nevnte også at en mulig ulempe ved en prinsippbasert tilnærming, som IFRS 9 har, er at den åpner opp for bruk av skjønn som potensielt kan stå i veien for kvalitetskravet om sammenlignbarhet. Likevel kommer det frem at bankene vurderer vesentlig økning i kredittrisiko relativt likt, som da vil bidra til å styrke sammenlignbarheten.

7.1.3 Hvordan vil de økte noteopplysningskravene påvirke brukernes forståelse av regnskapene?

I forbindelse med introduksjonen av den nye tapsmodellen ble det også innført strengere krav til noteopplysninger. I tillegg til at brukerne og kvalitetskravet om sammenlignbarhet regnes som viktige etter det konseptuelle rammeverket, oppstilles også kvalitetskravene om troverdighet og forståelighet. Det tredje forskningsspørsmålet hadde som formål å se på hvilken påvirkning de økte noteopplysningskravene har på disse. Kvalitetskravene om troverdighet og forståelighet er knyttet tett sammen da det er viktig at all nødvendig informasjon er tilgjengelig for at brukerne skal kunne forstå regnskapet.

De fleste av de norske bankene kommer foreløpig ikke til å gi ytterligere informasjon utover minstekravene som følger av IFRS 9 med tilhørende krav om noteopplysninger. Dette mener vi kommer av at det etter IFRS 9 er strengere krav til noteopplysninger, samt at en av bankene påpeker at de vil følge med på hva som utvikler seg som praksis. Flertallet er også av den oppfatning at de økte kravene til noteopplysninger vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene. De internasjonale bankene er til dels enig, men påpeker at økt bruk av skjønn vil være en utfordring for sammenlignbarheten.

På tross av strengere noteopplysningskrav, er den nye modellen så kompleks at den likevel kan gi utfordringer knyttet til brukernes forståelse av regnskapet. Da forståelsen av regnskapet også er viktig for å kunne sammenligne regnskapet til bankene, er det ikke sikkert de økte noteopplysningskravene vil bidra til økt sammenlignbarhet på grunn av de subjektive vurderingene.

7.1.4 Samsvarer den nye tapsmodellen etter IFRS 9 med det konseptuelle rammeverket?

For å finne svar på det siste forskningsspørsmålet vårt har vi tatt utgangspunkt i det konseptuelle hierarkiet, hvor vi har sett på regnskapsbrukerne, beslutningsformålet, kvalitetskravene, regnskapsføring og måling. I tillegg har vi også sett på IFRS 9 sin prinsippbaserte tilnærming.

I oppgaven vår intervjuet vi analytikere, som er en av primærbrukerne av regnskapet etter det konseptuelle rammeverket, for å finne ut hvordan de tror den nye tapsmodellen vil påvirke deres beslutninger. Blant annet stilte vi spørsmål om hva de som analytikere vektlegger når de ser på regnskapet til bankene. For eksempel uttalte de at det er viktig med jevn kontantstrøm, at bankene driver tradisjonelt, hvordan driften vil være fremover og sannsynligheten for at bankene får pengene tilbake ved forfall. Videre er det viktig for eksisterende og potensielle investorer å se på hvordan risikoen til investeringen utvikler seg, noe den nye tapsmodellen bidrar til. Samtidig tror analytikerne at tapene ikke vil endre seg stort, slik at beslutningene deres ikke vil bli påvirket.

Som nevnt har det blitt strengere krav til noteopplysningene, og hva de skal inneholde, etter implementeringen av IFRS 9. Blant annet skal noteopplysningene inneholde informasjon om hvordan selskapet avgjør om det har skjedd en betydelig økning i kredittrisiko. De økte kravene til noteopplysninger bidrar til å oppfylle kvalitetskravet om troverdighet, da informasjonen, for å være troverdig, må inkludere all nødvendig informasjon for at brukeren skal forstå finansregnskapet. På tross av de økte noteopplysningskravene kan det bli vanskelig å oppfylle kravet om forståelighet, da tapsmodellen etter IFRS 9 er en kompleks modell som til og med kan være vanskelig å forstå med hjelp av noteopplysninger.

IFRS 9 har en prinsippbasert tilnærming, noe som gjør at den baserer seg på det konseptuelle rammeverket. Et eksempel på dette er at de, ved å se på forventet tap, må gjøre flere skjønnsmessige vurderinger, noe som er i tråd med en prinsippbasert tilnærming.

Etter å ha vurdert den nye tapsmodellen etter IFRS 9 opp mot det konseptuelle rammeverket ser vi at tapsmodellen på noen punkter er i tråd med rammeverket, men det er likevel flere punkter hvor tapsmodellen ikke samsvarer med det konseptuelle rammeverket. Blant annet ser vi at IFRS 9 oppfyller kvalitetskravet om troverdighet, mens vi på den andre siden ikke kan konkludere med at den nye tapsmodellen oppfyller kravene om forståelighet og sammenlignbarhet. Det er viktig å merke seg at vi har valgt ut de punktene i det konseptuelle rammeverket som vi anså som mest relevante for tapsmodellen. Videre mener vi at tapsmodellen på sikt vil stemme bedre overens med det konseptuelle rammeverket når tapsmodellen blir bedre innarbeidet i bankene. Med andre ord ser vi derfor at den nye tapsmodellen etter IFRS 9 ikke samsvarer optimalt med det konseptuelle rammeverket, men at det har potensialet til å gjøre det på lang sikt.

7.1.5 Konklusjon

Denne oppgaven hadde som formål å finne svar på problemstillingen «brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9». Den nye tapsmodellen etter IFRS 9 er en kompleks modell som baserer seg på subjektive vurderinger om forventede fremtidige tap. Da vurderingene som foretas kan være svært ulike fra bank til bank, kan dette redusere brukernes forståelse av den nye tapsmodellen. Standarden forsøker å motvirke dette med økte noteopplysningskrav, men gjennom vår analyse kan det tyde på at de økte kravene til noteopplysninger ikke vil være tilstrekkelig for å øke brukernes forståelse. Funnet som overrasket oss mest er at så mange mener det vil bli liten eller ingen endring i tapsavsetningene etter innføringen av den nye tapsmodellen. Vi stiller oss kritiske til at modellen for tapsavsetninger har blitt endret så drastisk, noe som medfører at bankene må bruke mye tid på å lage og innarbeide en ny modell, men at det likevel ikke ser ut til å bli de store endringene etter overgangen. Basert på dette kan det tyde på at brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9 ikke vil øke, heller tvert imot.

7.2 Svakheter ved oppgaven

I dette kapittelet skal vi se på ulike svakheter som oppgaven potensielt kan ha. Det første som kan nevnes er at IFRS 9 er så ny at den enda ikke er oversatt til norsk. De ulike punktene i standarden er derfor fritt oversatt av oss, og muligheten for språklige feil er dermed til stede. I tillegg er IFRS 9 en teknisk vanskelig standard, noe som har gjort den spesielt vanskelig å oversette til norsk. Det at standarden er ny fører også til at det er mangel på norsk litteratur knyttet til temaet.

En annen mulig svakhet med oppgaven er bruken av digital spørreundersøkelse. Her kan man aldri være helt sikre på at spørreundersøkelsen når frem til rett person og blir besvart av denne. I tillegg kunne utvalget vårt bestått av flere banker med stor andel forbrukslån, som potensielt kunne gitt utslag på resultatet vårt. Vi intervjuet også noen analytikere, og en mulig risiko er at både analytikerne og respondentene fra bankene ikke har hatt tilstrekkelig kompetanse på området som kan føre til at spørsmålene ikke har blitt besvart riktig.

Til slutt vil vi legge til at drøftelsene i stor grad er gjort med hjelp av teori, metode og tidligere studier om emnet, men baseres også noen plasser på egne meninger og antagelser. Dette kan føre til at leserne av oppgaven kan ha motstridende meninger.

7.3 Forslag til videre forskning

Etter å ha jobbet grundig med temaet vil vi nå komme med noen punkter vi mener kunne vært interessant å sett nærmere på.

Gjennom intervjuene med analytikerne kom det frem at effekten av den nye tapsmodellen var størst i banker med høy andel forbrukslån. Vi mener at resultatet vårt kunne blitt annerledes dersom vi kun så på banker med høy andel forbrukslån, og dermed ville det vært spennende å se på en problemstilling knyttet til dette.

I tillegg til spørreundersøkelsen med bankene og intervjuene med analytikerne ønsket vi opprinnelig å intervjuer revisorer for å undersøke hva deres syn på den nye tapsmodellen er. Da masteroppgaven vår skrives parallelt med årsoppgjøret, var det vanskelig å finne revisorer som hadde tid til et intervju. Dette mener vi kunne vært en interessant vinkling til videre forskning.

I oppgaven vår har vi sett overordnet på hvilke forventninger de ulike bankene har til den nye tapsmodellen. En annen interessant metode kunne vært å sammenligne to relativt like banker for å se hvilken konkret påvirkning den nye tapsmodellen har gjennom blant annet bankenes regnskap og de tilhørende noteopplysningene.

Litteraturliste

- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. *Praktisk økonomi & finans*, 31(1), 80-94.
- Bank, Norges. (2017). *Det norske finansielle systemet*. Oslo.
- Befring, E. (2002). *Forskingsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.
- Bjørnstadjordet, A., Jensen, R., Kamp, B., Schwencke, H. R. & Skisland, B. (2013). *Finansielle instrumenter : regnskapsmessig behandling innenfor GRS, IFRS og IFRS for SMEs*. Oslo: Revisorforeningen.
- Dahlum, S. (2017). Kvantitativ analyse. I. Hentet fra https://snl.no/kvantitativ_analyse
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Deloitte. (2014). Ny tapsmodell i IFRS 9. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifrs-9.html>
- Deloitte. (2015). *Fifth Global IFRS Banking Survey*. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-fsi-fifth-banking-ifrs-survey-full.pdf>
- Deloitte. (2016). *Sixth Global IFRS Banking Survey*. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/no/Documents/financial-services/ifrs-banking-survey.sixth-edition.pdf>
- Exposure Draft 2009/12 Financial Instruments: Amortised Cost and Impairment*, (2009).
- EY. (2012). *International Gaap 2012: Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standard*. West Sussex: EY/Wiley.
- EY. (2014). *Impairment of financial instruments under IFRS 9*. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/\\$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf).
- EY. (2017). *International GAAP 2017 : Generally accepted accounting practice under International Financial Reporting Standards (Volume 3)*. Chicester: EY/Wiley.
- Finanstilsynet. (2016a). *Om Finanstilsynet*. Hentet 7. februar 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>
- Finanstilsynet. (2016b). *Kapitaldekning*. Hentet 22. mars 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/>
- Finanstilsynet. (2016c). Offentlig uttalelse fra ESMA vedrørende IFRS 9. Hentet 2. mai 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2016/offentlig-uttalelse-fra-esma-vedrorende-ifrs-9/>
- Finanstilsynet. (2017a). *Ansvarlig kapital*. Hentet 22. mars 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/ansvarlig-kapital/>

- Finanstilsynet. (2017b). *Pilar 3*. Hentet 22. mars 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/pilar-3/>
- Finanstilsynet. (2017c). *Minstekrav til kapital og bufferkrav*. Hentet 22. mars 2018 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/minstekrav-til-kapital-og-bufferkrav/>
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforl.
- Heskestad, T. (2014). Manipulering av inntekter og "røde flagg". Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- Høiby, F. & Tornes, M. B. (2017). *IFRS 9 og tapsavsetninger i norske banker - en kartlegging av ny tapsmodell for utlån* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2454763/Høiby%2c%20Fredrik%20og%20Tornes%2c%20Magnus%20Bertelsen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- IASB. (2003a). IAS 32 Finansielle instrumenter - presentasjon. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2003b). IAS 39 Finansielle instrumenter - innregning og måling. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2005). IFRS 7 Finansielle instrumenter - opplysninger. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2007). IAS 1 Presentasjon av finansregnskap. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2010). The Conceptual Framework for Financial Reporting. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2011). IFRS 13 Måling av virkelig verdi. London: IFRS Foundation.
- IASB. (2014). IFRS 9 Financial Instruments. London: IFRS Foundation.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forl.
- Kristoffersen, T. (2008). *Regnskapsteori : med introduksjon til internasjonale regnskapsstandarder (IFRS)*. Bergen: Fagbokforl.
- Kvifte, S. S. (2003). *The Usefulness of the Asset-Liability View*. The Norwegian School of Economics and Business Administration, Bergen, Norway.
- Kvifte, S. S. & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utg. utg.). Oslo: Den norske revisorforening.
- Langli, J. C. (2016). *Årsregnskapet* (10. utg. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Madsen, R. (2014). IFRS i Norge : bransje- og temaartikler. I S. S. Kvifte (Red.), *Finansielle instrumenter* (7. utg.). Oslo: Ernst & Young.
- Madsen, R. (2015a). Ny IFRS for finansielle instrumenter. *Magma* (1), 40-46. Hentet fra <https://www.magma.no/ny-ifrs-for-finansielle-instrumenter>.
- Madsen, R. (2015b). Nye prinsipper: Klassifisering og måling av finansielle instrumenter *Revisjon og regnskap*, (2), 37-38. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/2-37-8.pdf>.
- Meinich, P. (2015). Swap. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/swap>
- Osterwalder, A., Smith, A., Clark, T., Pijl, P. v. d. & Pigneur, Y. (2010). *Business model generation : a handbook for visionaries, game changers, and challengers*. Hoboken, N.J: John Wiley.

- Pettersen, L. I. (2009). Finansielle instrumenter - nye regler på vei. *Revisjon og regnskap*, nr. 6. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2009/6-29-36.pdf>.
- Rosenblad, S. C. (2014). Ny IFRS inntektsføringsstandard fra 2017: Omfattende og detaljerte regler. *Revisjon og regnskap*, (7), 24-28. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2014/7-24-8.pdf>
- Salen, T. & Tronstad, C. (2017). IFRS 9 - Finansielle Instrumenter. *RSM informerer*, 5. Hentet fra <https://www.rsm.global/norway/nb/news/ifrs-9-finansielle-instrumenter>.
- The European Banking Authority. (2017). *EBA Report on results from the second EBA impact assessment of IFRS 9*. Hentet fra <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1720738/EBA+Report+on+results+from+the+2nd+EBA+IFRS9+IA.pdf>

Vedlegg

Vedlegg 1 Spørreskjema

Hei og velkommen til vår spørreundersøkelse knyttet til den nye tapsmodellen etter IFRS 9.

Undersøkelsen består av 12 spørsmål, og vil ta ca. 15 minutter. Noen steder vil det være mulig å utdype, og vi setter stor pris på det dersom dere velger å benytte denne muligheten.

Du kan når som helst navigere deg frem og tilbake på sidene. Start undersøkelsen ved å trykke neste.

Del 1: Generelt

Rapporterer dere etter IFRS i selskapsregnskapet?

- (1) Ja
- (2) Ja, forenklet IFRS
- (3) Nei

Vennligst oppgi bankens selskapsform

- (1) Sparebank
- (2) Forretningsbank

Hvor stor andel av eiendelene deres i balansen er forbrukslån?

- (1) 20 % eller mindre
- (2) 21%-50%
- (3) 51%-80%
- (4) 81% eller mer

Del 2: Finansregnskapet og den nye tapsmodellen

Forventer dere at tapsavsetningene på utlån på kort sikt endrer seg etter implementeringen av IFRS 9 i forhold til den forrige modellen etter IAS 39?

	Høyere etter IFRS 9	Liten eller ingen endring	Lavere etter IFRS 9	Vet ikke	Ikke aktuelt
For utlån til bedriftskunder	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
For utlån til privatkunder med sikkerhet	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
For utlån til privatkunder uten sikkerhet	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐

Forventer dere at tapsavsetningene på utlån på lang sikt endrer seg etter implementeringen av IFRS 9 i forhold til den forrige modellen etter IAS 39?

	Høyere etter IFRS 9	Liten eller ingen endring	Lavere etter IFRS 9	Vet ikke	Ikke aktuelt
For utlån til bedriftskunder	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
For utlån til privatkunder med sikkerhet	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
For utlån til privatkunder uten sikkerhet	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐

Forventer dere økt volatilitet i resultatregnskapet etter implementeringen?

- (1) Ja
- (2) Ingen påvirkning
- (3) Nei
- (4) Vet ikke
- (5) Utdyp her: _____

Etter den nye tapsavsetningsmodellen må det gjøres mange skjønnsmessige vurderinger, samt at det ikke er noen detaljerte regler for hvordan vurderingene skal gjøres.

Med utgangspunkt i informasjonen gitt over, hvordan tror dere rapporteringen etter IFRS 9 med den nye tapsmodellen vil påvirke sammenlignbarheten av årsregnskapene mellom bankene?

- (1) Øke
- (2) Redusere
- (3) Ingen påvirkning
- (4) Vet ikke
- (5) Utdyp her: _____

Med utgangspunkt i informasjonen over, tror dere de nye nedskrivningskravene blir vanskelige å gjennomføre i praksis?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke
- (4) Utdyp her: _____

Hvordan forventer dere at introduksjonen av ny tapsmodell vil påvirke regnskapets relevans for følgende regnskapsbrukere? Med relevans menes informasjon som utgjør en forskjell i beslutningstaking.

	Øke	Uendret	Redusere	Vet ikke
Investorer	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐
Kreditorer	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐

Dersom det har oppstått en vesentlig økning i kredittrisiko skal tapsavsetningen til de finansielle eiendelene estimeres over eiendelens levetid i stedet for 12 måneders perspektivet. Hva vektlegger dere når dere skal definere hva som regnes som en vesentlig økning?

Kommer dere til å gi ytterligere informasjon utover minstekravene som følger av IFRS 9 med tilhørende krav om noteopplysninger?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke
- (4) Utdyp her: _____

Tror dere de økte noteopplysningskravene vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke
- (4) Utdyp her: _____

Vedlegg 2 Distribusjonsmelding

Hei,

Takk for at dere ønsker å bidra til vår spørreundersøkelse om den nye tapsmodellen etter IFRS 9 og banksektoren. Formålet med oppgaven vår er å se på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9. Vi ønsker å se hvilken påvirkning den nye tapsmodellen har på banksektoren, og det er i den forbindelse at vi har en spørreundersøkelse rettet mot dere.

Vi vil med dette opplyse om at spørreundersøkelsen er helt anonym, det vil si at hverken vi eller noen andre kan se hva den enkelte bank har svart. På denne måten vil bankenes sensitive informasjon bli ivarettatt på best mulig måte.

Spørreundersøkelsen består av 12 spørsmål og vil ta maks 15 minutter. Den består hovedsaklig av avkryssningsspørsmål, men det vil være mulighet til å utdype svarene dersom du ønsker det.

Du kommer til spørreundersøkelsen ved å klikke på linkene under:

<%MorpheusMailLink%>

Vi setter pris på snarest mulig svar, men senest innen utgangen av mars.

Dersom du har spørsmål eller det er noe uklart ikke nøl med å ta kontakt enten på telefon eller epost.

Med vennlig hilsen

Renate Fuglestad

Tlf: 92 22 77 56

Epost: reate.fuglestad@lyse.net

Caroline Øie

Tlf: 48 86 79 22

Epost: caroline.oie2208@gmail.com

Vedlegg 3 Påminnelsesmelding

Hei,

Ønsker med dette å minne om spørreundersøkelsen vår knyttet til tapsavsetningsmodellen etter IFRS 9 og banksektoren. Under finner dere linken til spørreundersøkelsen med ny svarfrist 16. mars 23.59:

<%MorpheusMailLink%>

Vi håper dere har tid til å besvare denne innen tidsfristen.

Med vennlig hilsen

Renate Fuglestad

Tlf: 92 22 77 56

Epost: reate.fuglestad@lyse.net

Caroline Øie

Tlf: 48 86 79 22

Epost: caroline.oi2208@gmail.com

Vedlegg 4 Intervju

Introduksjon til oppgaven:

Hovedfokuset for oppgaven er å se på brukernes forståelse av den nye tapsmodellen etter IFRS 9, det vil si at hovedfokuset vårt ligger på nedskrivning etter IFRS 9. Det konseptuelle rammeverket er utgangspunktet for standardene, og gir retningslinjer for hvordan standardene lages. Rammeverket fokuserer på brukerne av regnskapet, hvor potensielle investorer er en av dem, og derfor ønsker vi å ha intervju med investorer. Vi skal også ha spørreundersøkelser rettet mot banker, og målet med dette intervjuet er å sammenligne svarene vi får fra analytikere med svarene fra banksektoren.

Vi har taushetsplikt i forhold til hvilken du gir oss, og du vil være anonym i vår oppgave. All informasjon vi får vil bli slettet i etterkant. Vi ønsker å ta opp samtalen, er dette ok for deg? Er noe uklart? Har du noen spørsmål?

Bakgrunn:

- Hva har du studert?
- Hvilke arbeidsplasser og fagområder har du hatt?
- Hva vektlegger du som analytiker når du ser på regnskapet til banken?
- Hvilke erfaringer har du med nedskrivninger knyttet til IFRS 9 og IAS 39?
- Hva er dine tanker rundt hvordan IAS 39 behandlet nedskrivninger?

Nøkkelspørsmål

- Hvilke forventninger har du til årsregnskapet til bankene etter at IFRS 9 er implementert?
 - Forventer du at nedskrivningene på utlån øker etter implementeringen?
 - Forventer du økt volatilitet i resultatregnskapet etter implementeringen?
- *IFRS 9 tar høyde for forventet kreditttap, dermed må banken utføre en del prognoser om fremtiden, for å finne ut hva de skal avsette for. Dette gjør at de må ta en del skjønnsmessige vurderinger, for eksempel knyttet til makroøkonomiske forhold.*
- Hvordan tror du rapporteringen etter IFRS 9 med den nye tapsmodellen vil påvirke sammenlignbarheten av årsregnskapene mellom bankene?

- Tror du de nye nedskrivningskravene blir vanskelig å gjennomføre i praksis? Spesielt med tanke på at det må gjøres mange skjønnsmessige vurderinger. Samt at det ikke er noen detaljerte regler for hvordan vurderingene skal gjøres.
- Forventer du at introduksjonen av ny tapsmodell vil påvirke regnskapets relevans for analytikere, altså at informasjonen vil utgjøre en forskjell i beslutningene deres?
- Hva vet du om noteopplysningskravene etter IAS 39 og etter IFRS 9?
- Tror du de økte noteopplysningskravene vil bidra til å øke sammenlignbarheten mellom bankene?
- Tror du det vil være forskjell på lån med og uten sikkerhet, da for eksempel forbrukslån?
- Til slutt, er det noe du ønsker å legge til?